

COMMENTARIUS

ASIVE NOTAE

IN

CAPUT PRIMUM.

Verf. r. Alexander Philippi filius &c.] Graeca sonant ad verbum. *Et fuit postquam percussisset Alexander Philippi Macedo, qui egressus est de terra Chethim, & percussit Darium regem Persarum ac Medorum, & regnavit pro eo prior in Graecia.* Ego sensum expressi, nisi fallor. *Et fuit* quod vulgatus interpres reddidit. *Et factum est.* Graeci $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron$ Ion. 1.1. $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron$ $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ $\kappa\upsilon\epsilon\lambda\iota\tau\omicron$. Iol. 2.1. $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron$ $\mu\upsilon\upsilon\sigma\iota$ $\pi\lambda\upsilon\tau\omega$ $\mu\omega\upsilon\sigma\iota$ Ruth. 1. $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron$ $\epsilon\sigma\tau\iota$ $\tau\omicron\varsigma$ $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$. Vide quae scripsimus ad hunc postremum locum.

Macedo $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron$ $\mu\omega\upsilon\sigma\iota$ $\epsilon\sigma\tau\iota$ Macedonia. Sunt enim certe *Chethim* Macedones id est $\mu\alpha\kappa\epsilon\tau\omicron\iota$; unde *Maetum* nomen pro Macedonum, & $\mu\alpha\kappa\epsilon\tau\iota\sigma\iota\alpha$ η $\mu\alpha\kappa\epsilon\delta\omicron\nu\iota\alpha$, inquit Hesychius. Appellatio a Chethim filio Iavan, Gen. 10. 4. ubi Graeci $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ habent, leguntur & $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$: unde $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\iota\sigma$ $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$: rex Cithiorum sive Ceteorum, id est Macedonum. Qui locus perspicue firmat expositionem nostram. Alio qui $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ sunt Cyprii, quos Menander Ephesius $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ vocat. Terra Chethim Iesaias quoque meminit, Ies. 23. i. ubi de Tyro, quam Alexander expugnavit.

Chethim $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ vel potius $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$. Sed in libris varietas. Nomen aliis est $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$, & $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ in aliis. Minime omnium probo quod in editione Romana $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$. Nam cum sit $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ in scriptura Hebraica, non potest habere longum in penultima. Ex eo contra

est $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ quemadmodum $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ dicimus pro $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$. Quae forma nominis usitator est quam integra.

Darium $\Delta\alpha\rho\epsilon\iota\omicron\upsilon$. Darium sive Dareum ultimum, qui prius Codomanus dicebatur: cuius mentio Nehem. 12. 22.

Primum $\pi\rho\omicron\tau\omicron\varsigma$ hic usurpat pro $\pi\rho\tau\omicron\varsigma$. Sic alibi $\pi\rho\tau\omicron\varsigma$ $\pi\alpha\upsilon\tau\omega\upsilon$, prima omnium $\pi\rho\tau\omicron\varsigma$. locus est apud Syrachidem. 1. 4. Ceterum primum in Macedonia regnavit Caranus; in Graecia ex Macedonibus Philippus Amyntae filius: in Asia vero post Darium Alexander Magnus, de quo hic sermo.

In Graecia Quum praecedat $\epsilon\sigma\tau\iota$ $\alpha\upsilon\delta\epsilon$: pro eo, & certum sit Darium hunc nunquam in Graecia regnasse, quis non animadvertit Graeciam hic pro Asia sumi debere? Sic Syria Caeva vocatur in historia Ebraica Macedonia fol. 3 2. col. 4. Sic *regnum Graecorum*, id est, Syro-Macedonum, qui non in Graecia, sed in Asia regnarunt. Saepè isto sensu usurpatum nomen $\chi\epsilon\lambda\iota\tau\omicron\varsigma$ apud compositorum historiae gentis Iudaeorum. Porro libri quidam Latini editi, vulg. hoc loco legunt. *Et factum est postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Graecia, egressus de terra Chethim, Darium regem Persarum ac Macedonum: constituit praedia multa, &c.* nempe corrumpendo loco fuit ignoratio eorum quae jam dixi. Nam vera lectio in aliis: *Et factum est postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui exivit de terra Chethim, & percussit Darium regem Persarum ac Medorum: & regnavit in loco eius pri-*

2. 2. 6
17

17
18
19

COMMENTARIUS
SIVE NOTAE

IN

CAPUT PRIMUM.

Verf. i. Alexander Philippi filius &c.] Graeca sonant ad verbum, Et fuis postquam percussisset Alexander Philippi Macedo, qui egressus est à terra Chethim, & percussit Darium regem Persarum ac Medorum, & regnavit pro eo prior in Graecia. Ego sensum expressi, nisi fallor. Et fuit וידיד quod vulgatus interpres reddidit, Et factum est, Graeci κη ἐγένετο Ion. 1. 1. κη ἐγένετο λόγος κυβ. Iof. 1. 1. κη ἐγένετο κη τλω' πελευτλω Μουση. Ruth. 1. 1. κη ἐγένετο ἐν τῆ κρηνει τὸς κρητὰς. Vide quæ scripsimus ad hunc postremum locum.

Macedo] ה. מ. ק. ד. ו.]

E terra Chethim] è Macedonia. Sunt enim certè Chethim, Macedones, id est, μακετοί: unde Macetum nomen pro Macedonum, & μακετῖα ἢ μακεδοῖα, inquit Hesychius. Appellatio à Chethim filio Iavan, Gen. 10. 4. ubi Graeci κήποι habent, legitur & κίποι: unde κίποις Zeno, & infra 8. 5. Perseus vocatur βασιλεύς κίπων: rex Citiolorum sive Ceteorum, id est Macedonum. Qui locus perspicuè firmat expositionem nostram. Alioqui כתיים sunt Cyprii, quos Menander Ephesius κηθίμης vocat. Terræ Chethim Iesaias quoque meminit, Ies. 23. i. ubi de Tyro, quam Alexander expugnavit.

Chethim] κηθίμια, vel potiùs κηθίμια. Sed in libris varietas. Nam in aliis est κηθίμια, & κηθίμια in aliis. Minimè omnium probo quod in editione Romana κηθίμια. Nam cum sit כתיים In scriptura Ebraica, non potest habere longum in penultima. Ex eo contra hū

est כתיים quemadmodum כתיים dicimus pro כתיים. Quæ forma nominis usitator est quàm integra.

Darium] Δαρείου. Darium sive Dareum ultimum, qui prius Codomanus dicebatur: cuius mentio Nehem. 12. 22.

Primus] πρώτος hic usurpat pro πρώτος. Sic alibi πρώτος πάντων, prima omnium. πρώτος. locus est apud Syrachidem. 1. 4. Ceterum primus in Macedonia regnavit Caranus; in Graecia ex Macedonia Philippus Amynthæ filius; in Asia verò post Darium Alexander Magnus, de quo hic sermo.

In Graecia] Quum præcedat ἐν τῆ ἀσίᾳ: pro eo, & certum sit Darium hunc nunquam in Graecia regnasse, quis non animadvertit Graeciam hic pro Asia sumi debere? Sic Syria Cava vocatur in historia Ebraica Macedonia fol. 3 2. col. 4. Sic regnum Graecorum, id est, Syro-Macedonum, qui non in Graecia, sed in Asia regnarunt. Sapè isto sensu usurpatum nomen וידיד apud compositorem historiae gentis Iudæorum. Porro libri quidam Latini editi, vulg. hoc loco legunt, Et factum est postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Graecia, egressus de terra Chethim, Darium regem Persarum ac Macedonum: constituit praelia multa, &c. nempe corruptum pendoloco fuit ignoratio eorum quæ jam dixi. Nam vera lectio in aliis: Et factum est postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui exiit de terra Chethim, & percussit Darium regem Persarum & Medorum: & regnavit in loco eius pri-

226
מלחמה

muta in Grecia, &c. hanc invenies in Bibliis Antverpia impressis, Anno 1534.

3. Conferuit praelia] συναθήματα πολέμων. Interpres vulgatus, constituit praelia. In epitoma Iafoni, συναθήματα πόλεμων, pugνά conferuerunt. Scinfrā verū, licet etiam veterē, Conflavit bella multa.

Munitiones plurimas] οχυρωμάτων πολλά. Dicitio πολλά abest ab alius editionibus. Interpres vetus loco eius videtur legisse πάντων, nam vertit omnium munitiones. Attingit obiter res gestas Alexandri Magni, quas Iustinus duobus voluminibus, videlicet undecimo & duodecimo, complexus est, ut Arrianus Nicomedensis octo. Evstat de iis etiam Q. Curtii historia manca & lacera. Legendus praeterea Iohannes Monachus de vita Alexandri, & septimus decimus liber Diodori: tum etiam Plutarchi Alexander & Oraciones duae μετὰ τῆς Αλεξάνδρου τύχης ἢ ἀρετῆς, & Aelianus lib. 3. cap. 23. & compositor historiae Ebraicae, lib. 2. à capite sexto usque ad finem libri, qui testes laudat eorum, quae ibi narrat, Strabonem Cappadocem, Nicolaum Damascenum, & Titum Romanum. Adhuc librum citat de rebus gestis Alexandri ab Aegyptiorum sapientibus olim conscriptum: eo ipso anno quo Alexander diem suum obiit. fol. 29. col. 1.

Inguulavit] μακάριεν, interfecit. tralatio à pecuilibus, quae proprie maclantur.

3. Usque ad extrema terra] עד קצה הארץ usque ad extremas sive ultimas terras. Απερος enim quaevis extremitas. Vulgatus, usque ad fines terra: הארץ אבסי עד Marc. 23. ἕως ἄπερος γῆς. Psal. 135. עד קצה הארץ alius δὲ τελειώματα: alius, ἀπὸ ἁκρων τῆς γῆς: ab ultimis terris.

Accipit] abstulit. Vel accepit spolia, spoliavit: & πληθὺς ἐθνῶν id est ἰσραήλ ἡ ἵσραήλ multitudinis gentium.

Quievit] à bello, i. pacata fuit. 4. Exaltatus est] vel, exaltatum est, ut ad cor referatur.

5. Exeritum validum nimis] חיל עצם חזק. hic validum ex Ebraico exponi potest, validum, copiosum, numerosum. Sic alibi, Validiores fuerunt vidua eius arona maris, id est, plures. Adi sodes ad Observat. meas.

Tyrannus] τυραννῶν. Sic editio Romana, quam secutus sum. Tyrannos autem intellige potentes & δυναστας. Vide Sirach. 11. 5. Acron in Horatium, Tyranni alibi domini, alibi crudèles, alibi potentes. Habac. 1. 10. צַדִּיקֵי לֶחֶם & תְּזַמְּנוּ. Eadem vox extat Psal. 2. 2. ubi ἀρχόντες reddunt. Epitoma Iafonis, πῶς Ἀριστῶν τῶν Ἀρσῶν τυραννοῖ, id est, Dynastam Arabum. Editi ad exemplar Complut. τῶν τυραννῶν. Suidas, τυραννία, tyrannus. Usurpatur pro quovis impetio aut regno. Libri Basilense impressi, qui in octavo folium compilant, & τυραννῶν. Cave spernas. Nam τυραννῶν ἀνεξ, quityrannidem exercet. Idem ergo cum illo & τυραννῶν.

Fuerunt ei tributarii] היו לו לוי תרבותו או תרבות פֶּזֶזוֹ. i. tributa ei pependunt. Obvia hæc phrasim cum alibi, tum lud. 1. 33. Quidam, tributarius, eis imposuit: quod Ebraei dicerent מִס עֲלֵיהֶם מִס. Hoc duabus de causis mihi displicet. Primum quia tributum quandoque imponitur, quod subditi solvere detrectant: deinde quia constat Alexandrium quibusdam provinciis, tributum, quod Dario antea pependerat, remisisse. Et φέρον alius vertit sub tributo: non culpo. Si quidem sub tributo esse dicitur, qui alicui tributarius est.

6. Cognovit se brevi moriturum esse] יָגִישׁוּ דָן דָּמֵי דָּמָה: מִתְּ בֵּי יָדַי. i. brevi moriturus esset. Latine, Scitis se morti vicinum esse, sibi mortem instare.

7. Servos suos] תְּבַס אֲוִידָם אֲוִיד. i. בעריי vel עבדיו. Vetus, fueros suos.

Illustres] claros, celebres, honorificos. Qui una secum nutriti fuerant] תְּבַס אֲוִידָם אֲוִיד. alibi est סַנְכַּתְּרוֹפִּיָּס. Euripides, סַנְכַּתְּרוֹפִּיָּס ἐμοί, quod exponunt ἐμοί σὺν τρωφῶ, aut ὁμύτροφῶ γιγνόμενος: una mecum nutritus.

A juventute] vel, ab adolescentia.

Dum adhuc viveret] aliter cæteri. Iosephus 11. 8. Post obitum Alexandri imperium eius inter successores est divisum. Livius, Tum maximum in terris Macedonum regnum nominatque: inde morte Alexandri distractum in multa regna. Sed vide Iosephum Iustinum cap. 13. & Curtium. Sunt qui ἀλάφω exponunt dividendum reliquit

quit. Alii per regnum intelligunt administrationem regni. huc facit illud Arriani lib. v. 11. Sunt qui hoc etiam addunt. Interrogatum ab amicus cuiusdam regnum relinqueret: respondisse, optimum ac praestantissimo cuiusq. Alii adesse ipse ad hæc verba aiunt, Cernere se ingens certamen inter ipso: post suam mortem futurum. Aut, dum adhuc viveret, capiendum ex fama & opinione hominum illius temporis: quam amicos Alexandri, dum unusquisque regnum occuparet in loco suo, non minuisse; sed potius auxisse valde credibile est. Sic fanè ex opinione vulgi Christus dicitur fabri filius: & idola passim אלהים vocantur, non quod dii essent revera, sed quod pro diis haberentur & colerentur à suis. Sic & infra 10. 1. Alexander vocatur Antiochi filius, cum esset hoto ignotus & incerta stirpis. Ceterum injuriam faciat huic scriptori, qui hinc illi calumniam struunt. Nam de Alexandro, teste Arriano. lib. 1. Alii alia memoriae prodiderunt: neque ullus est, de quo aut plures extant scriptores, aut magis inter se dissentientes.

8. Annos duodecim] sic etiam compositor historiae Ebraicæ. Eusebius adjecit menses sex. Decessit mensem unum, annos tres & triginta natus. Iustinus lib. 12. Menses octo, annos duos & triginta. Cicero Philip. 5. ceteri. Regnare cepit annos natus viginti, cum tempore etiam in Asia trajecit. Gorionides. Et mortuus est] mortuus est die quarto mensis Iar, qui Aegyptiorum lingua יָרִיחַ, id est, μηνός vocatur, vespere cum sol occubisset. Gorionides, cap. xiiij. 9. Servi ejus] amici ejus. 10. Imposuerunt sibi omnes diademata] Primum regiam majestatem sibi vindicavit Antigonus: quem secuti sunt deinde Ptolemæus, Cassander & alii. Sed omnes eohonore abstinerunt quadiu filii regis sui supererāt. Tanta in illis verecundia fuit, ut cum opes regias haberent, regum tamen nominibus a quo animo carerint, quoad Alexandro justus hæres fuit. Iustinus lib. xv. 11. Exiit] ortus est. originem duxit. 12. Radix peccatoris] היסוד האשמה. In quibusdam latinis, radix peccati: היסוד האשמה. Vocatur autem radix peccati Antiochus quia

primus Iudaos coegit peccare, hoc est deos gentium colere earum que sacra suscipere, aut quia ex eo tanquam ex radice infinita peccata Iudæorum, alia ex aliis suppullularunt. Quo sensu vulgo avaritia dicitur radix malorum.

Antiochus Epiphanes] octavus à Seleuco Nicanore sive Nicator, qui primus in Syria regnavit.

Epiphanes] Cur Epiphanes appellatus sit, docet Appianus per hæc verba, ὅσα παρὰ τῶν Σύρων ἐπ' ἀνυμῶν Ἐπιφανῆς ἦν, ὅτι ἄρχῆς ἀρπαζομένων τῶν ἄλλοτελων, βασιλεὺς οἰκίῃ ὠφθη.

Filius Antiochi] cognomento magni. Qui fuerat Romæ obes] Athenæus, Ἀπὸ τοῦ ὀβηγεύσας παρὰ Ρωμαίους. Epitoma Liviana, Antiochus Antiochi filius obes Roma à patre datus, mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnum Syriæ ab urbe dimissus. Legitur autem ὀβηγεύς in R. & C. item in A. Ceterum in B. reperitur ὀβηγεύς. Quæ lectio in omnes partes melior est. Nam de uno tantum verba facit.

Regnavit] regnare coepit, regnum adeptus est.

Anno centesimo trigésimo septimo] rectè. Nam à Seleuco Nicanore, qui primus, ut dixi, Syriæ præfuit, usque ad hunc Antiochum anni sunt 137. Quod hæc tabella planum faciet.

- 1. Seleucus Nicanor seu Nicator regnavit in Syria annis 32.
  - 2. Antiochus Soter 19.
  - 3. Antiochus Theos 15.
  - 4. Seleucus Callinicus 20.
  - 5. Seleucus Ceraunus 3.
  - 6. Antiochus Magnus 36.
  - 7. Seleucus Philopator 12.
- Regni Græcorum] id est, Seleucidarum, sive Syro-Macedonum. Eusebius, Machabæorum Ebraea historia à Seleuco Nicanore Græcum supputat regnum.

12. Exierunt] prodierunt, extiterunt. Viri nequam] בני בליעל filii Belial. Latine, homines nequam. Alii, viri iniqui. Vide Antiquit. Iudaic. 12. 6. Epitoma Iafonis 4. 7. Iosephum, ἔτι αὐτοκράτορος λογισμῶ, quem librum μακροβιωτῶν quidam appellant, cap. 4.

Paci[samur paxum] כְּבִרְתָּה בְּרִית. Multa mala nos invenerunt] multa mala passi sumus. Ebraïsmus.

14. Statuta gentium] גִּוּיִם גְּזֵרֹת. Quod hic ποι[α] τὰ δικαιώματα τ' ἰδῶν, id apud Iosephum est τῶν ἑλληνικῶν πολιτείῶν ἔργα. 12. 6.

15. Gymnasium] γυμνάσιον istud fuit constructum ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀκρόπολιν. Epitoma Iafonis ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκροῦ. Maccabæon Iosephi. In epitoma γυμνάσιον καὶ ἰφθίσιαν.

16. Induxerunt sibi præputia] ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀκροβυστίας: fecerunt sibi præputia. Iosephus καὶ τῶν τ' αἰδοίων ἀπειρομάχων ἐνάληψαν, ὡς αὐτοὶ εἶναι καὶ τὰ αἰδοίων τῶν ἑλλήνων.

Nempè id fiebat attractione sive adductione præputii, quam Apostolus prohibet. 1. Cor. 7.

18. Circumcisus aliquis vocatus est, ne attrahat præputium. Tales Ebraï ἀποπαικιστοὺς vocant, .i. מְשֻׁכְּרִים ab attrahæta pellicula scilicet. Epiphanius in lib. de mensuris ac ponderibus, τὸ

ἕν ἕν πέταν χαλεπὸν ἔργον ἔπαι καὶ ἀπὸ ἀπειρομάχων ἀκρόβυστοι γίνονται, τὴν γὰρ πρὸς ἑαυτοὺς ἀκροβυστίας ἐπέκεινται καὶ τῶν τ' αἰδοίων ἀποπαικιστοὺς ἀποπαικιστῶντες, ὡς φησὶν περὶ καὶ ἑλληνικῶν ἀπειρομάχων ἄνδρες, ἀκροβυστίαν αὐτοῖς αὐτῶν ἀποπαικιστῶν, Videndus Cæsar Baronius Annal. Eccles. tom. 1. Sed & Theodorus ad locum Apostoli modò citatum.

Adjunctis] ἐζήχηθησαν, juncti sunt, videlicet connubio, id est, בְּדָוּוּ. Hinc גִּוּיִם connubium, & זִוְגִי בִּזְוִי vir meus; זִוְגִי בַת uxor mea. Est autem זִוּי proprie ζῆυγος, id est, jugum.

Gentibus] τοῖς ἰδῶν. Libri quidam ἐπὶ τοῖς ἰδῶν, sic dicunt באשה בְּדָוּוּג conjunctus est uxori, vel mulieri.

Venditi fuerunt] נְמַכְרִים, id est, traditi.

17. Firmatum est] βεβαιώθη. Eτοιμὸν in lingua hellenistarum, firmum, stabile: ut Plac. 93. 2. ετοιμὸν ὁ θεῶν ὁ σῶς, stabile solium iunum. Hinc ἑτοιμῶς, stabilitum est, quod Græci potius dicunt ἠδῆσθαι.

Animo præsumpsit regnare in Ægypto] affectavit regnum Ægypti. ὑπολαμβάνω animo aliquid præsumo. Valerius. Præsumpsit animo eâ re significari exitum suum. hinc ὑπολαβῆς, animo concepta aut præsumpta opinio. Sirach 3. 18. Videatur Livius Decad. 5. lib. 5.

18. Et ingressus est Ægyptum] Bis expeditionem fecit in Ægyptum: semel anno regni sui sexto, & iterum anno regni sui octavo, qui fuit Græcorum centesimus quadragessimus quintus. De hac secunda expeditione capiendus Iaso in epitoma 5. 1.

19. Cum Ptolemæo] Philometore. Ita vocat Iaso in epitoma 4. 21. hic ad eò segnis erat, ut non solum regie majestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis, nimia sagina, careret. Iustinus lib. xxxiv.

Conseruerunt] συντήσαντο. Ita codex Romanus: ceteri, συντήσαντο, Conseruit: quod malo.

Reveritus faciem ejus] territus conspectu ejus. Græca sunt ἐπιβράση δὲ προσόψεσ αὐτοῦ: quæ vulgatus interpretatur, veritus à facie ejus: alius, versus à facie ejus: alius, aversus à conspectu ejus.

Vulnerati plurimis] πληγῶν ἄλλοις 20. Verbes multas] in quæ Pelusium. Livius. Suspectum Antiochum effecerat, quod cetera Ægypto sibi tradidit. Pelusii validum reliquum erat præsidium: apparebat claustra Ægypti teneri, ut eum vellet versus exercitum induceret.

Spolia Ægypti] jopes & bona Ægyptiorum, 21. Postquam percussisset Ægyptum] אַחֲרֵי הַמַּחְרָת אֶת מִצְרַיִם. Compositior huiusmodi Ebraicæ, Antiochi illius impij, cum percusso rege regnaret in Ægypto, elevatum est cor supra modum.

Adversus Israel] ἐπὶ Ἰσραὴλ dixit pro ἐπὶ τοῖς Ἰουδαῖς: adversus Iudæos. Nomen Ἰσραὴל sumitur late, angustè, angustissimè. Late, ut cum omnes duodecim tribus comprehendit. Angustè, ut cum decem tantum. Angustissimè, ut hoc loco, in quo soli Iudæi hoc nomine significantur.

22. Et ascendit Ierusalem] καὶ ἀνέβη εἰς Ἱερουσαλὴμ. Sic editio Romana. In aliis, καὶ Ἱεροσόλυμα. Lat. Vet. & ascendit Ierusalem.

Cum turba multa] μετὰ πολλῶν. Nam כָּבֵד interdum sig. multus, copiosus. Idem βαρεὺς apud Hellenistas. Ex quo & illud, ἐν λαῶ βαρεῖσιν αἰνῶσι: quod reddunt, in populo multo laudabo te. Senlus autem est, in populo multo.

23. Sanctuarium] במקדש. Cum superbia] ἐν ὑπερηφανείᾳ: אֲבִירִי. Ali bi

Alibi est, ἐν ὑπερηφανείᾳ. Accipit] abstulit. Alia autem] ἡ ἄλλη. Iosephus. Horum mentio apud Hecataem Abderitam per hæc verba, ἡ παρ' αὐτὸν εἰρημα εἴγνα, ἡ βαρεῖσιν, ἡ λυχνίον, ἀμφότερα χροσῆ, δύο τὰ λαντα τῶν ἁλῶν.

Et candelabrum luminis] λυχνίας χροσῆσ. Iosephus Antiquit. lib. 12. cap. 6. ac si plura fuerint candelabra. Τῶν λυχνίῶν τῶ φωτός: אֵת מִנְדְּרֵה הַמָּאֹר. Num. 4. 9. Quidam vertit, candelabrum lucernarium. Est autem lucernarium quod Lucernas fert, λυχνίον.

Et omnia vasa ejus] וְכֹל כֵּלֶיהָ: & omnia instrumenta ejus.

Mensa propositionis] שֻׁלְחַן הַפָּנִים. Num. 4. 7. in qua panes propositionis Exod. 25. 30.

Capedines] crateras, ποσσῶνα. proprie libatoria. Sig. autem pateras quibus vinum libabant.

Et phialas] וְהַכֹּפּוֹת 2. Paralip. 4. 22.

Et acerras aureas] vel, iburibula aurea. Hinc medicinam facies Iosepho. Nam 12. 6. ubi vulgo, ἡ τὰ θυμιατῆρα, legendum, meo iudicio, ἡ τὰ θυμιατῆρα. id est, acerræ, thuribula. Quæ voce usi sunt ei δ, in declaratione τῶ φωτός. Confule dictio. Ebra.

Acerras] אֶרְרֹת 2. Paralip. 4. 22.

Acerra templum] in fronte templi. Omnibus testoria detraxit] ἐλέπισε πάντα.

desquamavit omnia, sive nudavit omnia squamis. Intelligit autem squamas auri. Squama auri, ut squama æris. Lex. Vet. λῆπις χαλκῆ, æris squama. Dicitur & lamina. Idem lexicon, λῆπις ἀργύρου, lamina.

23. Vasa desiderabilia] כְּלֵי חֲמֵד, vasa elegantia, expetenda.

25. Factus est] ἡ ἡποίησεν φονοκτορίου: & fecit eadem. Vulgatus, eadem hominum, ἀνδροκτορίου, sive ἀνδροφονίου. Compositior historia Ebraicæ, fol. 32. col. 3. Et cum venisset Ierusalem, cepit eam percussit, populum ejus in acie gladii, et patravit eadem multam magnam, in Israel.

Superbissimè] ὑπερηφανίῳ μεγάλῳ: superbiam magnam.

27. Infirmati fuerunt] אֲמִלְיוּ

28. Quæ sedebat in thalamo] id est sponsa

vel nova nupta. 29. Pudorem] ignominiam. 30. Post duos annos dierum] μὲν δύο ἔτη ἡμερῶν id est, post biennium integrum. Ebraï diceret יָמֵי שְׁנָיִם מְקֻי. Quæ verba extant Gen. 41. 1. Annum dierum vocant, annum plenum sive æquabilem, id est, ὁμαλόν, cuius dies sunt 354. Hic annus constat ex æquali distributione dierum sine scrupulis. Vide quæ scripsimus Animad. lib. 1. cap. 1. Erat autem annus triplex, defectus, plenus & superfluous. Defectus constabat diebus 353. superfluous verò 355.

Misit rex præfectum tributo colligendo] Antiochus Ierolimyma profectus reliquit ibi Phlippum quandam genere Phrygem, qui Iudæos vexaret. Post misit Apollonium cum militum viginti duobus millibus, Is pactum simulando, negotium ad sacrum diem sabbathi distulit: quo die feriantes nactus Iudæos, suos ut arma caperent edixit, & omnes ad spectaculum egressos necavit: tum in urbem cum armis cursu ingressus non parvam multitudinem prostravit. ex epitoma Iafonis.

31. Locutus est verba pacifica] vel locutus est pacem, sicut dicimus, bellum loqui.

32. Iruis] ἰπέπτεν. Sic est in R. item in editis ad E. C. In aliis est ἰπέπτεν. Utrunque per Ebraï exprimitur: unde נִפְלִים ἔπι, נִפְלִים.

34. Iumenta possederunt] τὰ κτήνη ἐκλόροθμωσαν. Sic habent editiones C. & R. Ceterum in A. & B. additum αὐτῶς, ut fortasse scriptum aliquando fuerit καὶ ἐκλόροθ. αὐτῶν. Nisi, auctor ediderit ἰουδαῖς, vel κοίτῃς. Quod mihi credibilis videtur, ut dicat. Et iumenta possederunt sibi.

35. Civitatem David] Accipio ut 2. Sam. 6. 12. עִיר דָּוִד, nempe in qua olim habitavit David, quæ & צִיּוֹן מְצֻרֶת dicebatur. Volumen jejunit, Cepit munitionem Sion: ipsa est civitas David. Ve hic πόλις Δαυὶδ, sic alibi πόλις Ἰησὺς vocatur Nazareth, quòd in ea habitaret Iesus. Alias civitas David, in qua natus David, nempe Beth-lehem Iudæ, quæ eadem civitas Iesu nuncupatur.

Arctis loco] εἰς ἀκρον ἰ. אֶרְצָא לְחֻקָּא. Quæ voce utuntur interpretes Chaldæi in declaratione

מצודה. Ergo מצודה dicitur. Eadem ἀκρόπολις dicitur. Sautque synonyma, Civitas David, munitio Sion, Acra & Acropolis. Hac pars urbis vocatur etiam civitas superior. Iosephus de bello Iudaico, In civitate superiorem, qua pars acra dicitur. vulgo, quæ pars sacra dicitur. Quod non plane damno.

36. Vinos nequam בליעל hos volumen jejuni קריבא vocat. I. Caras. Peccatricem] improbam, sceleratam.

37. Et comestium] et alimmenta. Libri nonnulli, et τροφή. Interpres qui à vulgo nomen accepit, et escam.

Spolia] bona & facultates civium.

Laqueus magnus] ut laqueus magnus, quod Ebraei dicent גרול לבח eis μεγαλω παγιδε: in laqueum magnum. Quidam interpretantur, pro laqueo magno.

38. Et fuit] referri debet ad totum cõplexum orationis quæ præcedit.

Vi infidæ] eis ενδρον. edit. Ro. In aliis est eis ενδρον Sed ενδρον pro ενδρον legitur Sirac. 8.14. & pluraliter τα ενδρον. 11.36. Occurrit eadem vox in libris Regum, & in libro Sipientie: item Actor. 23.

Vi calumniator malignus] eis ἀξβολος πονηρον: in Diabolū malum. Ebraice רע לשון נאם פשוט et ἀξβόλλω. Sed cur adjecit πονηρον? An potest esse calumniator bonus? πονηρος hic valet noxius, infestus, detrimens. Aut ἀξβολος accusator. Siquidem ἀξβολη accusatio, quæ tam vera esse potest quàm falsa. Gen. 37. 2. in Symmacho, et φερων Ιωσηφ ἀξβολος και αυτ πονηρον: רבתם ורעה licet etiam vertere, adversarius malus. Nam Satan, adversarius.

40. Et fugerunt incolæ Ierusalem] fugerunt in sylvas, delitueruntque ibi herbis vescentes ritu bestiarum. Gorionides.

Natis suis] τοις γεννημασι αυτ. i. ילדיהו Latina vetus, semini suo: τα σπέρματι αυτ. Novum hoc in auribus meis, Nam pronomen ad civitatem pertinet, cui semen hic tribuitur. Quod mihi absurdum videtur. Quocirca magis probo Græcam lectionem.

41. Redactum est in solitudinem] ενωμωθη εις ερημω: desolatum fuit ut solitudo, vel, desertum fuit ut desertum.

42. Ignominia ejus] vel, infamia ejus. παρτιμ librorum, απωμωδος αυτ: quod exponitur ignominia ejus. Sed απωμωδος potius est notatio sive ignominiosa damnatio, quâ nimirum aliquis infamia fiebat. Erat autem gravioris supplicii instar, quippe proximè aberrat à capiti supplicio. Dicitur & απωμωσι.

Celsitudo] altitudo, sublimitas.

43. Et scripsit rex Antiochus] hinc sumpsit Sulpitius, Ne gentilibus quidem, inquit, pepercit: quos deserere in veteratâ superstitiones et ad nostrum ritum deducere tentaverat. Atque hinc imminutio vespigalum, de qua infra 3. 43. Populus unus] lectio varians, eis λαοι εναι: רעה נאם. Sensus est, ut omnes populi in unum coalerent, quoad religionem videlicet, & cultum divinum. Nam omnes Græcorum ritibus uti volebat.

Leges suas] jura, mores, ritus patrios. vulg. legitima sua.

45. Approbarunt] libenter amplexi sunt.

Polluerunt] profanarunt.

46. Litteras] επιβλια, ספרים codicillos.

Per nuntios] ביד מלאכים.

48. Et profanarunt Sabbatha] prohibuit populum obsequere sabbatha, celebratæque festa & circumcidere filios suos. Gorion.

49. Et (antios) id est, sacerdotes. sig. aliquando sanctus, pius: sed tum est εσος. in Græco.

50. Et lucos] Edit. lat. ver. Et templa. Hof. 8. 14. הרבילות xxx. πύλων. Alioqui denotat agros sacros. Sunt qui lucos interpretantur, quos nunc secuti sumus. Sanè εναι & πύλων simul leguntur apud Appianum, pag. 89.

Idolorumque, fana] και ειδωλεια. hinc intelliges quid sit apud Apollolum, et ειδωλεια και τακεις α. 1. Cor. 8. quod malè reddunt, in epulo idoli, cum sit reddendum, in delubro idoli. Quâ formâ dicitur Minervium, fanum Minervæ, Sic Dianium, fanum Dianæ. Utinque reperitur apud Phinium. Prudentius, Et quis in idolio recubans.

Et immolarent carnes suillas] præcipiebat etiam ut vescerentur carnibus suillis, propositâ mortis penâ, si quis facere id recusaret. Compositor historię Ebraicæ, Quisquis comederit carnes suillas, vitæ: quis secus fecerit, occidetur. Immundus] κενω, communis, immundus.

Hefychius,

Hefychius, κενω, ἀκαθαρτον. Vox obvia hoc sensu aliquoties in novo hædere, ubi & κενω, immundum sive impurum reddo.

51. Et profanatione] και εβθλωσι. Sic est in C. & R. Alii huius habent, et εβθλωσι αυτεις: seque polluerent aut inquinarent.

53. Inspectores] επιβρητες vel επιβρητες.

56. In abiliis locis] Et latitarent ut terræ in sylvâ. Iosephus Gorione natus.

Quocumque confugerant] et πωσι? φυγαδιου και αυτ: in omni refugio ipsorum. Φυγαδιου και αυτ: locus quò rei aut exules contugunt, asylum. Lexicon vetus, φυγαδιου και αυτ: fugio.

57. Chafelau] בחסן. Nomen mensis Syriacum. Legitur & Chasseu, & est antiqualectio pro Chilleu, ut Mariam pro Miriam: Phsaga pro Phisga.

Centesima] et εννοσση desideratur in nonnullis codicibus Græcis. Absert etiam à quibusdam Latinis. Hic annus incidit in Olympiadem 153.

Abominationem] abominandum idolum interpretet vetus. Iovis Olympii Iaso. 6. 2. aram abominandam alius. Vide infra, vers. 62.

60. Liber fœderis] βιβλιον διαθηκης. plenum esset διαθηκης κεινον. Sic λογος ponitur pro λογος κεινον, & via, η δδος pro via domini. Defectus iste frequens est apud Ebraeos. Sic paullo antè τα βιβλια του νου lectum pro νόμου κεινον, id est, legis Domini. Sic ארון הברית arca fœderis.

61. Fretis viribus suis] et εναι αυτ: viribus suis, aut robore suo. Secundum distinctionem quæ in libris Græcis pertinet ad præcedentia. Rectius tamen, meo iudicio, ad sequentia referas, approbante eam distinctionem interprete Latino, qui à vulgo nomen habet.

62. Super altare] super altare holocausti. Vide infra 4. 44.

63. Et mulieres, &c.] epitoma Iasonis, 6. 10. του εδ γυναικες ανηρχθησαν απελετηκων αι τα τινα αυτ. τιτων δε οι η μεων κερμασωντες τα βεβηη, και δημοσια απεκαλυφθησεν αυτας την πόλιν και ελεγεσ, και ερημισαν. Compositor historię Ebraicæ hæc facta refert à Philippo quodam, quem Antiochus descendens reliquerit Ierosoly mis, fol. 32. col. 4.

Vi præceptum erat] et το προσημα: iuxta præceptum. In quibusdam libris και τα προσημα: secundum præcepta.

65. Plurimi Israelitarum roborarunt se] in quibus Eleazar sacerdos homo admodum fortis, cujus historiam habes in epitoma Iasonis, & apud Iosephum Gorionis filium.

66. Elegerunt] pro επιλεξαντο libri quidam habent επιδξαντο. Priori scripturam secutus est interpres vulgatus.

67. Ira magna] και ερα και ερα.

NOTÆ

IN CAPUT SECUNDUM.

1. Surrexit Matthatias] fugerunt multi Israelitarum in montem Modeth, &c. quorum princeps erat sacerdos nomine Matthatias. Chronicon templi secundi.

Surrexit] extitit.

Matthatias] Vnus Aldi codex Ματθιας. Quomodo cum vocat Iosephus Antiquit. lib. 12. ca. 8. In cæteris est Ματθιας, & apud interpretem nostrum Matthatias, & in historia Ebraica מתתיהו. Quod nomen occurrit 1. Paralip. 9. 3. Chronicon T. S. מתתיהו habet. Vide & 1. Paralip. 15. 21.

Iohannis] Græcus sermo est Ματθαίος Ιωαννης. Nam Ebraei dicent יוחנן בן יוחנן filius Iohannis.

Sacerdos ex filiis Iojarib] In historia Ebraica vocatur הוריהן הגוריהן, o legus o mēgus. Sed an verè? Chronic. T. S. Princeps eorum erat sacerdos magnus nomine Matthatias filius Iohannis qui Hasmonæus cognominabatur. Sunt qui tradunt ipsum fuisse ex familia Eleazari pontificis, quod ex eo colligunt quia infra Phineesum patrem suum nominat. Sed hoc argumentum parum est solidum.

Iojarib] יוחידיב. 1. Paralip. 24. 7. Id esset Ichojarib, aut contractus Iojarib. Sed antiqui scripserunt Ioarib, quod perperam in Iosepho, & Lat. veterè Ioarim legitur, id est Ιωρημ, errore nato, vt credibile est, ex prisco charactere: qualis in στωαχημ, Ιαρημ & aliis quibusdam. Ceterum contractiore forma Ιαριβ legitur, infra 1. 4. 29. quod mihi suspectum de mendo. Nam Ιαρημ aliud est, nec talis con-

trastio usitata Ebrais.

In Modain] ὡ μωδῶν trissyllabum. Sic A. & R. Ceteri μωδῶν scribunt, διασπλάβωσι: sed minus recte. Nā in scriptura Ebraica מודעין μωδעין, cui deinde accessit, ut in לוי. Le- vi: סאבין, Sabi: & similibus. Pro μωδῶν re- perio μωδעין apud Iosephum Matthiae filium. Mentio huius loci in Avoth. cap. 3. R. Eliezer Hāmokei. מודעין ה. Cōmentarij exponit, ex nomine Modai, qui est propē Ierosolymā, quem admo- dū dixerunt Doctores nostri felicitis memoria. Hinc liquet nomen montis esse, in quo vicus ejus- dem nominis: unde apud Iosephum, ὡ μω- δעין κἀμῶν, aut civitas. Infra vers. 15. εἰς μωδעין τῆ πόλι. Vulgatus interpres, confedit in mon- te Modin. Quomodo & Ruffinus, in modin vico. Chronicon F. S. itemque Iosephus Gorione natus (ita vocatur Egeffip) מודעין ה. ב. ה. in monte Modcith, id est μωδעין. Tantum de hoc loco.

2. Qui Caddis cognominabatur] ὁ ἀγαλλε- μῶδ. Kaddis. In plerisque codicibus est ὁ ἐπι- κληθῆναι, & apud Iosephum κληθῆναι, qui vocabatur.

Habebat filios quinq;] hos alio ordine recen- set Chronicon templi secundi, Quinq; filios habebat, Iudam primogenitum, secundum Iona- tham, tertium Iohannem, quartum Simonem, quintum Eleazarum. Vide observ. meas lib. 14. cap. 9. Compositor historię Ebraicę fol. 36. col. 2. Vocavit Simonem filium suum natu ma- ximum. Ceterum plures habuisse videtur. Nam 2. Machab. 8. 22. nominatur Iosephus quidam, & pauld post, videlicet 10. 19. Zachæus.

Caddis] ἡ γῆ. sanctus, ἀγιος. Sic editio Romana. Sed in C. est Ιαδδῆς, & alibi γαδδῆς, & apud Iosephum γαδδῆς. Vulgatus noster Gaddis. Fortē גדי quod est nomen yiri. Nu. 13. 12. Id significat fortunatum. Nam גל fortuna.

3. Thassi] תאסי debilis תסי ebulliens. In Latina vulgata Thasi scriptura unica s. Apud Iosephum autem est ματθῆς, & in Ruffino Mathathias.

4. Iudam cognomine Machabaum] pro ἡ- κληθῆναι editi ad E. C. κληθῆναι. Sic etiam Iosephus. Pro μακκαβαῖον veidō in Latinis co- dicibus est Machabaus, & in historia Ebraica

מכביר, quod extinguit sonat, Nam כביר ex- tinguo. Appellatio à robore. Sic Darius co- ōrcitor, id est, ἑξέτης. Compositor historię Iudæorum, Et vocatum ad se Iudam Matthabi- as sic alloquitur, Filii mi Iuda, qui Machabaus co- gnominaris propter robur tuum. Scitum aus- tem illud, Conveniunt rebus nomina sepe suis. Vide nunc si placet, Obōrvat. lib. II. cap. 14.

5. Auarus] Aldus edidit Αναγῆρ, nisi men- dum operatum. In Lat. vetere, Abaron, & apud Iosephum ΑΥρῶν. Quamquam in Ruf- fino Abaron. Infra 6. 43. in Β. ἀβαρῶν: in R. ὁ σκαρῶν, & apud vetustum interpretem, fili- us Sauria. Editi ad Exemplar C. Ελαζαρος ἄν- αρῶν: inde fecerunt Ελαζαρος ὁ σκαρῶν. Sed vide. In Αναγῆρ, id est, ἰσθμῶν significatio albe- dinis. Nam ἰσθμῶν albus. Stephanus de urbi- bus, Ανωρα, πόλις Αραβίας. ὁ δὲ κρημῶν ἡ ἀβ- αρα τόπον ζῆτειν. ὁ ἐπὶ τῷ Αραβίας κὶ Σύραε λευκῶν.

Qui cognomine Apphus vocabatur] editi ad E. C. ὁ ἐκκληθῆναι ὁ σκαρῶν. Iosephus, ὁ κλη- θῆναι Αραβῆς. Sed in Ruffino cognomentum id est Eleazari. Vide, si otium.

7. Quare ad hoc natus sum] Hei mihi ma- ter mea, quare peperisti me ut viderem contri- sionem populi mei, & caderem nec valem res- surgere. Gorionides.

8. Templum ejus] ὁ ναὸς αὐτῶν. Est cur ma- litm ὁ λαὸς αὐτῶν. Nam proclivis sanē lapsus de λαὸς ἰσραῖος.

10. Non hereditavit regnum ejus] non ac- cepit partem & quasi hereditatem ex regno ejus.

Regnum ejus] βασιλείαν αὐτῶν. Sic editio Romana. An aliis est βασιλείαν, absque pro- nomine.

12. Sancta vestra] id est, templum. Decus] pulchritudo.

13. Quorūm adhuc vivimus] ἵνα τί ἡμῶν ἐπὶ ζῆν, quorūm nos adhuc vivere] Nam homi- ni in advenſis constituto ut vita acerba, ita contrā mors iunctanda est & exoptanda.

14. Disciāt vestimenta sua] Præcepit eis qui aderant ut ieiunarent & affigerent se coram Domino cum fletu, sacco & cinere: post, finito ieiunio dixit eis, Si occidi vultis propter nomen sacrosanctum, cur moriemur ut scemina? egro- diamur

diamur totius & pugnemus in Philippam. Si moriemur, moriemur cum gloria. Fortē Deus laudandus adiuvabit nos, & non excindet Is- raelitas qui evaserant. Chronicon templi se- cundi: Misit Iudam filium suum ad omnes vr- bes Iudæa clam qui diceret, Quis vestrum vero- tur Dominum? & quis pro Domino, accedat ad me. Et congregata est ad eum synagoga Hafida- rum manu valida, & venerunt cum eo ad Mat- thabiam patrem ejus. Et dixit illi Matthabias. Salvi advenistis, & c. Compositor histo. Ebra. fol. 35. col. 3.

15. Venerunt à rege] quorum dux Apelles. Iosephus 12. 8. Philippus. Chronicon templi secundi. Historia Ebraica.

16. Multi Israhelitarum] אנשים רבים מִיִּשְׂרָאֵל. Chron. T. S.

17. Princeps & illustris] Tu princeps in Isra- el & vir honoratus. Descende tu & omnes qui te- cum sunt, & colite simulachrum, & nolite tolle- re manum in regem. Quod si feceritis, vivetis & non moriemini. Chron. Temp. Sec. Audi- nane Matthabias sacer dos. Tu es vir honoratus in populo tuo: fac iustum Antiochi, & vives, & non morieris. Historia Gorionidis.

Illustris] elarus, honoratus. Manius] firmatus, stipatus.

18. Eac iussit regis] עשה את מצות המלך עשה. 19. Si omnes gentes que in loco regni ejus] ei πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐν οἴκῳ τῆ βασιλείας & βα- σιλείας. Si omnes gentes que sunt in domo regni ro- gis. Talis scriptura in libris quos vidi. Sunt qui emendant, τὰ ἔθνη τῆ βασιλείας, καὶ τὰ ἐν οἴκῳ τῆ βασιλείας. Gentes regni & que in domo regis.

Iosephus Gorionis, Et respondit Matthabias alto corde, & dixit: Ego mandatam regis mei fa- cio, & vos facitis mandatam regis vestri, quem- admotum præcepit vobis. 20. Ego tamen] ἀλλ' ἐγὼ. C. & R. καὶ γὰρ: & ego. ceteri. 21. Absit à nobis] Ἰλωσ ἡμῶν. Talis est scri- ptura trium codicum. In uno repperi, ἰλωσ ἡμῶν ὁ θεὸς μὴ κταλαπῆν. Quam lectionem firmat interpres noster referens, Propitius sit no- bis Deus: non est nobis utile relinquere legem. Ἰλωσ ἡμῶν κταλαπῆν, est quod Ebraei dicunt לעזת ללבן ה. talis absit ut relinquamus. Di- cunt etiam חסד ושלום.

Statuta] חוקים, ritus ac ceremonias. 22. Ad dextram vel ad sinistram] id est, in ullam partem. proverbiale.

23. Homo Iudæus] unus ex Iudæis scivitis & filius Belial sive nequam, qui erant cum duclibus regis. Gorionides. Vnus è sceleratis Israël, qui er- rant in castris Philippi. Chron. T. S.

In ara que in Modain] De hac ara variant auctores. Compositor historię Ebraicę scribit à gentibus extructam fuisse. Contrā Chron. T. S. Erat sacerdoti (Matthathie) altare in ima parte montis, in quo nomini divino holocausta offerebat.

24. Zelatus est] Zelo pietatis ac religionis commotus fuit.

Sustulit animum] id est, iram, vehementer excauduit. Animum hoc sensu fimitur in illo, Animum rege. Iosephus Gorione pignatus, Quod vidēs Matthabias zelavit pro Deo suo, & iratus fuit, & exarsit in eo excaudescencia ejus: eduxitq; gladium & insiliens in altare illud per- cussit scivarium gladio, & c.

25. Hominem regis] Apellem vocat Iose- phus 12. 8. Apollonium, Ruffinus, Philippum, Chron. Tem. Sec. malē. Nam Philippus post vi- xit. Ducem stantem ibi discidit Matthabias gla- dio suo: reliquos autem duces, qui erant cum eo, fugavit, multosque è promiscua multitudine ibi- dem existentes prostravit. Historia Gorio.

Zamris filio Salom] Historia refertur in Nu- meris. Hinc emendabis Græcam editionem, Num. 25. 14. ubi perperam σαλμῶν legitur pro σαλῶν. Quamquam & hoc corruptum ex σαλῶ sive σαλῆ, id est, Salu.

Zamris] זמרי quod scribunt Ζαμβε, infer- talittera b. Qualia sunt Mambres, Membrod, Iambres, & alia, que suo loco à me notabūt.

27. Et exclamavit Matthabias] Τυβαθῆς κλα- gens Matthabias vocavit populum Iudæum ut venirent ad se, deditq; signum belli. Hic est Mat- thabias ille qui primus levavit manum contra regnum Græciæ, & ipse præcepit populo Isra- el ut pugnarent sabbatho. ex historia Ebraica.

Omnis qui zelo legis ducitur] כל התורה.

28. In montes] εἰς τὰ ἔρημοι, Iosephus. In urbe] ἐν τῇ κἀμῶν. idem.

31. Regibus] τοῖς ἀνδράσι τῆ βασιλείας, viris si- ve hominibus regis.

venit cum illis ut pugnaret in Iudam & caeterum
piorum.

Apollonius: Ἀπολλώνιος. **פוליאנוס**
Apollonios. Compositor historiae Ebraicae.
פוליאנוס Polianos, sive **פוליאנו** Poli-
ano. Chron. Tem. Secundi.

Ex Samaria] **ἐξ Ἰσραὴλ** & ex Sa-
maria. Nam erat praefes Samariae. Iosephus An-
tiquit. 12. 7.

Exercitum magnum] **חיל כבד מאד**.
Vt bellaret contra Israel] **להלחם ביהודה**
עדת החסידים & **עדת החסידים**
Iudam & synagogam Haisdaorum.

11. Progressus ei obviam est &c.] Egresso
Iudam occursum eius commixtum est praelium ma-
gnum inter gentem Macedonum, & caeterum Ha-
sidaorum fuitque cum inter se pugnarent, ut Iudas
videret Apollonium stantem in medio eorum, qui
signa sive vexilla Macedonum portabant. Quam-
obrem occurrit ad eum ira exardescens in modum
vallus, ubi pugna erat, & percussit Macedo-
nas dextra levaque, prostravitque eos non aliter
quam messor manipulos suos &c.

Et percussit occidit] **ויכה ויכח**
& percussit eum gladio suo, & mortuus est.
Reliqui fugerunt] **והיחזקו** Graeci autem ter-
gum verterunt Iuda & fugerunt, persecutusque est Iudas
& populus eius & percusserunt eos plaga magna,
& acceperunt omnia spolia eorum.

12. Quorum spolia gladiumque] **אָפּטוּן**
Accepit quoque Iudas gladium Apollonii, pugnavitque eo om-
nibus diebus vita sua.

Semper] **תמיד** **אֵת** **הַיּוֹמִים**: omnibus diebus.

13. Audiens autem Seron princeps exercitus
Syria &c.] **סרון** **שר צבא מִקְרֹדֵן** Seron
dux exercitus Macedoniae. Ecce perspicue Macedo-
niam dicitur Compositor historiae Ebraicae
videlicet fol. 32. col. 4.) pro Syria, in qua tunc
Macedones regnabant. Apud Iosephum Mat-
thiae filium, **Σέρων** ὁ τῆς κοίτης Συρίας στρατηγός:
id est, Syriae caeve praefectus.

Collegisse Iudam multitudinem] **אַגְרוּסָמָה**
verti multitudinem, id est, **πλῆθος**. Sic enim
certe Helychius exponit. Licet etiam vertere,
congregasse Iudam congregationem.

Caeterum fidelium] **καὶ τῶν πιστῶν**. Alibi
legitur **συναγωγῆς Ἀσίδων** eodem sensu. Lo-
cus integer in historia Ebraica: **Ανδρῶν πρῶ-**

tereā Seron princeps exercitus Macedoniae famam
de Iuda & dixit, Comparabo tibi nomen. Nam
ibo & bellum geram cum Iuda potente illo. Igitur
congregavit omnem populum suum, totumque ex-
ercitum suum, & venit usque ad Beth-horon.

14. Parabo tibi nomen] **אנישה לי שם**
דבילאם ליהודה
אילחם ביהודה

Nihil facientes] **ἐξυδερξίας**, sive, ut est in aliis
codicibus, **ἐξυδερξίας**. Sic variant in hoc ver-
bo & alibi.

16. Beth-oron] **Βαυθὼρων**. Nomen urbis.
Sunt qui duas fuisse tradunt hoc nomine. V-
tranque collocant in tribu i phraim. Hanc su-
perioiorem, illam inferiorem vocant. Consule
Masium in Iosuum. Compositor historiae E-
braicae scribit **בית חורון**, id est, **βηθ ορων**:
Latinè autem Beth-horon. Malè **βηθ ορον** in I-
osepho Matthiae. Nam **βηθ** aliud est. **βηθ** pro
ὄρος ita scribetur, ut alibi **Αἰ** pro **Η** id est o-
culus aut fons, veluti cum dicimus **Αἰ-ετωγῶν**
Enrogel: **Αἰγυπῶν**, Engaddi, &c. Beth-horon
mentio Ios. 10. 21. & 2. Paralip. 8.

Cum paucis] vel, paucis comitatus.

17. Qui ut viderunt castra] **Προφῆται** est
Iudas totam noctem. Videntes autem qui cum eo
erant populum multum & validum agr. en. g.
magnum, dixerunt Iuda, **Quomodo poterimus**
cum tanta multitudinis pugnare, cum simus nu-
mero pauci. Hucusque Gorionides.

Qui pauci sumus] **והאחזי**
דבילאם] languidi, viribus defecti ad bel-
lum gerendum: aut **lassi, fatigati**. Sic interpretis
vulgatus.

18. Coram Deo caeli] **ἐναντίον τῷ θεῷ τῶ οὐ-**
ρανοῦ. Sic editio Romana. In ceteris est, **ἐναν-**
τίον τῷ θεῷ. Que lectio spernenda non est.
τῷ θεῷ, id est, Deo. Nam inter ejus epitheta
הַיְשָׁרִים ὁ θεῷ. Vide Observationes meas.
Infrā in extremo hujus capituli, **ὡς δ' ἄν ἰδέη**
μα ὅ ἔρασαν, **ἕτα ποιήσει**. Modum hunc lo-
quendi metonymiam vocant, qua usus est
poeta ille qui dixit, **Cælo gratissimus amnis**.
pro eo quod est caelicolis, sive diis qui sunt
in cælo, Laudat Diomedes.

Multos aut paucos] emenda, **multis aut pau-**
cis. Si multos, inquit, milites habes, sive pau-
cos, nihil refert. Deus potest salutem praestare
cui vult. Tam facile ei est paucis vincere

quam multis. Nullo discrimine victoriam dat
sive cum paucis pugnes sive cum multis. Huc
facit illud, **Fallax equus ad salutem**, sed à Do-
mino salus.

19. E caelo] **מִשָּׁמַיִם**. i. à Deo.

22. Ideo ipse] **ἰδέο αὐτός**: & ipse, videlicet ὁ
θεῷ. i. Deus caeli. Vulgatus nositer, & ipse
Dominus, **ἰδέο αὐτός** ὁ κύριος.

In conspectu nostro] **πρὸ προσώπου ἡμῶν**. Li-
bri quidam, **πρὸ προσώπου ἡμῶν**.

23. Insiluit in eos subito] **וירדג עליהם**
בְּהַחֲמָם.

Constitutusque est Seron &c.] **ויהבהל סרון**
ויהבהל סרון **ויהבהל סרון** **ויהבהל סרון**
ויהבהל סרון **ויהבהל סרון** **ויהבהל סרון**

24. Circiter octingenti viri] **ἑξ ἑκατῶν ὀκ-**
τακῶν, i. octingenti ferme, ut loquitur Sc-
verus.

Persecuti sunt eum] nempè Seronem. Li-
bri alii, **αὐτός**, i. eos. Compositor historiae E-
braicae, **Et persecutus est eum Iudas & adhaesit ei**
& percussit eum: simul prostravit robur exerci-
tus ejus, cecideruntque ex eis corpora mortua quam
plurima.

25. Cepitque &c.] **Et cecidit pavor Iuda super**
omnes gentes. Gorionides.

27. Quumque rex Antiochus] **Audiens An-**
tiochus rex ista iratus fuit valide, & congregavit
populum suum, &c.

28. Mandavit illis] **ἐπέταξε αὐτοῖς**. Ce-
teri addunt **ἐς εὐκλείαν**. Vulgatus, **Mandavit il-**
lis ut essent parati ad omnia.

29. Collectoresque tributorum regionis paucos
esse] **οἱ φοροῖτες τῆς χώρας ὀλίγοι**. maluidem
οἱ φοροῖτες τῆς χώρας ὀλίγοι: tributa regionis pauca
esse. nam tributa multa esse possunt & colle-
ctores pauci. Quamquam communiter secus
fit. Ubi multa tributa, ibi multi sunt collecto-
res, & contra, Idcirco nihil immutavi. Seve-
rus lib. 2. Id ubi compertum est Antiocho, irā &
dolore successus (quippeangebatur duces suos cum
magnis exercitiis devictos) auxilium per omne
regnum contrahit, donativum militibus exhaus-
sit penitus thesauris largitur. Etenim cum prae-
cipue graviter pecunia inopia affectus erat. Nam
deficientibus Iudaeis ab eo, qui ei ultra trecenta
annua pensitaverant, praeterea Graecis urbibus
multisque regionibus persecutionis malo turbatis

(ne gentibus quidem pepererat: quos deferere in-
veteratas superstitiones & ad unum ritum de-
ducere tentaverat) illis quidem ubi nihil sancti
erat facile relinquentibus, sed tamen omnibus
metu ac clade affectis, vestigalia cessaverant.

Leges] **τὰ νόμιμα**, jura, ritus, instituta.
Vide supra 1. 43.

30. Qui ante fuerant] **ἑξ ἡμετέρων**. Alibi
est **ἑξ ἡμετέρων**. **ויהבהל סרון** priores.

31. Accipere tributa regionum] vel, ut accipe-
ret tributa. Aliam causam adfert Gorionides,
cujus verba Latinè reddita ita sonant, **Et par-**
titus est universum populum suum & exercitum
suum, & accepit sibi mediam partem exercitus
profectusque est in Persidem. Nam tunc defecerat
gens Persica à Macedonibus. Advererat enim de-
fecisse populum Iudaeum & rebellasse contra An-
tiochum. Aliam vero dimidiam partem dedit Ly-
sias, &c.

32. Regio genere ortum] ex familia regis,
à femine Macedonum. Gorionides cap. 20. filius
patruus ejus, **בן דוד** cap. 21. Si verum hoc,
Lysias erat filius fratris Antiochi, & patruelis
Eupatoris, hoc est, Eupator & Lysias erant &
δύο ἀδελφοί, duorum fratrum filii.

A flumine Euphratis] praefecit illum pro-
vinciam Asia, quae à Egyptum inter & EO-
phratem sita fuit. Iosephus.

33. Qui nutrivit Antiochum filium suum]
Gorionides, Reliqui rex Lysiam educatorem
filij sui, &c.

34. Tradiditque ei dimidium exercitum, &c.]
Et dimidium exercitum tradidit Lysias qui erat
vir magnus, ex familia regis, de femine Macedo-
num, praecipitque ei dicens, Tu noñi qua fecit mi-
hi Iudas filius Matibathia, & qua fecit duobus
ducibus meis, &c. Nuncigitur vade es percute om-
nem terram Iudaei deservit urbes ejus. Ecce te-
cum est Eupator filius meus, ego autem profici-
scar in Persidem, indeque regem gentem illam
propterea quod defecit à me.

36. Viros alienigenas] **וְהָיוּ בְּבֵי יָמָיו**
לֹאֲרָצִים.

37. Antiochia] Plures erant Antiochiae.
Hic autem intelligit eam, quae ad Daphnim
sita erat, idcirco subiecit, **ἀπὸ πόλεως τῆς βασιλείας**
αὐτῆς. Nam in ea sedem regni habebat.

38. Filium Dorymenis] **τῆς Δορυμῆνης**. Sic
etiam

etiam Iosephus. Sed in vulgata nostra. filium Dorymimi. Δορυμίου. Videndum an hic ille sit cujus mentionem facit Polybius. lib. 5. Dorymenem Etolium ad praecipandas quae circa Berytum sunt angustias misit. Nam loquitur de Antiocho Magno hujus parente, cujus dux fuerat Dorymenis ille.

Et Gorgian] In hac scriptura consentiunt exemplaria omnia quae vidi, etiam Iosephus. Sed Ebraei variant. Nam historia Gorionidis גוריניאן habet, id est, Gregorius, & Chronicon templi secundi בגורים id est Bacchides, nisi fallor. Quae si quis corrupta esse dicat, me non habebit sibi adversantem, sed potius assentientem.

39. Quadraginta millia virorum אלף מ' ארבע מאות אלף עשרת אלפים חמשים ושלשה אלף. xl. millia virorum electorum peditum qui bellatores erant, Gorionides.

Septem millia equitum] שבעת אלפים בשרים. Hinc emendabis Chronicon templi secundi. Nam ubi vulgo אלף פרישים legendum, meo iudicio, אלף פרישים; id est septem millia equitum. Locus plenus est, Missi cum eo mille equites & pedites abscq. numero.

40. Prope Emmaum] πλησίον Εμμαύου. Editi ad exemplar Complutense Εμμαύου habent: sed in aliis Εμμαύου, & apud Iosephum 12. 11. & χριστι Εμμαύου πόλιος. Cipidum Palæstinæ Prolomæo, quod, teste Hieronymo, alio nomine Nicopolis dicebatur. Reperio & Εμμαύου. Mentio hujus opidi infra vers. 57. & cap. 9. vers. 50. Zacharias Chrysolopolitanus, Emmaus, Nicopolis civitas insignis Palaestina, quae post expugnationem Iudaeae sub Marco Aurelio Antonio principe restaurata cum statu mutavit & nomen. Est & Emmaus castellum in Evangelio, distans Ierosolyma stadiis sexaginta. Vide Masium in Iosueam, pag. 183.

41. Quorum auidia fama Mercatores] Nicanor autem secum adduxit e Macedonia (id est Syria cava) negotiatores multos, quibus in animo habuit vendere pueros puellasq. Iudeorum. Nam agitabat quam plurimos de Iudaea in captiuitatem redigere, Gorionides.

Accesserunt] προσετίθησαν: In plerisque codicibus est προσετίθησαν. Auctor historiae Hebraicae ויתחברו אליהם עוד כל חיל ויתחברו

פלשת ויבאו כלם אל ארץ יהודה להשתחית: & adjunxerunt se illis omnis exercitus Philistæorum, & venierunt omnes illi in terram Iudæam per dendum eam.

Exercitus] δυνάμεις est in R. & C. puto in Ebraeo fuisse חיל ארם. Ceterum in E. legitur δυνάμεις Συρία: copie Syriae. Allophylorum] id est, Philistæorum.

42. Pro sanctuario] ἁγίον. Est autem obliquus a recto τὰ ἁγία. Ideo sanctuarium venit. Nam sic vocatur passim in hoc libro. Possit etiam reddi templum.

44. Collectus est] exemplar Romanum συνηθροισθη habet: reliqua vero, videlicet A. B. & C. ἠθροισθη.

Miserentiam & miserationes] חסד ורחמים.

45. Ex natis ejus] ex civibus ejus In arce] בקרנא in Acra.

46. Cinyra] ἡ κύνυρα. id vertunt, & cithara. Dubito an bene. Nam κύνυρα & κίθαρα simul leguntur infra: 4. 54. citharis cinyrisq. Scriptum autem in C. & R. κύνυρα, unica N. in B. verò est κύνυρα, duplici.

46. Maspha] id est מצפה quod nunc legunt Misphe, olim Maspha. Erat autem plurimum urbium nomen, sed hic loquitur de Maspha Beniamitica, in qua populi conventus agebantur.

47. Jejanaverunt eo die] Quam hoc audivisset rex Iudæe, indixit jejunium trium dierum: Chronicon templi secundi.

Et induerunt saccos] Et luxerunt & induerunt jejunium, & induerunt saccos, & posuerunt pulverem super caput suum, & clamaverunt ad Dominum, ex historia Hebraica Gorionidis.

48. Et explicaverunt librum legis. &c.] pro τὸ βιβλίον interpres antiquus videtur legisse τὰ βιβλία. Nam vertit, & expandunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulachrorum suorum. Sig. gentes Deos suos falsos ex vetustis Ebraeorum libris mutatos fuisse. Quod verum esse videtur. Nam adscripta dicta in istdem libris אשתרות Ashoreth à copia victimarum, quas ei immolabant. Sic Tautes Phœnicum qui Thoth Aegyptiis, putatur esse Ebraeorum תהו Thehu, sic

sicut Bahu ex בהו fecerunt, qua voce noctem designari scribit Philo Bybliensis. Sic Belex Baal, & Beel Samei, id est, בעל שמים Dominus caeli: & Ελιεvid est עליון altissimus sive supremus. Sed sciendum in plerisque libris haberi Ἐπιγεγραψεν τὰ ἀντὶ τὰ ἠμωμάτια, &c. ut inscriberent eas similitudines idolorum suorum. Quae lectio diversam omnino sententiam continet.

49. Naziraos] τὸς Ναζιραῖος. Impressi ad E. C. τὸς Ναζιραῖος: in aliis verò est τὸς Ναζαρεῖος, ut apud interpretem nostrum Nazareos. Sed Ναζαρεῖος aliud est. Probo valde Ναζιραῖος in hoc quidem sensu. Quomodo scriptum id nomen Iud. 13. 5. & 16. 17. De ritu Naziraeorum vide Num. 6. Horum periphrasis est Act. 22. 23. οἱ ἐν χλωῖ ἵχθυος ἰφιαυτοί.

51. Sancta tua] id est sanctuarium, vel templum tuum.

55. Postea] Nempe post dies jejunii. Gorionides, Fuit autem post jejunium ut recenseret Iudaei populum suum constitueretq. super eos tribunos et centuriones et semicenturiones & decanos sive decuriones. Eadem habes in Chronico T. S. Pentecontarchos] vel, semicenturiones. Hi quinquaginta milites ducebant: unde & nomen acciperunt.

56. Et dixit] repono, dixerunt. Nam in editione Romana ἐπεσ, & in C. ἐπας. Vulgatus tamen videtur legitte ἔειπεν & dixit. Ioseph. Gorionis; Et edixit ut proclamaret in castris dicendo, Quis est qui vineam plantavit, aut domum novam extruxit, aut uxorem desponsavit, aut meticulo sus est, aut molli animo, ubeat & revertatur domum suam. Et reversi sunt in populo plurimi, quoniam &c. Et remanserunt cum Iudaea septem millia virorum dumtaxat &c.

58. Dixitq. Iudas, &c.] non modò suos hortatus est, sed etiam preces fudit ad Deum cum seorsum de castris secessisset. Hanc precationem invenies in Gorionide. Vide, si vacas, & si librum habes. Nam pauci habent editionem quam ego habeo.

Fortes] εἰς ἕως δυνάτους. לבני חיל. 60. Ut volet is qui in caelo] sensum expressi. Nam in Græco ad verbum, ut fuerit voluntas in caelo. Hic rursus caelum pro Deo usurpatur. Quod tam crebrum Ebraeis, ut nihil magis.

Quocirca miror virum doctum hoc negare. Sed profectò ita est, qui docti sunt in profanis litteris, saepe in istis pueri sunt.

NOTAE,

CAPUT QUARTUM.

1. Et assumptum] ἡ παράβασις. ceteri ἡ παραβάσις.

Vitorum] peditum. 2. Filii arcis] בני הקרנא. Significat eos qui in arce quam Acram vocabant, praesidio erant. Vulgates, & filii qui erant in arce. Maluisse, & qui erant in arce.

3. Robur ejus] οἱ δυνατοί. pronomen non est in Græco. Ebraei dicent ἡגבורים quod aliquando de militibus usurpatum: aliquando sig. fortissimos quosque militem.

Exercitum regis] cui praerat Nicanor, unde in historia Hebraica ביקנור, id est, castra Nicanoris vocantur.

4. Copia] Nicanoris & Gorgia. Aut leges milites, quod se magis probat mihi.

6. Cum ter mille viris] locus iste facit ut dubitem de numero eorum qui remanserant cum Iudaea: quem numerum supra notavi ex historia Gorionidis. Nam si septem habebat virorum millia, ubi haerent reliqui quatuor? Sanè quidem in castris nemo à Gorgia reperitus fuit.

Qui tamen tegumenta gladioq. non habebant] πλὴν ἡνδύματα καὶ μαχαιρὰς οὐκ ἔχον. Lectio varians, πλὴν ἡνδύματων καὶ μαχαιρῶν.

9. Quomodo servasti sine] alibi est ὡς ἐσθῆσων, ut servati sint.

Cum exercitu] Latina vetus, cum exercitu multo. בחיל כבד.

Ad caelum] ad Deum. Sequitur enim, si quomodo miserabitur nostri. Alioqui verussem, in caelum.

Patrum nostrorum] πατέρων ἡμῶν. alibi πατέρων absque pronomine. eodem redit. Ebraice ברית אבות.

13. Qui erant cum Iuda] In quibusdam libris est παρὰ Ἰούδα: qui erant apud Iudam: Innuit autem sacerdotes qui in castris erant. Gorionides, Post precationem Iudaea clamaverunt sacerdotes tubis sacris.

15. Vsq; Gazeron] *ἑως Γαζαρόων*. Iosephus 12. 11. *μὴ χεῖ Γαζαρόων*, utque Gadara. Vulgatus noster, Vsq; Gezeron. Infrā, *Γαζαρά*, quae est in finibus *Αζοῖ* 14. 34. In Gadara agnoscio dialectum Syriacam, quae *Γ* cum *Γ* permutat. Pro exemplo sit *Γ* *Γ* quod Ebraeis est *ג* *ג* Ceterum in alia scriptura est *Ασσυραμὼν*. Id Ebraice scriberetur *מדינת אשור*. i. atria mortis. Sic Adramyte *מדינת אדרמית*. i. penetrabilia mortis. Fortē locus ita dictus fuit ob pestilentiam aëris, quomodo apud Plautum.

Acheruntis ostium est in agro nostro.
 Et *Iamnia*] *Ἰαμνία* civitas est Palaestinae, quae & *Ἰαμνεία*, inter Diospolin & Azotum. Venetis hodie Zania dicitur. Hujus cives *Ἰαμνεῖται* vocantur in epitoma Iasonis. 12. 9. Reperio & *Iamne*, quod Ebraeis est *יאבנה*. Sa. nē 2. Paralip. 26. 6. ubi in fonte est *יבנה*. vulgata nostra *Iamnia* posuit. Nam b & m alternant. Plinius, *Iamnes aene*, altera *iamna*. Strabo maritimam *Iamnam* *καμύλο* vocat, facitq; ab ea ad Alcalonem stadia 200. & Gadaram interponit.

Ceciderunt ex eis] in Romano codice offendi *ἐπεσον ἐξ αὐτῶν*: in aliis *ἐπεσον αὐτῶν*, absque praepositione. Iosephus quoque habet, *ἐπεσον αὐτῶν ὡς εἰς τετρακισίας*.

Circiter tria millia virorum] *ἐκείνη τρία χίλια ἀνδράσιν* illā sanguinem novem millium, qui parvam *Μακεδονες* erant, partim *Syri* & *Philisthai*, Goriionides. Quam numerum offendes in Chronico templi secundum, nisi quod ibi *כרשיב* sit pro *כרשיב* errore, ut puto, exscribentium. Verba sunt *בני ישראל מזה וישיהו מזה כרשיב כרשיב* circiter novem millia equitum.

Securē] *κρη* *παρρησίας*, cum fiducia, id est, *πιστοδότης*, aut *κρη* *θάρρους*. Lexicon Graeco-Lat. vetus *παρρησία*, licentia, fiducia, confidentia. *παρρησιαζομαι*, fiducialiter ago. Alii *ἰθαῖ*. Nam *παρρησία* proprie libertas loquendi.

20. Et castra à Iudaeis incensa] *καὶ ἐμπυρξαται τὸ πῦρ παρὰ βελλῶν*. & incendere caltra in eo *πῦρ* *Ἰδύων* videlicet, quod additum in meo codice Basileae impresso, qui in octavo folium complicat.

23.] *Iudaei verò reversus, &c.* Et reversi abs-

ulerunt spolia eorum, & aurum quod adduxerant secum negotiatores ad comparandum pueros & puellas Israeliticas: & distribuerunt spolia illa pauperibus. Goriionides.

24. In caelum domum] *εἰς οὐρανὸν τὸ οὖρον*. Talis est scriptura codicis Romani, quam amplius firmat interpres noster, referens, *ἔθ' ἐβenedίκεbant Deum ἐν τῷ οὐρανῷ: τὸ δὸν εἰς οὐρανόν*. In ceteris editionibus Graecis reperit *εἰς οὐρανόν* dumtaxat, quod magis probarem *ἡξίη* *τὸ οὐρανόν*, ut sensus sit, benedicebant Deo caeli. Notum ut caelum pro Deo usurpetur.

In caelum] proverbiale. Sic, *Turrim in caelum extraxit*, ubi & Hyperbola est figura nota Grammaticis.

Quantum bonus] *ὅσον καλὸν* Hemistichium est ex odis Davidicis. Ceterum *ὅσον καλὸν* magis sonat, *quoniam bona est*, nempe, *misericordia eius*. Quod Graeci dicent *ὅσον καλὸν τὸ ἐλεῖν αὐτῶν*.

25. Salus] victoria.

28. Sequentē anno] Romanum exemplar quod secutus sum, *ἐν τῷ ἔχρονῳ οὐρανῷ*. Ceteri codices habent *ἐν τῷ ἔχρονῳ οὐρανῷ*: anno veniente sive sequente. *τὸ ἔχρονῳ*, quod proximum & vicinum est, ut reddi possit, *anno proximo*. *τὸ ἔχρονῳ* *ἔπει*, Iosephus: *sequente anno*, Gelenius.

Contraxit] *συναλοχῆσα*, alius, *congregavit*: alius *collegit*. In Thes. Stephani, *συναλοχῆσα*, *concenturio*, *in centurias colligo*.

Et debellaret eos] pro *αὐτῶν* in uno codice scriptum erat *Ἰερουσαλήμ*, prolixus ineptie in scitēque. Nam Ierusalem tunc erat in potestate gentium.

30. Castra locarunt Beth-suris] *ἀναβάς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν Βηθσούροις καὶ ἠγὲ τῶν Ἰδύων ἐστρωτο πῦρ*. Iosephus.

In Idumeam] *εἰς τὴν Ἰδουμαίαν*. Locum hunc suspectum facit Iosephus, in quo *οὐκ ἐβαλετο εἰς τὸν Ἰδουμαίαν*, nisi mendum hoc pro *εἰς τὴν Ἰδουμαίαν*. Nam & alibi haec nomina ita permutantur.

Beth-suris] *ἐν Βηθσούροις*, sive, ut est apud Iosephum *Matthiae filium* *ὁ Βηθσούροις*: ed puto melius esse *ἐν Βηθσούροις*. Quoniam crebrum hoc in antiquitate ut *pro* *η* scribatur. Quod nescio an sit recipiendum. Videtur fuisse se tra-

fe tractus quidam regionis, in qua opidum Bethiura 1. Mach. 6. 7. Saenē 1. Machab. 9. 52. in fonte legitur *τὸν πόλιν τῶν ἐν Βηθσούροις*. Eusebius de locis. *Ἐστὶ ἕθ' ἡodie vicus Beth-sura* (ita Rabbanus citat) *ἐπιπέδον* ab *Helia Chebron* in vigesimo lapide, iuxta quē fors ad radices montis ebulliens ab eadem in qua gignitur sorbetur humo.

Et *δικα*] divisim & duabus dictionibus, non, ut est in quibusdam libris, *ἐδίκασ* conjunctim & unica dictione, undecim significante.

30. Potentis] *Ἐδία*, id est, gigantis Goliath. *גולגות*.

Alphylorum] id est, Philisthorum.

Armigeri eius] *בלי בושא* *τὸ ἀγρον* *τὰ σκευὴ αὐτῶν*.

31. Conclude] *ἡσתר*. Graeca quaedam exemplaria *σύγκλησι* habent pro *σύγκλησι*, quod in idem recidit. Verbum Ebraicum sig. aliquando conclusum tradere, ut possis vertere, *Conclusa trade in manus, &c.*

35. Milites externos conscripsit] *ἐξουλοῦσθαι*: externum militem collegit. Nam *ἐξῆνοι* sine ulla adjectione milites externi.

Redire] *πάλιν παρεγγεία*. In quibusdam libris *πάλιν γυνάδεντα παρεγγεία*.

36. Sanctuarium] *τὰ ἅγια*: *ἱερότα*, id est, templum, quod & *ἅγιασμα* sacrarium sive sanctuarium.

38. Sanctuarium desertum] *τὸ ἅγιασμα ἡρημωμένον*. Iosephus *Matthiae τὸ γὰρ ἔρημον ἔγει*. Igitur *ἅγιασμα* templum: idēque *τὰ ἅγια*, ut dixi.

Altare profanatum] nam in eo ara Iovis Olympii. Hoc altare describit Hecataeus per haec verba, *ὁ πύλας ἔστι ἐν κρημῶσι μάλα πύλας πόλεως ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ λήθων, μήκους ὡς πεντάπλαθρον. ἐστὶ πύλας ἔχον διπλὰς πύλας, ἐν ἑκατέρῃ ἐστὶ πεντάπλαθρον ὅσον καὶ τμητῶν, ἀλλὰ οὐκ ἀλλήλων ἀρῶν λήθων οὐτὶν συγκεκλιμῶν πύλας ἑκάστη ἐκαστὴ πύλας, ὅσον δὲ δεκάπληρον*.

Et portae exiit] Hoc à Callisthene quoddam perperatam, qui postea dignas saeculo suo poenas tulit. Iaso in epitoma, *τὰς ἐμπροσθεν πύλας ἔργος πύλας καλλισθένου καὶ πύλας ἀλλας ἀφῆσαν εἰς τὸ οὐρανὸν πεφυγῶτας, οἵτινες ἔξῃον τὸν οὐρανὸν ἐκώματο μισθόν, 8. 33. καὶ οὐκ ἐπέλα* *ἔτι τὸ πύλας*. 1. 8.

Pastophoria] Quid sit pastophorium docet Hieronymus in comment. Ies. 23. 15. per haec verba, *Sochen aut tabernaculum interpretatur, aut Pastophorium, hoc est, thalamus in quo habitat praepositus templi*. Dicitur & *παστοφορείον*. Uti sunt interpretes Graeci loco citato pro eo quod in Ebraeo est *הכני*, quo nomine alii thesaurarium denotari putant.

40. Tibus quibus signum dari solet] aut classicum cani. Ebraice *הקצרות* *הקצרות*. Nam *שמואל* *הקצרות*: unde Num. 29. 1. *הקצרות* *הקצרות* *הקצרות* *הקצרות*, quod à nostro interprete redditur, *dius clangoris ac tubarum*. *Suida* *שמואל* est *פαιδία* *εἰς τὸν οὐρανόν*. Plura de hoc nomine alii.

41. Arce] *ἀνδράσι* est in B. & C. *Qui erant in arce*] *τῶν ἀρχῶν φυλάκτου*, Iosephus. Supra eos vocat *ἄρχαι* *ἄρχαι*, Ebraico noto.

Sancta] *τὸ γὰρ*, Iosephus. *Εἰδὸν τὰ ἅγια*, templum.

42. Studiosos legis] *ἡδύσθη*. *Μελετήσας νόμους*: qui studio legis delectantur.

43. Lapidēs constaminatos] *ἀρα* videlicet quae erat super altare, id est, *ἔβαλε* *ὅς ἦν ἐπὶ τῷ θυσιαστηρίῳ*. Supra 1. 62.

45. Epitasis] *ἀλβι* *ἔπι*.

46. In monte domus] *בית הבית*. & est sermo brevis pro *Domus Domini*, id est, templi. Posses vertere, *in monte adis*.

47. Extruxerunt altare novum] *ἐκ λίδων συκεκλιμῶν, ἡ λατομεμένων ἐν οὐρανῷ*. Iosephus. *Extruxerunt omnes aras quas extruxerant gentes, & purgaverunt eadem à diis gentium, & adificaverunt altare novum, cui imposuerunt carnem, instructum lignis: sed ignem sacrum non invenerunt*. Proinde clamaverunt ad Dominum, *egressus est ignis à lapidibus qui super altare, qui manavit usque ad tertiam captivitatem*. Goriionides.

48. Candēlabrum] Iosephus, *ἀτμῆτες συλλέκτες ἄργυρος*. lib. 12. *μη κρηγὰ* *ἀλλὰ λογῶν συκεκλιμῶν*, lib. 4. cap. 8.

48. Sanctificaverunt] Sic interpres vetus & in C.R. est *ἱεράσα*. Quod noto quia in B. reperit *καὶ πάντα*, & in versione marginali, *ἐπι*.

49. Candēlabrum] quod huic auctori *λυ*

χνία, aliis est λυχίων. Candelabrum istud eodem pondere anni confecerunt cum priore, quod Antiochus unā cum aliis vasis facris abtulerat. Suprà ἡλαιο τὸ θυσιασθελον τὸ χρυσόν, καὶ τὴν λυχίαν τὸ φάτος, καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῶν. Verum sub ultimis regibus majus adhuc candelabrum confectum fuit. Sanē Iosephus captā Iudaea lib. 6. cap. 41. ait restituta Tito λυχίας δύο τῆς καὶ τῶν κειμένων παραπλαγίας.

Suffitium] τὸ θυμιαμάτων. Quod etiam vulgatus legit. Nam interpretatur, *et altare incensificationum*. Aliquot editiones habent τὸ λοκυσταμάτων καὶ θυμιαμάτων holocaustorum & suffitium. Infrā 53. ἐπὶ τὸ θυσιασθελον τὸ λοκυσταμάτων.

Et mensam] mensam auream, quam ipsi confecerunt. Nam prior quoque ablata fuerat ab Antiocho. Alia verò major post confecta, florētibus rebus Iudaeorum.

50. **Feceerunt suffitium**] יקטריו את הבחם. Gorionides.

Et accenderit lucernas] וידליקו את נרות יהוה המערכה על מנורת יהוה. Idem. Atq; sine φωτ- nomē et λυχνοκτίας, de quo infrā vers. 59.

Εφαίνον] alibi ἐφάνον. Utrumque probum est. καὶ ἐφάνον. & lucebant, imperfectum à φάνω.

51. **Et imposuerunt mensam panes**] וישימו את לחם הפנים על שלחן יהוה & posuerunt panem propositionis super mensam Domini. Idem Gorionides.

52. **Vigesimo quinto die**] Epitoma Iasonis, αὐτῶν ἡμερῶν ὅ τῶν ἐπὶ Ἀλλοφύλων ἐπέβηλάν, σκεύη καὶ τὴν αὐτῶν ἡμερῶν τὸ κμασθελόν μὲν γενοῦσθαι τῆς καὶ πρῆστη καὶ ἐκαστῶ αὐτῶν μανός, ὅς ἐπὶ χασθελῶν. Iosephus Gorione patre natus, ויעשו הנוכת המחב בתדש כסלו בב' בר: & fecerunt dedicationem altaris 25 mensis Chasleu.

Chasleu] τὸ ἀπελλάν μανός, Iosephus. rectē sanē. Nam mensem Chasleu Macedones Appellazum nominant. Quod idem affirmat lib. 2. cap. 7. & 10. Chron. T. S. Rex Iuda & univērsus Israel reversi sunt cum latitia ad domum sanctuarij, & obtulerunt holocausta postquam

ordinassent ligna super altare & holocaustum super ligna, & clamaverunt ad Dominum ut acceptis haberet holocaustomata ipsorum: tum egressus est ignis qui consumpsit holocaustum & ligna. Die autem vigesimo quinto Elul factum est hoc. Id sequentia refellunt ac docent legendum esse, mensis Chasleu.

54. **Quo tempore & quo die, &c.**] Vide quae suprà prodiximus ex epitoma Iasonis, suprà inquam, ad vers. 52.

55. **Deo castis**] ἰ. τὸ ἕσθρον. Ceterum in textu Graeco est εἰς οὐρανόν, quod melius redditur in caelum. Benedixerunt, inquit, Deum in caelum usque, ad eò ut clamor eorum ad caelum pervenerit.

56. **Celebrarunt dedicationem altaris**] καὶ μετὰ αὐτοῦ φροσύνῃς ἦγον ἡμεῖς οὐκ αὐτοῦ θυμιαμάτων τὸ πρῶτον μετὰ τοῦτον, ὅς περὶ μίσην χρόνον τὴν τῶν σκευῶν ἐστῶν ἐν τοῖς οἴκοις καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις θηλῶν τὸ πρῶτον ἦσαν νεοῦσθαι. ex epitoma Iasonis, 10. 6.

Sacrificium salutis laudisq;] Psal. 107. 22. הורה לך LXX. ὑποστασιν αὐτοῦ, in quo pro parta salute Deo gratias agebant.

57. **Scutulis**] id est, parvis scutis. De coronis autem ad monumentum in templo suspendi solitis habes Zachar. 6. 14.

59. **Dies dedicationis altaris**] ימי הנוכת המזבח. Hoc festum φάτα, vocant. Iosephus Ant. 12. 11. & λυχνοκτίας, ἰ. הדלקת הנרות, à multitudine lucernarum, quae per illos dies octo accendebantur. Nunquam enim alias plures accendebant, unde nomen φάτα.

60. **Munis altis, &c.**] haec interpretatio magis convenit cum scriptura Babilēnsi, τὴν χειρὶ ψηλῶν καὶ πύργων ἰσχυρῶν.

Munis] ὄχυρα. Editi ad E. C. ἰσχυρῶν habent, quod eodem redit.

61. **Muniverunt illum, &c.**] καὶ ἀχύρασαν αὐτὸν τρεῖς τῶν βασιδουδων. Ordo & constructio ἀχύρασαν τὸν βασιδουδων. muniverunt Bethsuram αὐτὸν τρεῖς, ad custodiendum illum, sub Montem Sion. Alii aliter. sed profectò aut ego vehementer fallor, aut veracē constructio quam posui.

NOTAE

IN

CAPUT QUINTUM.

1. **Irata sunt** [supra modum] regerimē id tulerunt.

3. **Acrabathinē**] Vetus interpres videtur legisse καὶ τὴν ἀκραθῆν ἀνῶν. Nam vertit, *et eos qui erant in Acrabathane*. ita leg. Vulgo, in Arabathane. Nam etiam Iosephus habet ἀκραθῆν ἀνῶν. Regio est Idumaea, vicina Iudaeae, cuius incolae עקרביו id est Acrabbim vocantur. Num. 34. 4. Jos. 15. 3. & Iud. 1. 36.

Quos percussit plaga magna] Post dedicationem Israel profectus est Iudas in terram Idumaeam obviam Gorgiae. Quo fugiente cum suis Iudas eos persecutus est, prostravitq; eo die laumaeam viginti millia: reliqui autem fugerunt. Postea cepit terram Edom & imposuit ei tributum. Gorgias autem fugiens abiit ad Timotheum Arabiae praefectum. ex historia Ebraica.

4. **Filiorum Baan**] In Iosepho βαάν, nisi legendum βαάν: quod idem cum βαάν. Id Latine scriberetur Baian, vel certe Baan cum diphthongo: sed libri vulgati editionis illius Baan habent absque diphthongo. Dubito an bene. Dubitandi causa quia reperio apud Iosephum βαδουδων, & alibi Εφραϊμ pro βαδουδων & Εφραϊμ. Graeca exemplaria nihil variant.

5. **Internecione delerit eos**] ההררוב. **Et incendit turres eius igne**] τῶν τε πύργων αὐτῶν ὀπίπτεσαν, καὶ τὸς ἰνδρας οὐκ ἐφθασον. Iosephus.

6. **Ad filios Ammon**] ἐπὶ τὸς Ἀμμωνίτας. Iosephus. Quod noto, quia proprie loquentium Ammonitae alii sunt à filiis Ammon. Nam illi עמבון appellantur. Sed confundi scias ab interpretibus.

Manum fortem] manum dixit pro exercitu. Quantus autem fuerit iste exercitus docet Gorionides ita scribens, *Timotheus praefectus erat à rege totius Arabiae, qui egressus est obviam Iuda cum exercitu centum viginti millium, constante partim ex Macedonibus, partim ex Arabibus*. Is occidit in Galaadide quam plurimos Iudaeos. Hucusque Iosephus ille.

Timotheum] Arabiae praefectum. Idem. 8. **Lazer**] τὸν λαζαρο. Haec est scriptura trium

codicum, videlicet A. B. & R. In uno C. est γαζαρο, quam lectionem secutus est interpres noster. λαζαρο, id est, עקרביו opidum An-orræorum, cuius mentio Num. 32. 1. Iosephus τὸν Ιαζαρο appellat. Eusebius, λαζερ, civitas Ammoneorum in decimo latide Philadelphie ad solis occasum trans Iordanem, qua fuit terminus tribus Gad, extenditurq; usq; Aram. Meminit urbis Lazer & Esaias in visione contra Moab. sed & Ieremias. Fuit autem separata Levitus, & distat ab Hesebon quindecim millibus, è qua magnum flumen erumpens à Iordane suscipitur. Γαζατ aliud est.

Et pagus ejus] ובריתיה & filias ejus. Nu. 21. 32. Misit Moses qui exploraverunt Lazer, & ceperunt pagos ejus. L. V. viculos ejus.

10. **In Dathema munitionem**] εἰς δάθμα τὸ οὐχόζουα. Malè δάθμα in quibusdam libris. Iosephus φράσην vocat. Quidam ἰθרת esse putant: cuius mentio Num. 33. 18. & 19.

11. **της δυνάμεως αὐτῶν**] lectio varians τὴν παρὰ Εμβολῆς αὐτῶν. Gorionides, miserunt (Galaaditae) litteras ad Iudam cum fletu & supplicationibus, dicendo, *Ascende ad nos & serva nos, quia nos perditum eunt Timotheani & homines regis Arabiae*.

12. **Ceciderunt**] occubuerunt.

13. **In locis Tobiae**] ἐν τοῖς τωβίς. Libri nonnulli τωβίς, quod mendo non vacat. In vno offendi, τωβίς. Puto autem rectum esse τωβί vel τωβί, & additum, ut in λαβί, σωβί, & similibus exemplis. Hinc τωβίος Iudaeus, quos memorat Iasonis epitoma 12. 17. Hos non nemo Tobianos appellat, nempe quod habitarent in terra Tob, cuius mentio Iud. 11. Fortè ἐν τοῖς τωβίς, in locis Tobiae, vult dicere in praediis ac fundis ipsius. Tobiae mentio apud Iosephum 12. 6. Nihil hic nos juvat historia Ebraica. Editio L. V. qui erat in locis Tubin.

14. **Ecce nuntii alii venerunt à Galilea**] Viri quoq; Galilae miserunt ad ipsum qui dicebant, *Ascende ad nos & serva nos quoniam perditum eunt nos Tyrii, Sidonii & Macedones qui cum eis habitant*. ex histo. Gorion.

E Galilea] Galilaea in historia Ebraica vocatur גלגל Galgal: quo sensu infrā occurrit 9. 2. viam qua ducit Galgala.

15. Επισυνήχθη] legitur & επισυνήχθη. Εξ Πτολεμαίου] Ἰωσὴφ Πτολεμαῖος, id est, **בְּנֵי יוֹסֵפִי** viri Acho. Nam Acho Ptolemais, Ptolemaeo Ace. Sic etiam Strabo eam appellat.

Galilea alienigenarum] Videndum an haec illa sit quae in novofcedere Galilaea gentium dicitur. Hanc nonnulli τὴν ἄνω Γαλιλαίαν vocant. Aliis est Galilea inferior, quae in Sanhedrin (tractatus est Thalmudicus) גלילתא נופתא dicitur (Verba sunt, Scribo fratribus nostris filius Galilae inferioris. Pax vestra multiplicetur in seculum) ut illa גלילתא עיליתא id est, Galilea superior.

17. Tum Iudas Simoni fratri suo] His auditis Iudas dixit Simoni fratri suo, Proficiscere tu in Galilaam, & ego proficiscar in Galaaditim. Gorionides.

18. Iosephum] Ἰωσήφον. In uno exemplari meo σήφον habetur, quod est decuratum ex Ἰωσήφον, sicuti. Sander dicimus pro Alexander.

Καὶ Ἀζαελαῦ] In eodem καὶ Ἀσάϊου. Sed Azariam legendum esse praefer exemplaria Graeca C. & R. etiam Iosephus confirmat, nec non interpret Latinus is qui à vulgo nomen accepit. Tollit denique omnem omnino dubitationem locus qui est infra vers. 56.

20. Viri ter mille] Sic Iosephus: item Gorionides compositor Historiae Ebraicae.

Ostias mille] In Gorionide מילתא תרמילא id est quinque millia: sed non dubito quin legendum sit מילתא תרמילא, id est, octo millia. Facilis enim ac proclivis lapsus de ת in ה, cum in caractere parum admodum discriminis sit.

21. Profectu[us] Simon in Galilaam] Et Simon frater eius etiam ipse assumpsit secum tria millia ex militibus Iudae, & incurrit in Galgalam & e Gorio.

U[bi] ad portam Ptolemaidis] In duobus libris quos vidi ἕως τῶν πύλων Πτολεμαῖδων: usque ad portas Ptolemaidis. Iosephus quoque, μέχρι τῶν πύλων τῆς Πτολεμαῖδων 12. 12. Editio Latina vetus, usque ad portam. Aldi, ἕως πόλεων: usque ad urbes.

22. Civiter tria millia virorum] מילתא תרמילא דאנשי. In historia Ebraica est מילתא תרמילא דאנשי.

taxat: sed puto mendum esse corrigendum ex hoc loco, cum etiam Iosephus in vulgato numero consentiat.

23. Et assumens qui erant in Galilea] Sic etiam interpretes vulgatus, & assumpsit eos qui erant in Galilea. Pleiq; codices habent, καὶ παρὰ γέλαθον αὐτῶν καὶ τῆς Γαλιλαίας: & assumentes eos ex Galilea: quod minus se probat mihi.

Et in Arbatio] καὶ ἐν Ἀρβατίου. Noster interpretes edidit Arbatis, unica t. Fortè ערבתא. Id est placita à ערב. Ebraeis ערבית plantities, loca campestria.

24. Nabathae] τοῖς Ναβαθαίσι. Interpret vulgarius, Nabuthais. In textu Ebraeo vocantur נבתי Nebathio. De his Strabo lib. xvi. Ναβαθαῖοι δ' εἰσὶν οἱ ἰδυμαῖον καὶ τὰ (1) δ' ἐπισημῶντες ἐκείνην περὶ ἡρώδου τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τῶν νομίμων τῶν αὐτῶν ἐκείνους ἐκιστάθησαν. Hoiu mentio & infra 9. 35.

26. In Bosfora] εἰς Βόσφορα. Scribitur & Βόσφορα & Βόσφορα infra vers. 28. Quoniam etiam Iosephus, & editio Complutensis hoc loco. Estque ei simile Gomorra, quod scribunt גרמרה unica R. Videtur esse Bosra, opidum Idumae, in cuius territorio lata pascua; unde oves Bosrae. Numeratur inter urbes Moabiterum. 48. 24. Nam erat in confinio utriusque regionis. Porro in L. V. Basara scriptum invenis litteris.

Et Bosor] καὶ Βοσόρ, id est, בצר, nunc legunt Beler. Qui hanc eandem faciunt cum Bosra ex hoc loco convinci possunt erroris. Sed quaerendum amplius.

In Alemis] ἐν Ἀλέμοις. Sunt qui putant esse τὴν Μέλλαν πόλιν Ἀλαφύλων Iosephi 12. 12. Sed si recta lectio ac distinctio quae in nonnullis codicibus καὶ Βοσόρ ἐν Ἀλέμοις, non potest esse Malle Iosephi.

Chasphor.] Χα(σ)φωρ. Sic est in R. ut apud interpretem nostrum Casphor. Sed in aliis editionibus Χα(σ)φωρ. & apud Iosephum Χα(σ)φωρμα. Paulo post vers. 36. Χα(σ)φωρ, Μακιδ, Ἐσοδ: ubi noster Chasbon habet: Rectè igitur Strabo, καὶ τῶν ὀνομαστων μισθιαπίσσης καὶ μάλιστ τῶν βαρβαρικῶν πολλῶν.

Maced.] Μακιδ. In L. V. Mageth. Sic & infra vers. 36.

Carnaim] καρναῖν. Latina, yctus Carnaim, id est,

id est, καρναῖν. Ebraicè קרנאי quod cornua sonat. Carnain se tuetur ex dialecto Chaldaica. Chaldaei enim & Syri M huiusmodi Ebraeorum in N mutant. Ita scribunt קרנאין & קרנאין.

Quae urbes omnes] pro αἰ πόλεις αὐτῶν est ubi legatur αἰ πόλεις αὐτῶν: urbes ejus. Iub. Galaaditidis: Vulgatus, Haec omnes civitates munivia ac magna.

27. Et in crastinum] καὶ εἰς ἀύριον. In ecclesiasticis editionibus abest copula εἰς ἀύριον. Legitur tamen apud nostrum interpretem vulgatum.

28. Per desertum ad Bosor] εἰς τὸ πλῆθος εἰς Βόσορ: in desertum ad Bosor. Sic ed. Rom. Libri alii, εἰς τὴν ἕρημ. εἰς Βόσορμα. Vetus autem interpres, in desertum Bosra.

In ore gladii] in acie gladii.

31. In caelum] εἰς τὸ ἕψρον: in caelum. Alii ἕως τῶν οὐρανῶν: usque ad caelum.

Militibus] τριεὶ ἀνδράσι τῶν δυνάμεων, viris exercitus, חַיִל הַצְּבָא, id est, militibus.

32. Pro fratribus vestris] προθυῶν quod etiam vulgatus legit, in uno codice offendi ἡμῶν, id est, nostris.

35. Eis Maspha] Aldus Μασφά.

36. Chasphon] In L. V. Casbon, Apud Iosephum verò Χα(σ)φωρμα, id est, Chasphoma. Vide quae scripsimus supra vers. 26.

37. Raphon] ראפון. Sic etiam Iosephus appellat, nomen civitatis esse scribens. Non igitur Rephan sive Remphan, de quo Actor. 7. 43. Nam Rephan ibi pro Chevan ponitur, quod est nomen idoli.

Trans torrentem] torrentem Iaboc innui quidam putant.

39. Πατριάρχων] Libri aliquot, πατριάρχων: castra ponunt.

42. Scribas populi] שֵׁטְרֵי הָעָם, ut Num. 11. 16. וְשֵׁטְרֵי הָעָם זְקֵנֵי פְּרִשְׁתֵּי הָעָם: seniores populi & scribae eorum. Sic editio Graeca τῶν δ. Hoc sensu scribae nomen usurpat Actor. 19. 35.

43. In sanum quod in Carnaim] εἰς τὸ πλῆθος ἐν Καρναῖν. Sig. finium Atargata, quod ἀταργαθῶν appellat Iaso in epitoma 12. 26.

44. Eversus est] ἐβλήθη. Infra vers. 60. ἐγεγονε.

πῶς ἰωσήφου: versus est in fugam; Aldico index ἐγροσάθη.

46. Ad Ephron usque] ἕως Εφρών. Hoc opidum Iosepho Εμφρών dicitur 12. 12. unde Εμφρών, civis Ephronis apud eundem. Ephron, Emphron: ut R ephan, Remphan. Nam epenthesis Num antiquis in multo usu erat. 2. Paralip. 13. 19. עֲרֵב עֲרֵב secundum puncta Ephrain, secundum litteras vero Ephron. In Iosepho Gorionis עֲרֵב עֲרֵב fol. 41. col. 4.

48. Transibimus] vel, ut vulgatus edidit transsumus, Graecè legitur in editione Romana διελθούμεθα. Sed in A. & C. διελθόμεθα: In B. verò διελεύσομεθα.

51. Perdidit omnem masculinum] prostravit in ea viginti millia militum. Gorio.

Per eam] ἀπὸ τῆς πόλεως: per urbem.

52. Beth-san] Βαθσαν. Iud. 1. 27. בית שן ubi lxx. Βαθσαν, ἢ ἐστὶ σκαυθῶν πόλις. Scribit eadem Iosephus Ori. 12. c. 12. Bethsan quae Graecè dicitur Scythopolis. Eusebius de locis, Bethsan, nunc appellatur Scythopolis urbs nobilis Palaestinae, quam interdum scriptura cognominat domum Sa. Ex hoc opido tribus Manasse accolas pristinos non potuit expellere. Extat hoc nomen & Ios. 17. 11. Σκαυθῶν πόλις vocatur 2. Machab. 12. 29. & שְׁטִיפּוֹלִיטָא apud Gorionidem fol. 41. col. 4. quam distare ait ab Ephron stadiis sexcentis. Vide, si placet.

53. Donec venisset] ἕως οὗ ἦλθον. Legitur & ἕως ἦλθον: donec venisset. Vulgata, donec venires.

56. Dixit] Secutus sum exemplar Romanum, in quo καὶ εἶπε vulgatus, nisi mendum esse operatum. Nam in aliis exemplaribus καὶ εἶπον legitur, & omnino ita legendum videtur. Quamquam in L. V. & dixit, videlicet, Ioseph Zachariae.

Quas esserant] Hasmonai.

58. Iamniam] Ἰάμνηαν. Impressi Antverpiae ad E. C. Ἰάμνηαν: in ceteris, ut etiam in Iosepho Ἰάμνεαν. Ebraicè יבנה dicitur. Vide quae notavimus 1. Machab. 4. ad vers. 15.

63. Vir] ὁ ἀνὴρ. q. d. vir ille fortis.

65. Thn chibson] τὸν χιβζώνα. Iosephus. Nomen notum. Ebraicè תְּחִיבִּיבָא.

Et pagus ejus] καὶ τῆς θυγατρῶς αὐτῆς. & filias ejus. Quidam, viculus ejus. Alius, coloniarum ejus.

66. Trans-

66. *Transiit per Samariam*] Locus suspectus de imendo. Exemplaria Græca nihil variant. Noster quoque habet, & perambulabat Samariam. Sunt qui reponant Saaram ex Ios. 15. 30.

67. *Sacerdotes*] quinquaginta ex Hasamonæis. Κοινον. 4. 1. εως εν πολειω βαλομενοι Sic editio Romana. In ceteris est ιερεις πολειων βαλομενοι αυτῶ. Excipio Complutensem, in qua βαλομεν αυτῶ: & mox εν τῷ αυτῶ. Similis varietas in codicibus Latinis. Porro de morte Gorgiæ legimus in historia Ebraica, Et insiluit Iudas in Gorgiam extenditq; dextram ad feriendum eum: qui se vertit retrò & fugiendo effugit Iudam. abiecitq; armis fugiens evasit, nec adhuc scitur vivusne remanserit an mortuus fuerit, nisi quod quidam Idumæi nuntiarunt Iudam ipsum, cum in prælio percussus fuisset ab uno ex militibus ipsius, fugisse in desertum Maresa, ibiq; mortuum fuisse. Hactenus Gorioides compositor illius historiæ, quam dixi, fol. 42. col. 1.

68. *Allophylorum*] Philisthorum.

N O T Æ

I N

C A P U T S E X T U M.

1. *Regiones superiores*] τὰ ἄνω χῶρα In Iosepho. Innotuit autem Persiam & regiones vicinas. Vide supra 3. 31. Chronicon EUstebii, *Primus Seleucus Nicator Syria & Babylonia & superiorum locorum regnavit*. Id Appianus dixit, *rex Babylonia Mediaq; Sulpitius, adiecit eidem Perside ac Babylone*.

Audivit Elymaida esse in Perside civitatem illustrem] ἡκουσεν ὅτι ἐστὶν Ἐλυμαίς ἐν τῇ Περσίδι πόλις κοδοῦσα. Sic legit & autor vulgariæ Latinæ. Nam interpretatur, *Audivit esse civitatem Elymaidem in Perside nobilissimam*. Iosephus quoque, ἀκούει πόλιν ἐν τῇ Περσίδι πλεῖστα ἀγαφίμων Ἐλυμαίδα τοῦτομα. In ceteris editionibus mihi quidem visis, ἡκουσεν ὅτι ἐστὶν ἐν Ἐλυμαίς ἐν τῇ Περσίδι πόλις, &c. audivit esse in Elymais in Perside civitatem, &c. Stephanus de Urbibus, Ἐλύμα, χῶρα Ἀσσυρίων πρὸς τῇ Περσικῇ, ἢ σαρδῶν ἐξ ὧν οἱ οἰκιστῆς Ἐλυμαίοι. Plinio quoque Elymais est regio Persidi vicinaria. lib. 6. cap. 33.

Elymaida] Persepolis vocat Iaso in Epitoma 9. 1. Elymum Sulpitius, & Persidis opidum statuit. Verba sunt, *Interea Antiochus, quem in Persidem profectum supra memoravimus, opidum Elymat regionis illius opulentissimum, fanaticumq; ibi situm multo auro refertum diripere conatus, confugiente undiq; ad defensionem loci multitudine, fugatus, insister nuncium accepit res à Lyfia improspere gestas*. Mentio hujus opidi an regionis? Tob. 2. 11. ἰως εἰσορῶντες εἰς τὴν Ἐλυμαίδα.

2. *Templum quod in ea*] Fanum Dianæ. Iosephus 12. 13. Veneris. Appianus τὸ τῆς Ἐλυμαίας ἀφροδίτης ἱερὸν ἐν Ἐλυμαίᾳ καὶ Φθίνων Ἰδαυότησι, παιδίων ἐναγιστῶν δαπλίτων Ἀντιόχου ΕΥπάτορος. Hyceron. comment. in Danielem 11. fol. 552. ex Polybio & Diodoro refert eum, cum templum Dianæ in Elymaide spoliare conaretur, oppressum à custodibus templi & vicinis genibus, quibusdam phantasis atque terroribus versum in amentiam, ac postremum morbo interiisse.

Et arma que reliquerat Alexander] ἔπηξεν ἔρημα καὶ ὁπλῆα καὶ θάρακας & κραταίωμα ἐπισηθάνιστο τὸν ἦον τῆς Φιλίππου, βασιλείᾳ τῆς Μακεδόνων Ἀλέξανδρον. Iosephus.

Rex Macedon] βασιλεὺς τῆς Μακεδόνων. Alibi, ὁ βασιλεὺς Μακεδόνων, prius melius, proo iudicio.

Qui primus Græcis imperavit] ἰσχυροῦς ἐστὶν πρῶτος ἐν ταῖς Ἑλλάσι regnavit primus in Græcis. Primus in Græcis: Græcorum. Aut regnavit in Græcis. i. in Græcia. Quomodo interpres antiquus. Sic dicimus in *Batavia* pro in Batavia: in *Britannia* pro in Britannia. Ceterum primus Græcorum regnavit non simpliciter, sed pro Dario in Asia Syriâque. Vide quæ scriptissimus capite primo ad verum primum.

3. *Quasi visus, capere civitatem*] conabatur & templum expoliare & simul civitatem opprimere. Epitoma Iasonis. Hæc paullo aliter referuntur ab aliis. Non tamen pugnantia narrant. Nam quid verat simul vera esse & quæ autor noster dicit, & quæ Hieronymus ex Polybio & Diodoro refert? Qui ἰσχυροῦς, quod apud Appianum, de nudo conatu accipi potest ut exponatur, spoliare cogitavit. Neque enim opere id perficere potuit. Quod indicant consequentia verba, καὶ οὐκ ἠδυνάσθη.

Res]

Res] ὁ λόγος, sermo. Sic, *Non est adiuvatus apud Deum nullus sermo, id est, nullus verus*. In hac significatione Chaldaei utuntur vocabulo חלמ, ut passim videre est apud Danielem. Græci quoque ita usurpant nomen λόγος. Sophocles in Aiace flagellitero, τοῖς κυρίοις γὰρ πάντα χεῖρ ἄλλῃ λόγος: Dominis enim decet omnem indicare rem.

Civibus] τοῖς ἐν τῇ πόλει: iis qui ex urbe erant, id est, civibus aut oppidanis. Sic passim in hoc libro, ut cap. 10. ver. 5. 53. & 76.

4. *Qui bello eum adorti sunt*] Nam Elimæi bellicosi erant, nec facile ulli regi externo cedebant. Quod docet Strabo lib. 16. ita scribens. Ἐλυμαίοι τῆ καὶ μέγιστος τέτατον κίκτιντων χῶρα καὶ ποικιλοτέρων ὅσα μὲν ἐν ἀγαθῇ, γαργυρὸς καὶ τὰς εὐνοικίας: ἢ δ' ὀρεινὴ στρατώνας τρέφει, τοξότας τὴν πλείους πολλὴ τῆς αἰ, πολλὴ καὶ τὸ στρατοπέδον παρέχεται, ὡς τε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν διαβαίνων κεντημῶν μαγῶν, οὐκ ἀξιοῖ τῶν τῶν Περθωσίων βασιλεῖ παρσπασίας τοῖς ἄλλοις Ἰσχυροῦς ἔναος ὁμοίως τῆ καὶ πρὸς τὴν Μακεδόνων ἕτερον, τὴς τῆς Σερίας ἀρχοντας δέκετο. Hucusque Strabo.

A παρέρψαμεις Βαβυλωνία] Sic Iosephus. Προδότης ἐστὶν ἡ Βαβυλωνία. In Chronicon T. S. מִבְּבִלְיָא וְשׁוֹן עַרְוֵרְסוּס עִשְׂתִּי אֲנִיחִיא. De hac re compositor historiæ Ebraicæ. *Tempore illo reuerfus est Antiochus rex in Perside cum igitur in ea dodecore: nam fugaverant eum Persæ. Accedit aut cum venit in Perside in iudicaverit illi omnia qua fecerat Iudas ducibus suis & populo suo.* fol. 17. col. 1. Vide si vacat & Chronicon Tert. Serna. fol. 37. col. 2. 5. *In Perside*] ὅτι αὐτῶν καὶ Ἐκβάταμα. Iaso.

AI παρθεβαλ] Nicanoris, & Timothei. Idē. 6. *Επίχου]* Iudai.

7. *Τὸ δὲ δολογμῶν*, id est, statuum Iovis Olympii, vel certe aram altari impositam in qua statua Antiochi. Vocatur supra δολογμῶν ἐρημώσας.

Επιτὸ θυ(μασθελον) τῆ δολογμῶσας vide licet.

8. *Deciditq; in lectum*] correptus fuit vilcerum dolore irremediabili & acerbis intestinorum cruciatibus. Iaso. 2. 9.

14. *Καὶ σὺ κλέσει φίλιππον]* τῆ σαρδῶν.

αὐτῶ. Iaso. hic meum Eupatoris, eodem teste, posse à in Aegyptum fugi ad Ptolemaum Philometorem.

17. *ΕΥπάτορος]* In diversa scriptura est ΕΥπάτορος. Gorioides scribit ΓΥΡΩΝΝ quem ar fuisse patrelem Lyfiæ. Vocat enim certè Lyfiam ΓΥΡΩΝΝ, id est, filium patris eius. Cur Eupator dictus sit à Syris docet Appianus in Syriacis, pag. 82.

18. *Κύλαρον ἄγιον]* id est, templi. Nam τὰ ἅγια vocabant τῆ ναὸς per excellentiam. Quod crebrius in hoc libro. Vide Iosephum 12. 14.

19. *Ἐκκλησιῶν]* ἡ ἡγεμονία. Ex iis qui conclusi erant] ex iis qui obsessi erant. Ad verb. ex illis ex cōclusionē. Licet etiam exponere ex urbe obsessa.

24. *καὶ ἀποκλινοῦσθε τὴν ἀκρῶν ἡοῦ τῆ λαῶ ἡμῶν χῶρα τῆς ἐν ἄλλοτερον]* Basileæ impressi ἐπὶ ἐ τῆ λαῶ τῆς χῶρα τῆς ἐν ἄλλοτερον ἀφ' ἡμῶν. Sic etiam editi ad exemp. Complut. οἱ τῆ λαῶ τῆς, ita dicitur ut οἱ ἐκ τῆ ἀκρῶν. Quod idem cum illo οἱ ἡοῦ τῆ ἀκρῶν. Sic dicemus ex Ebraismo ἡοῦ τῆ λαῶ τῆς ἐν ἡ ἡγεμονία. Quomodo sanè legit interpres vulgatus. Nam verito, *Et filij populi nostri propter hoc alienabant se à nobis, καὶ οἱ οἱ τῆ λαῶ ἡμῶν χῶρα τῆς ἐν ἄλλοτερον ἀφ' ἡμῶν.*

25. *Επὶ πάντα τὰ ἔθνη αὐτῶ]* αὐτῶ in B. & R. scriptum offendi spiritu leninis C. verò spiritu aspeo. Quam scripturam prefero, ut dicat eos invasisse omnes suos fines, hoc est, possessionem regis. Nam fines eorum pertinebant ad ditionē regis, Noster interpres videtur legisse ἡμῶν pro αὐτῶν. nam verit in omnes fines nostros.

28. *καὶ τὴς ἀρχοντας τῆ δυνάμεως αὐτῶ]* In ceteris editionibus ἀρχοντας δυνάμεως αὐτῶ, ut dicat, convocavit amicos suos duces exercitus sui. Iosephus τῆ τῆς ἡγεμονίας τῆ φίλος, &c. 1. 2. 14. accessitque amicos & ducibus.

Τὴς ἐπὶ τῶν ἡμῶν] Periphrasis equitum ἡμῶν sive ἡμῶν habena, quæ & ῥοτή: unde Belgæ mei equitem vocant *Gen Buter*, nempe à tractandis habenis. Sunt qui ἡμῶν etiam fraxinum signif. tradunt.

29. *Απὸ βασιλειῶν ἄλλων]* de regnis alijs, interpretis vetus. Sed Græca exemplaria variant.

Nam in C. λῶν βασιλῶν ἐξων, & a regibus a-
liis. In B. vero, λῶν βασιλῶν ἰταύρων, à sociis
regib. Puto in textu Ebraico fuisse מלכות
מלכות. Id sonat proprie, à regibus alijs:
sed מלכות לך, quandoque reddunt βασι-
λειῶν, ut cum dicunt *Primum regnorum, &c.*

Από ἡ[αν] θαλασσῶν] **30.** Εξατον χιλιάδ[ες] τῶν π[ε]ζῶν] In hunc
numerum suffragatur Iosephus 12. 14. Sed vide
fis epitoman. Iafonis 11. 2. Gorionides autor
in exercitu fuisse 80 millia equitum, & 80 ele-
phantos fol. 39. col. 1.

31. Ἐπι Βαυθούρας] Vocatur ביתר in hi-
storia Ebraica. Sita erat in loco angusto dis-
tans Ierofolyma intervallo quinque stadiou-
rum, 140.

Ἡμέρας πόλλας] alibi ἐπι ἡμέρας πόλλας,
quod reddunt, *ad dies multas.*

32. εἰς Βαυθ[α]ραχ[α]ρα] ἄλλασται στρατό-
δοι ἐν π[ι] τοπῶν Βαυθ[α]ραχ[α]ρα λεγομένων, εαδ[ι]ες
ἀπ[ο]κρηται τῶν πολέμων ὁ. Iosephus 12. 14. No-
men loci, quod alibi non legitur, inter Ierofoly-
mam & Bethsuram.]

33. Διουκιδάδ[ι]ων] edit. lat. vetus, *com-
paraverunt se.* Haud dubie autor secutus est
lectionem quæ in R. reperitur. Quod noto
quia in alijs est *Διουκιδάδ[ι]ων.*

34. Ἄμια σαφυλῆς] sanguinem uxæ dixit
pro succo qui ex uvis exprimitur: proprie
autem de succo rubro intelligitur, quod nos
vinum rubrum appellamus. Vocatur alibi *sanguis
uvanum*, videlicet Deuteron. 32. 14. ר
ענבים, ἄμια σαφυλῆς pro vino usurpat quoq;
Sirachides 39. 31. & 50. 16. Sed & vinum ἄμια
σαφυλῆς Aeschylus appellavit. Cur autem
elephanti, vivo colore sanguine, irriterentur do-
cet Franciscus Vallesius de sacra philosophia
cap. 82. ad quem te adire cupio.

ἤμαρ] *Sanguinem mororum*, id est, suc-
cum ex moris expressum, qui rubens cum sit
facile potuit elephantos ad pugnam acere.
Lat. vet. & *sanguinem mori.*

Τῆ παρ[ο]υσῆ[ως] *Excitant*. Nam πα-
ρ[ο]υσῆ[ως] cito, excito, commoveo. Sic dicunt πα-
ρ[ο]υσῆ[ως] τῶν π[ε]ζῶν τὰ ἀφ[ε]ροῦσιν. Demosthenes πα-
ρ[ο]υσῆ[ως] τῶν ὀργῶν, iram excitare aut commo-
vere.

35. Τηθαρακιστῆς ἐν ἀλυσιδωτοῦ] id est;

indutos loriceis hamatis. Sanè thorax ἀλυσιδω-
τωτός, id est, hamatus: quod nomen H. Ste-
phanus scribit absque adpiratione ἀλυσιδω-
τός. Nam ἀλυσῆς catena quasi ab ἐ & λῶν quod
solvi nequit.

Ἐπι τῶν κερφαλῶν] In libris quibusdam, ἐπι
τ[ῆ] κερφαλῆ, Lat. vet. *in capitiibus eorum.*

Πεντακιστοῖς ἰσποκιστοταγῆς] In B. &
C. πεντακιστοῖς ἰσποκιστοταγῆς: & paulò
pòt, ἐκλελυμένη. Quod in idem recidit.

36. Ἐ ἐν ἡν] Aliàs εἶπ[ε]ν ἡ-
τῶ θηρίῳ] id est, Elephas. Sic in latio
bellua κ[α]τ' ἐξοχήν de Elephante, ut apud Te-
rentium: *Eone ferax es quia imperium habes in
belluas?*

37. Ἄνδρες δυνάμεις δὲ ἰσ[τ]ερίωντα] alibi
ἄνδρες δὲ ἰσ[τ]ερίωντα. Priorē scripturam se-
cutus est interpret noster qui verit, *viri vir-
tutis* 32. *Viri virtutis*, id est, הַרְוֹתָם, ita
militēs circumloquuntur. Notum ut הַרְוֹתָם
δύναμις, id est, virtus pro exercitu ponatur.
Quandoque unus Elephantus tantum 12. ve-
xit. Chro. T. S. *Et amplius eduxit elephantos plu-
rimos, è quorum unoquoque pugnavant milites 12.*
Et tres. Elianus de animal. lib. 13. cap. 9. *Mili-
tarius elephantis thorace, ut vocant: aut etiam
nudo dorso suo tres bellatores fert, alterum dexte-
ra, alterum sinistra, tertium retro versus bellan-
tem: ac simul quantum manibus moderamina ten-
nentem.* Hic ferè Indus erat, unde sequitur κ[α]τ'
ὁ Ἰνδοῦ ἀστῆ. Indum vocat magistrum belluæ.
Porro elephantorū alii Indici erant, alii Ἄ-
thiopici, alii Lybici. Indici ceteris præstabant.
Videndi sunt Livius & Polybius. Hujus verba
sunt lib. 5. interprete Perotto, *Verum maxima
pars elephantorū Ptolemæi prælium formidabat:
quod plerumq; accidere Lybici elephantis consue-
vit: odorem enim & vocem non patiuntur: præ-
terea magnitudinem & vires, ut mihi videtur, ti-
mentes Indicos statim fugiunt, nisi eo tempore ac-
cidit.*

Et Indus ejus] qui magister & rector erat
belluæ, ut diximus. Hinc medicina facies
Hierō. Nam vulgo, & intus magister belluæ, leg-
it̃ Indus mag. bel.

38. ἐν ταῖς φάλαγγιν] Hoc modo habent
exemplaria omnia quæ vidi: tamen labor ut
credam legendum esse ἐν ταῖς φάλαγγιν, uni-
us lit.

us litteræ immutatione. Sic enim certè legit
interpret noster, qui à vulgo nomen accepit.
Nam verit̃ in legionibus eius, ἐν ταῖς φάλαγγιν
αὐτῆ. Amat enim ille quisquis pro φάλαγγε
legionem niteripriat. Quomodo & Salpitius
nomen legionis usurpat. Infrà vers. 45. εἰς μέ-
σον τῆ φάλαγγος. Vet. in medio legionis. Vide 10.
32. Vide Iosephum 12. 14.

39. Χρυσῆς ἠ χαλκῆς] In alijs est χρυσῆς
dumtaxat. Vet. Lat. *aureos et areos.* Quidam ex
ære olim clypeos fabricabant: omnino. Æs e-
nim ita temperabant veteres, ut duritie ferro
non cederet. Proinde etiam arcus ex eo p[er]-
rabant, qui nunc ex chalybe sunt.

41. Ἡ γδ ἠ παρηβολῆ] à ceteris abest ar-
ticulus ἠ. Sed & in B. perperam ἠ legitur pro
γδ.

42. Ἐξακιστοῖ ἀνδρες] Iosephus ὅτι χ' ἀ-
νδρες ἰ. circiter sexcentos. Quod Ruf. dixit
ad sexcentos. 4000. Gorionides 10. 42. col. 2.

43. Ἐλεζαρ ὁ σαυραῶν] Sic ed. Ro. In alia
est, nempe in B. Ἐλεζαῖ ἀβραῶν. In C. vero
Ἐλεζαρ ὁ σαυραῶν, ut apud Iosephum ὁ Ἄ-
βραῶν οὐδ' ἄλλω. Sed Ruf. cum Mauronem scribit,
necesse anlioriorum culpa. In Lat. vet. Elez-
ar filius Sauræ. Græcam scripturam ὁ Σαυ-
ραῶν interpretatus est filius Sauræ. malè. Nam
legimus supra 3. 5. ὁ πατρὶς κληῖμα ἄναρ. Nam
quomodo filius Sauræ qui erat filius Mattha-
thiæ ὁ ἀναρ. ergo ἰ. qui Avatan cognomi-
nabatur. Videtur autem ὁ σαυραῶν factum ex Ἐ-
λεζαρ ὁ ἀναρ. expende. Ἀβραῶν & ἀναρ
ut ἡδὲ δὲ δανιδ. Simili errore Matthaithias ab
Eusebio vocatur filius Hasamonæ, cum ta-
men in Chionico T. S. habeatur הַבְּקָרָא
הַמָּוְנָא qui vocatur Hasmonæus. nec cog-
nomen est Hasmonæus non nomen patrum.

Quæ legendus hoc loco Eusebio cum judi-
cio. Nam sæpe ita halucinatus fuit.
Θάρακι βασιλικῆ] Ant verpæ impressi, θά-
ρακι βασιλικῆς. Quam lectionem secutus vi-
detur interpret noster, qui habet, *loriceis regis.*
Ceterum in B. repperi scriptum βασιλικῆ pro
βασιλικῆ, Iosephus 12. 14. ἀπλοῦς δὲ θάρακι
βασιλικῆς. id vertunt *ornatum phaleris regijs.*
malim, *armatum loriceis regijs.* Apud Gorioni-
dem, *Et vidit Indus unum ex elephantis qui e-
rat maximus elephantorū regis & ei insidebat*

vir indutus lorica aurea. fol. 42. col. 2.
Qua omnes belluas subaraminebat] יהוה
גדול מכל הכילים אשר עם המלך
Gorionides. ἢ ψυλότατον ἢ ἀφάτατον. Iose-
phus.

Arbitrabatur in ea regem esse] Et putabat
Iudas regē eo vehi: itaq; clamavit et dixit, *Quia
vestrum juvenis est ac robustus? Et prosiliit Ele-
azer frater ejus, qui unius erat ex juvenibus
Hasmonæus robore præstantibus & dixit, ecce me
Domine mi. Cui Iudas, ante se est Elephas iste
magnus cum vectore suo. Vide quid faciendum sit,
et incurrit contra elephantum & prostravit in
terram obvium quenque ex militibus regijs &
percussit ex illis in dextra & à sinistra, &c. ex
Gorionide.*

44. Devovit se] ἵδωκεν ἑαυτῶν: dedit se, id est,
devovit, exposuit periculo.

45. Discideretur ab eo] cederent ei quasi
in partes scissis, quod proprie χιζέμα, sig. un-
de χιζέα, lignum quoscism, sagitta.

46. Subijct̃ sub elephantum] ירכה בן
דגלי הפיד ויקרה בהרבו ועל טבריו
pades Elephantus, & confodit eum gladio suo in
umbilicum impa[re]o, ut cecidit elephas super illum
& mortuus est, &c.

47. Καὶ ἴδεν] alias κει ἴδεν. Vide Iose-
phum. ὁ δὲ ἴδεν ὅτι τῶν π[ε]ζῶν παλαιῶν ἰσχύον
καχέροντες εἰς Ἱεροσόλυμα, &c.

48. Contra Iudæam & contra montem Sion] re-
pone, ad Iudæam & ad montem Sion: nisi
malis in Iudæa & in monte Sion, ut eis utrobique
pro eis sumatur. Sunt qui referant, in Iudæa ad
montem Sion, neglecta copula καί, quæ tamen
in omnibus libris quos adhuc vidi. Vetus quo-
que interpret, eam legit. Nec historia repu-
diat. Nam parte una exercitus obsedit Bethsu-
ram: altera sacrarium sive templum. Hanc
partem habuit ad montem Sion, qui templo
contiguus erat, & in quo Acra, quæ præsidio
Syro-Macedonum tenebatur.

49. Καὶ ἐποίησεν εἰρήνην] partem exercitus
misit ad obsidendam Bethsuram, quæ dedi-
tionem fecit. Vide Iosephum;

Præi fecerat pacem] Est cur malim, &
fecit pacem. Nam in Græco καὶ ἐποίησεν εἰρήνην.
Quidam, & Βεθσურῶν ἐν δέσσειον accepit.

Cum Bethsuranis] μὲν τὸν Βασιλεύοντι cum
lis qui erant ex Bethsura. i. cum civibus aut
praesidiariis Bethsuranis.

11. Balistas] Sic interpretis antiquus quem
nuncsecutus sum. Ceterum in Graeco est βιολο-
στασις, quod non nemo interpretatur *stationes*
pro balistaribus. i. vineas ornatas cervis alitque
veterum instrumentis, quibus balistarii ab hos-
tium telis defendebantur. Obvia haec vox &
supra vers. 20. & in editione *παντί*. Ezec. 4. 2.
vbi ברר in fonte. i. agni fiv. arietes. Porro
βιολοστασις ita dicitur, autore Budeo, ut ἐπιπό-
στασις dicimus, significantis equile, vel stabu-
lum equorum, & ἐπιποστάσις stationes equo-
rum in stabulis. De balistis vide Stevichii Ve-
getium, pag. 3. 13. Fortè βιολοστασις catapulta,
cujus figuram habes in eodem Vegetio, pag.
324. Vide pag. 320.

Et fundas] referendum, meo iudicio, ad ver-
bum ἔσπεον, non ad τὸ βάλλειν. Nam fundae
non jaciebantur, sed potius iis lapides jacie-
bantur. Vetus interpretis, & *fundibula*.

Οτι σάββατον ἡν τῆ γῆ. Διὸ τὸ ἔβδωμον ἔ-
παινον. infra vers. 53. *Sabbatum erat terra*. i.
annus sabbaticus, qui septimo quoque anno
recurrerat. Vocatur autem sabbatum terra:
quoniam tunc terra in cultu relinquebatur. Er-
rat aliud sabbatum annorum post annos 49.
videlicet annus quinquagesimus, qui iubilaeus
dicebatur: de quo alius, Vide Levit. 25. 4.

50. Ἀπὲρξον] ceteri ἵππεδες.

53. ὦν τοῖς ἀγίοις] Libri Latini, in civita-
te. ὦν τῆ πόλεως.

Τὸν παροῦν ἔσπεον] .i. conditorum.
Διὸ τὸ ἔβδωμον ἔπαινον] Vide Iosephum.
In Iudaea] εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Hic perspi-
cuè εἰς pro ὦν usurpatur. Vide quae notavimus
supra ad vers. 48.

54. In sanhedriis] ὦν τοῖς ἀγίοις. Et hic per-
spicuè τὰ ἀγία dicit τὸ ἱερόν. i. templum, quod
supra τὸ ἀγίασμα vocavit, nempe vers. 51.

56. Ipsiusque regni administrationem affectare]
ἐπιζητεῖ παροῦλαβεῖν τὰς ἀρχάς. Iosephus
id extulit, τὰς ἀρχάς εἰς ἑαυτὸν μετασυστά-
σει. Ceterum in nonnullis exemplaribus legi-
tur παροῦλαβεῖν μὲν τῶν ἀρχάων, quod ex-
ponunt, accipere regnum cum rerum admini-
stratione. In praecedentibus autem ubi vul-

go, ἀποκευθῆσθαι τὴν βασιλείαν μὲν αὐτῷ, videtur
redundare τὴν βασιλείαν & glossemate. Sanè ve-
tus interpretis illud non legit dum verteret, ex-
ercitus qui abierat cum ipso.

57. Festinavit ire] καὶ κατέπεισε τὴν ἀπει-
θεῖν. Hanc lectionem firmat Iosephus qui hoc
factum tradit à Lyfia iussu regis. Verba sunt
12. 14. ἀλλ' ἐκέλευσε τὸ Ἰουδαίαν βασιλεὺς πύ-
τοις πρὸς τοῖς ἡγεμόσιν ἐν κοινῷ διαλεχθῆναι μη-
δὲν ἰσχυρῶς εἰς τὸ φιλιππεῖ μισθολογίας, τὴν δὲ πε-
λοποιῶν &c. Diversa lectio in codicibus A. B.
& C. κατισπυδον καὶ ἐπισυδοσαντο ἐν τῷ ἄκρας τῶν
ἀπειθεῖν. Quem locum quidam vertunt, festi-
naverunt & extimulati sunt ut ex arce abirent.
τὴν ἀπειθεῖν ἐν τῷ ἄκρας.

Et viris] viris regis. i. ἡγεμόνας, ut
supra 2. 31. Nuntiatum fuit viris regis: τοῖς ἡγε-
μόσιν τῶν βασιλέως. id est, regis.

59. Τοῖς τοκίμοις αὐτῶν] Alibi est, τοῖς νό-
μοις αὐτῶν.

Disparavimus] abrogavimus.

60. Quam acciperunt] vel, quos excepe-
runt, nempe missos ad pacem faciendam. In
Graeco est καὶ ἐπιδέξαντο & exceperunt.

61. Ita exierunt] ἐπὶ τῶν τοῖς, his conditio-
nibus. Sic ἐπὶ τῶν, hac conditione.

62. Mandatum dedit ut murum in circuitu
diruerent] ἐπέταλατο καθελεῖν τὸ τείχος κυ-
κλόθεν. partim librorum, καὶ ὧν δειλ. καὶ καθε-
λει: & mandavit & diruit. Quae hic Iosephus
refert de Menelao ea sumpsit, ut credibile est,
ex breviario Iasonis. Eadem quoque narrae
compositor historiae Hebraicae, quem vide, si
placet, & si habes, fol. 42. col. 3.

63. Dominam autem urbem] vel, positum urbe.

NOTAE

IN

CAPUT SEPTIMUM.

1. Egressus Demetrius] Vide Appianum
pag. 82. Iustinum lib. 34.

In urbem maritimam] Tripolin vocat Iose-
phus lib. 12. cap. 16. Quod fortè hausit ex
breviario Iasonis: ad quod te adire velim. 14. 1.

2. Regiam patrum suorum] Antiochiam
quae ad Daphnem. Nam ibi erat regia Seleuci-
darum. Gorionides, In diebus illis venit Demo-
trius Seleuci filium in Syro-Macedoniam, & cum
eo exer-

eo exercitus Romanorum qui commissio prelio
Evpatorem divicit deleveruntque exercitum eius &
Lyfiam filium patris eius occidit & regnavit An-
tiochia qua est in Syro-Macedonia.

Regiam] εἰς οὐκὸν βασιλείας: in domum
regni.

Patrum suorum] maiorum suorum.

5. Quisquis iniqui & impij erant inter
Israhelitas] ὅσοι ἦσαν ἐν τῷ Ἰσραὴλ.
Alcimus] Ἰακίμου. Hic alio nomine,
teste Iosepho, Ἰακίμου dicebatur. Utrumque
Hebraicum est, sed corruptum. Nam Alcimus sa-
cerdos Demetrii regi, Domine mi rex vive in a-
eternum. Quoniam non facies iudicium servis tuis
qui sunt in terra Iudae. Nam praevoluit Iudae gla-
dio suo & cum eo sunt Iudaei qui vocantur Ha-
sidae.

14. Ex semine Aharonis] contra Iosephum
12. 15. τὴν ἀρχιερωσύνην, inquit, Ἀλκιμου δίδω-
μι καὶ οὐκ ἐν τῷ ἀρχιερωσύνῳ γενεῆς, ἀλλ' ἐν τῷ Ἀουσίῳ
πεθεῖς μεταδῆσαι τὴν πρῶτον δόξιν αὐτοῦ οὐκ ἔστι
εἰς ἄλλον οὐκ ἔστι. Quem secutus est Eusebius in
Chronico ita scribens, Alcimus alienus à gene-
re sacerdotali ambitione pontificatum invadit.
Quid hic statuemus? An Alcimum fuisse ex
familia Ithamaris, sed non Eleazar? Sanè ad
hunc genus referebant omnes qui post Sado-
cū Achitobi filium ad haec usque tempora pontifi-
ces fuerant. Sigonius, qui nescio an creden-
dum, scribit Alcimum fuisse ex posteris Levi,
non Eleazari aut Ithamaris. Quod aperte ad-
versatur huic historiae.

6. Disperserunt] ἐξέσπεον ut Psal. 112. 9.
ἔσπεον, id est, dispersit. Ceterum
vulgatus interpretis noster videtur legisse ἐσπέ-
σαν. Nam in eo, & nos disperdidit in terra no-
stra.

8. Epitaxion] legitur & ἐπιτάξιον, sed malè
ut existimo.
Regis] ἡγεμόνος, id est, interprete Iosepho,
Antiochi Epiphanis, nisi malis veterem ami-
cum suum. Notum ut nomen loco pronominis
usurpetur. Sic interpretis vetus, & elegit rex ex
amicis suis Bacchidem. Talia sunt, Et dixit Do-
minus, ascende ad Dominum: Et dixit Moses so-
cero Moysi, pro ad me, fecero suo.

In ea qua trans fluvium est] in regione qua
trans flumen Euphratis, id est, in Mesopo-
tamia, sive in Syria interamni. Iosephus 12. 16.
ἐκ τῆς βασιλείας ἀνδρα χαρῶν, καὶ τῶν Μεσοπο-
ταμίων ἀπαρῶν περὶ τὸν ποταμὸν.
9. Israhel] id est, Pontificatum, ἀρχιε-
ρωσύνην.

10. καὶ ἀπὸ βιβλίου] pars librorum καὶ ἀπὸ βιβλίου.
Vetus interpretis, & surrexerunt, καὶ ἀνίστησαν
τοὺς βιβλίους.

12. Congregatio scribarum] עדת סופרים
an potius שׂוֹטְרֵי שׂוֹטְרֵי: ut supra cap. 5. ἐστὶν
τῶν γραμματέων & λαὸς ἐπὶ τῶν γραμμάτων.
Vide quae scripsimus ad illum locum.

13. Primi Hasidae] πρῶτοι ἡ Ἀσιδάων. Αἰ-
θίοβι καὶ πρῶτοι. Sic etiam interpretis vulgatus. Et
Ασιδάων, id est, Ἰσραηλῶν. Vide supra 2. 42.
Gorionides fol. 42. col. 3. Et dixit Alcimus sa-
cerdos Demetrii regi, Domine mi rex vive in a-
eternum. Quoniam non facies iudicium servis tuis
qui sunt in terra Iudae. Nam praevoluit Iudae gla-
dio suo & cum eo sunt Iudaei qui vocantur Ha-
sidae.

14. Ex semine Aharonis] contra Iosephum
12. 15. τὴν ἀρχιερωσύνην, inquit, Ἀλκιμου δίδω-
μι καὶ οὐκ ἐν τῷ ἀρχιερωσύνῳ γενεῆς, ἀλλ' ἐν τῷ Ἀουσίῳ
πεθεῖς μεταδῆσαι τὴν πρῶτον δόξιν αὐτοῦ οὐκ ἔστι
εἰς ἄλλον οὐκ ἔστι. Quem secutus est Eusebius in
Chronico ita scribens, Alcimus alienus à gene-
re sacerdotali ambitione pontificatum invadit.
Quid hic statuemus? An Alcimum fuisse ex
familia Ithamaris, sed non Eleazar? Sanè ad
hunc genus referebant omnes qui post Sado-
cū Achitobi filium ad haec usque tempora pontifi-
ces fuerant. Sigonius, qui nescio an creden-
dum, scribit Alcimum fuisse ex posteris Levi,
non Eleazari aut Ithamaris. Quod aperte ad-
versatur huic historiae.

15. Malum] κακόν. Partim exemplariū κακόν.
Τοῖς φίλοις ἡμῶν] Sic est in A. B. & R. Vetus
quoque, amicis vestris. Sed in C. ἡμῶν pro ἡ-
μῶν, id est, nostris, quod non probō.

16. Εξήκοντα ἄνδρας] Sic etiam Iosephus.
Κατὰ τὸν λόγον, ὅτι] Alibi καὶ τὸς λόγους, ἔσ.
Vet. Lat. secundum verbum quod.

Eyephe] sub. David Propheta, & benè in-
terpres noster scriptum est. locus extat Psal. 79.
Σαδὸκός ὄσιον σου] בַּשָּׂר הַחַדְיָד. Re-
spexit autem ad nomen Hasidaeorum. Nam
ea vox Graecè ὄσιος interpretatur. ὄσιον e-
nim qui pietatem ac religionem colit, id est,
ὄσιος. Nihil verius. Valcant ergo cum suo e-
tym: ὄσιος, quos non nemo temere nimis
huc inferfit.

Carnes] corpora.
1 d. ... In meo codice, ... Interpres vulgaris, Non est veritas in eis.

Pactum] ... Sic & Aldi exemplar. In ceteris est partum ... Quod postremum propius accedit ad Bethzetha interpretis nostri, ut forte legendum sit Bethzetha. Tale mendum est, Jud. 7. 22. Nam ubi vulgo Beth-secra, ex textu Ebraeo & libris melioribus leg. Beth-seca, id est, בית השטה ...

Apud ... Pleraque editiones ... Prior lectio hunc sensum continet. Comprehendit multos ex iis qui a parte Alcimi ad holtem transfugerant. Posterior aliud dicit, nempe qui una cum Alcimo profugerant. Sensus est, multos eorum qui cum Alcimo desciverat, & post ad partem adversam redierant. Editio Lat. vetus. Comprehendit multos ex iis qui ad se ... refugerant. Iosephus habet πολλὰς ... autemολογούντων, id est, multos transfugas.

Eis τὸ φείεσθαι τὸ μέγα] mastravit positum pro mastravit & projecit. Unum pro duobus. Sed quis iste puteus magnus? An sententia est, projecit eos in puteum quandam magnum? Aut potius puteum illum designat, quem fecit Asa propter Baafat regem Israel, de quo Jerem. 41. 9? Prior expositio placeret, si esset eis τὸ φείεσθαι μέγα; Nunc quum sit eis τὸ φείεσθαι τὸ μέγα, videtur potius de aliquo certo puteo loqui.

23. ... Sig. Alcimum cum Iuzefaring hominibus Iudaeis plus intulisse populo mali quam gentes. Sic est profectio. In bello civili peiores sunt cives quam externi. Bella civilia Belgaium ei rei amplam fidem facient, Quam multos novi qui tantum detrimentum acciperunt a popularibus suis quantum Hispani nunquam intulerant?

25. Eis τὴν χώραν] in regionem Iudaeorum.

rum. Prohibiti sunt, inquit, ne amplius incurfiones facerent in Iudaeam.

25. ... alias ἀπέστειλε.

26. ... ducem exercitus sui. Gotionides. amicorum carissimum simul & fidissimum: qui etiam, Roma fugentis comes fuerat. Iosephus. Εὐλαφώτατος ἐχθρῶν γοῦ. Breviarium Iasonis.

27. Cum exercitu multo] בחיל כבד ... Chro. T. S. Cum eo exercitus multus valde & elephantis scientes prolii 300. & pedites innumeri. Gotionides fol. 42. col. 4.

Misit ad Iudam & fratres ejus] וישלח אל יהודה רברבי שלום לאמרי לבנה אתי ונתתם כניס באהבה ובשלום ונדבר ויהו רברבי שלום ושנונו אז ונדבר אלך אליך אני אם הרצת. Et misit ad Iudam qui verbus amicus petereis dicentes, Veni mecum ut videamus invicem amice de es pacifice et loquamur simul cum pace inter nos duos: aut veniam ego ad te, si plauerit.

29. Venite ergo ad Iudam] Hæc ita narrat compositor historiae Ebraicae: Gotionides, non fuit conturbatus Iudas propter verba eius, sed abiit ad Nicanorem. Cui Nicanor obviam processit, complexusq; & deoscularus saluavit eum & dixit, Pax. Et adduxerunt subsellia qua collocaverunt coram eis & sederunt in eis, & locusi sunt verba amica: Iudas autem precepit iuvenibus Hasmonaeis & militibus ipsorum, &c.

31. ... Verba illa ... desiderantur in ceteris editionibus. Tamamen interpretes nostri ea legisse videtur dum verteret, & exivit obviam Iuda in pugnam.

Chaphar[salama] Χαφαρσαλαμ. Libri reliqui ... In Hiero. Capharsalama. Quomodo & in Iosepho legitur. Loquor de Greco exemplari. Nam in Latino Ruf. Capharsamala: ubi κάμα, i. vicus appellatur. Sunt qui annotant pagum esse eius nominis in agro Samaritano. Exponunt vicus pacis, i. ... Samla vero sive Salma potius veste denotat. Gotion. Egressus ex urbe non solum fugit & clauisit buccina aditum, signum belli & convenerunt ad eum omnes exercitus Hasmonaeorum & Hasidæorum & abiit cum illis in Samariam, &c.

32. Circiter quinq; millia] ferè quinq; millia.

lie. Hieron. Lectio varians, quæ in A. B. & C. loco in mendocubatur, nisi me fallit augurium. Iosephus hoc loco in mendocubatur, nisi me fallit augurium. Quod tolles si pro ... legeris ... Quem emendationem firmant ea que sequuntur. Vide, si vacas. Ut est vulgata lectio, dissentit ab hoc auctore: quod rarisimè facit. Rufini verba dubia sunt. Quem visum compulit in artem Ierosolymoram confugere. Nam tam intelligi possunt de Iuda quam de Nicanore. Reliqui fugerunt] videlicet Nicanoriani, ut mox dicam.

In civitatem Davidis] id est, in acram five acropolim. Acropolis tenebatur a præfidiariis regis. Non ergo in eam fugit Iudas cum suis, sed Nicanoriani potius. Gotionides autem Nicanorem initio cum Ierosolymam venisset Iudæ admodum familiarem fuisse atque adeo persuasisse ut uxorem duceret, ex qua etiam filium procreavit. Post Demetrium, cum ex indicio Alcimi sacerdotis de ea re certior factus esset litteras dedidit ad Nicanorem, quibus ei mandabat sub gravi poena ut Iudam vivum aut mortuum in potestatem redigeret. Quo cognito Iudas noctu clam aufugisse discersisseque Ierosolyma in Samariam: Nicanorem autem ipsum per omnes domos & angulos urbis diligentissimè vestigasse &c.

33. Ex τῶν ἁγίων] è templo.

34. Εἰμῖναν αὐτῶς] sputo. Gotionides, Ex probris profudit Nicanor templum Domini, atq; etiam spuendo spuit è regione illius.

35. Εμπυρῶν τὸ αἶον τῶτον] Et dixit: destruam templum istud & non relinquam in eo lapidem super lapidem, etiam effodiam in terra & evertam fundamenta eius, & abiit ira excaecans.

36. Καὶ εἰσοῦσαν οἱ ἐρεῖς] Et steterunt sacerdotes inter atrium & altare & dixerunt, Domine Deus exercituum qui habitas in domo ista à diebus antiquis & ad hoc usq; tempus, ecce solium tuum in terra & ecce scabellum pedum tuorum, &c.

Κατὰ πρόσωπον τῆ θυρίας. בין האולם ולימדנה. Gotionides.

37. Σὺ κύριε ἐξελίξω] In ed. ad exem. C. σὺ ἐξελίξω: in ceteris duabus σὺ ἐξελέξω.

Εἰς τὸν αἶον προσερχῆς] יהודה בית התבלה.

38. Πείσσοι ἐὰν κτην &c.] פשה פשה בחרב ויבדו במחבתו ויבדו במחבתו. apud Gotionidem. Nunc Domine Deus noster zela pro gloria nominis tui magni, & pro gloria domus sanctuarit, & fac ultionem de isto, quo cognoscant omnes gentes ipsam quia stultè locutus esset, ideo stultè mortuum esse. Hæc ibi.

Τὸ δυσφωμίον] id est, βλασφημίαν. Nam synoyma sunt δυσφωμία & βλασφημία. Sic δυσφωμίαι, & βλασφημίαι. Oecumenius Acto. 22. Εἰς τὸν αἶον ἰδύσαιο ἐπὶ τοῖς σὺ θεῖς δυσφωμίαις &c. ἰσχυρῶν ἰσχυρῶν ἰσχυρῶν. Alius dixisset βλασφημίαις.

Mansionem] μονὴν videlicet ἐν τῷ βίαι: cui opponitur ἐξαγωγή egressus è vita. Senfus est, ne sine ut diu maneat in hac vita.

39. Εν βαυθαράν] ἐν τῷ καίμῳ βαυθαράν λεγομένῳ Iosephus. Paulò post scribitur in eod. βαυθαράν, quod non probat. Beth-horon, id est, בית החרון. Vide que scripsimus supra 3. 16. Δυναμίας] ἄλλη, Iosephus, προσεγυνοῦντος αὐτῷ ἐν ἄλλῃ δὲ δύναμις δυναμίας.

40. Εν ἀδαρῶ] si ἰεροσὴ interpretatur myritum, si ἰεροσὴ novam. Nam ἰεροσὴ novus. In Latinis codicibus, Adarfa, & post paullo Adazer. Apud Iosephum ἐν ἀδαρῶσι, quem vivum esse scribit distantem triginta modo stadiis à Bethoron.

Εν τριχίλοις ἀνδράσι] Hinc medicinam facies Iosepho, in quo mendose scriptum ἐστὶ χιλίαι: pro τριχίλοις. Quanquam Rufinus vulgatam lectionem secutus sit.

41. Οι παρὸς τὸ βασιλείας Ασσυρίων] Impressi ad exemplar Complut. οἱ παρὸς τὸ βασιλείας. Similiter & Aldus Codex Bas. οἱ παρὸς τὸ βασι. συναρχεῖται. Lat. Vet. qui missi erant a rege Sennacherib. Compositor histo. Ebra. Domine Deus caeli qui misisti angelum in castra Sannacherib.

Οτι ἀδυσφωμίησας] idem cum illo ἐβλασφημίησας. Sandè in scholiis Oecumenii Acto. 22. ὅτι ἐδυσφωμίησας legitur pro eo quod Math. 26. ὅτι ἐβλασφημίησας id est ἔβλασφημῃσας aut ἔβλασφημῃσας.

Αγγελὸς ἐβλήθη] dictio κύριε abest à ceteris editionibus.

Εἰς τὸν οὐρανὸν ἵκαντα πέντε χιλιάδας] מאה ושלשים וחסר חמש אלף. Gotion.

43. 13. die mensis Adar] vocatur dies Nicanoris, de quo vide volumen Iejunii col. 3. Nicanor fuit unus ex hyphamen regum Græciæ & cum transiret Alexandria, quotidiè agitabat manum suam contra Ierofolyam & contra templum, &c.

44. Οπ' ἐπέε] Sic noster, quia cecidisset. In aliis est, ὅπ' ἐδύνατο.

45. Εἰς Γάζηρα] Est ubi legatur εἰς γάζηρα, quod non ita placet. De Gazera & Gadera vide quæ annotavi in supra cap. 5. vers. 8.

Σάββατον ἢ ἡμερᾶσιν] ἡ ἡμέρα ἢ ἡμέρα. Vide quæ scripsimus cap. 4. ad vers. 5.

46. ἢ καὶ ἐκείνων αὐτοῦ] alterum eorum cornu circumveniebant, aut cornua extendendo claudebant eos. Quidam circumquoq; feriabant eos, Metaphora ab animalibus cornupectis.

Καὶ ἔκαστος ἐκείνων ἐξ αὐτῶν ἕν ἐξ] ἕν ἕν. Vide quæ scripsimus supra cap. 5. vers. 8.

47. Καὶ ἐξήκιστο παρὰ τὴν Ἰερουσαλήμ] Et præciderunt caput Nicanoris & brachia, quæ extenderat contra templum & suspenderunt ea coram porta: ideo nominant portam illam portam Nicanoris in hodiernum diem. Gorionides. Εξ ἑδῆσθ' ἢ τὴν Ἰ. Νικάνορα καὶ ἀπὸ τῆς ἀκρῆς ἐπιδήλοισι πᾶσι ἢ φασὶν ἢ κωδὴν βουθέας σημάων Breviarium Iasonis.

48. Καὶ ἡγάγον τὸν ἡμέραν ἐνείημι, &c.] ἡ ἡμέρα ἢ ἡμέρα. In Gorionide, festum & diem bonum & convivii vini & lætitiæ.

49. Τὸν τριημέριον κατὰ τὴν Ἀδάρ] ἡ ἡμέρα ἢ ἡμέρα. Id est, pridie Mardocheici dici, ut habet epitoma Iasonis.

Adæ] Hunc mensem Macedones Dystrum vocant, teste Iosepho, & respondet partim Febuario partim Martio, est ἢ; vox Syriaica, ut legitur in epitoma Iasonis.

50. καὶ ἡσυχασάν ἢ ἡσυχία] ἡ ἡσυχία ἢ ἡσυχία. Sed in histo. Ebraica certum tempus expressum cap. 23. Et postea quiescit terra circiter octo menses, fol. 41. col. 1.

51. καὶ ἡσυχασάν ἢ ἡσυχία] ἡ ἡσυχία ἢ ἡσυχία. Sed in histo. Ebraica certum tempus expressum cap. 23. Et postea quiescit terra circiter octo menses, fol. 41. col. 1.

52. καὶ ἡσυχασάν ἢ ἡσυχία] ἡ ἡσυχία ἢ ἡσυχία. Sed in histo. Ebraica certum tempus expressum cap. 23. Et postea quiescit terra circiter octo menses, fol. 41. col. 1.

53. καὶ ἡσυχασάν ἢ ἡσυχία] ἡ ἡσυχία ἢ ἡσυχία. Sed in histo. Ebraica certum tempus expressum cap. 23. Et postea quiescit terra circiter octo menses, fol. 41. col. 1.

54. καὶ ἡσυχασάν ἢ ἡσυχία] ἡ ἡσυχία ἢ ἡσυχία. Sed in histo. Ebraica certum tempus expressum cap. 23. Et postea quiescit terra circiter octo menses, fol. 41. col. 1.

NOTÆ,

IN

CAPUT OCTAVUM.

1. Δυνατοὶ ἰσχυροὶ] ἡ ἡσυχία ἢ ἡσυχία. Sed in histo. Ebraica certum tempus expressum cap. 23. Et postea quiescit terra circiter octo menses, fol. 41. col. 1.

Καὶ ὅπ' ἐδύνατο ἰσχυροὶ] redundare videtur à glossemate.

2. Εἰ τοῖς Γαλάταις] Galatæ alio nomine Gallo-Græci vocantur, ut regio eorum Galatia & Gallogræcia sita in Asia minore: unde & Galli Asiatici appellantur. Hos debellavit CN. Manlius Vultio. Causa belli erat foecietas quam cum Antiocho hoste po. Ro. junxerant. De hoc bello Gallogræci vocatur Livius decad. 4. lib. 8. Item Florus ejus epitomator lib. 2. cap. 11. Pro ἐν τοῖς Γαλάταις vetus interpret noster in Galatia: non Μαλῆ.

3. Ἐν τῇ χερσὶ Ἰσπανίας] quæ Iberia Iosepho, quod est antiquum Hispaniæ nomen ab Iberia Asiæ regione, unde Hispani originem ducunt, sic appellatur. Ebraici hæc regio dicitur Ἰσπανία, ut ab Apostolo σπανία: unde Espania & mutatione unius litteræ Ἰσπανία, ut Ptolomæus & Stephanus: vel, ut alii scribunt, Ἰσπανία, id est, Hispania.

4. Τὸν μεταλλῶν ἢ ἀργυροῦ ἢ χρυσοῦ τειχῆ] Auri & argenti reliquorumque copia metallorum adeo dives Hispania semper exiit, ut merito Possidonius apud Strabonem dixerit in subteritanis Hispaniæ locis non infernum Plutonem, sed Plurum ipsum divitiarum ac opulentia: Deum habitare, ait Ioban. Vassus, quem vide si placet, capite nono, Annalium hispaniæ.

5. Τῇ ἑλθῆ αὐτῶν] Bella optimè consilio geruntur. Absque consilio nihil rectè fit. A consilio sunt ars & exercitium, quæ Romanis præstantibus ferè semper victoriam præstiterunt. Nulla enim alia re, inquit Vegetius lib. 1. cap. 1. videmus po. Ro. orbè subegisse terrarū, nisi armorum exercitio, disciplina castrorum usque militiæ. Quid enim adversus Gallorum multitudinem paucitas Romana valisset? Quid adversus Germanorum proceritatem brevitatem potuisset audere? Hispanos quidem non tam numero, sed etiam viribus corporum

porum nostris præstitisse, manifestum est. Aphrorum dolis atque duntis semper impares sumus. Græcorū artibus prudentiæque nos vincimus: nemō unquam dubitavit, Hucusque Vegetius.

Καὶ τῇ μακροθυμίᾳ] Romani enim in bellis nutriti famis ac sitis, nec non solis ac frigoris patientissimi erant duratæque ad omnem laborem tolerantiam corpora habebant. Qui in exercitu sui cladem, si quando accideret, animo ferebant æquissimo constantissimoque.

Καὶ ὅπ' ἐδύνατο ἰσχυροὶ] redundare videtur à glossemate.

Καὶ ὅπ' ἐδύνατο ἰσχυροὶ] redundare videtur à glossemate. Hæc includenda parenthesi. ἢ autem velle licet, quamvis. Quod autem sequitur καὶ ἢ βασιλείᾳ, coheret cum verbo καὶ βασιλείᾳ. Τὸν βασιλείᾳ] videtur significare duces Carthaginensium. Barbari enim, ut annotat Procopius lib. 1. de bello Gotho, duces suos reges vocabant. Sanè apud Iustinum legimus, Bomilcar rex Pænonum, & Hannonis Periplos inveniuntur, Ἀπὸ τῆς καρχηδονίᾳ βασιλείας, & Imilio rex Carthaginensium ab Orolio dicitur. Suffices Carthaginensium erant, qui Romanæ consules. Hos AEmilius quoque Probus in Annibale binos reges vocat.

Τῶν ἐπαθρόνων ἢ αὐτῶν] Sic habent duodecimas C. & R. & est vera lectio, quam corroborat interpret vulgatus.

Ἀπ' ἀκρῶ τῆς γῆς.] Gentes enim quæ ad Oceanum habitant, ut Barbariæ populi, dicuntur habitare in ultimis terræ partibus. Gorionides ca. xxxi. Hi sunt (de Romanis loquitur) qui

reppererunt superbiam Annibalis regis Africa, qui regnabat in urbe Carthaginensi. Veniebat enim Annibal cum exercitu gravi & multo quantus est arena quæ in littore maris & cum eo omnes copia barbarorum & omnes copia Ethiopum & Lybia & gentium aliarum multarum. Idem trajecit mare quæ parte angustum est inter Africam & Hispaniam. & quæ deinceps sequuntur.

Κυτίων βασιλείᾳ] Ceterorum regem edit. Lat. vetus. Sed Iosephus, τῆς βασιλείας Περσῶν τε καὶ Φιλισθίων. Utque enim rex fuit Citiorem. i. Macedonum. Unde bellum cum Philippo gestum vocatur bellum Macedonicum primum sive Philippicum: alterum verò quod cum filio ejus Persæ gestum, bellum Macedonicum secundum, sive Persicum. De illo Florus lib. 2. cap. 7. de hoc lib. eod. cap. 12.

Ἐ Antioχοῦ ἢ μέγα] Hic quintus fuit à Seleuco Nicanore, qui capto in Cilicia Demetrio Syriae & Asiæ panter imperavit. Vide Appian.

Βασιλείᾳ ἢ Ἀσίας] Iustinus lib. xxix. Et in Asia interfecto Seleuco, impubes adhuc rex Antiochus constitutus est. Ab aliis vocatur rex Syriae, ut & bellum cum eo gestum, bellum Syriacum, de quo Florus lib. 2. cap. 8. Gotionides cap. xxiii. Filij regni huius devicerunt Antiochum magnum regem Græciæ, et frøgerunt eum bello perdomueruntque & adegerunt ad dādum sibi tributum. Ecce nunc perspicue regem Græciæ vocat, quæ autor noster appellat regem Asia. Vide quæ scripsimus cap. 1. vers. 1. Nihil enim magis stabilit expositionem meam quam ibi posui. καὶ τῶν ἐπαθρόνων ἢ αὐτῶν] in queis AEtoli.

Ἐκ τῶν ἑκκοσι ἐπιφάντας] Quatuor & quinquaginta, Livius pag. 130. Elephantis ad hoc imensa magnitudinis, auro, purpura, argento & sine ebore fulgentibus aciem utringue vallaverat. Florus 28.

καὶ ἄπρον καὶ ἡμέρατι, &c.] Maandrum ad omnem montem, Silylum castra ponuntur. Hic rex, incredibile dictum, quibus auxiliis quibusque copiis confederat. Trecenta millia peditum, equitum falcatorumque, curruum non minor numerus. Florus II. VIII.

καὶ ἑλαφον αὐτῶν] aliter ceteri qui fugisse ipsum scribunt.

Ρα ἑπιφάντας] Livius decad. 4. lib. 7. (Romani) sedecim elephantos post triarios in subsidio locaverunt. Nam præterquam quod multitudinem regiorum elephantorum (erant autem quatuor & L) sustinere non videbantur posse, ne pari quidem numero Indici Africæ resistunt. (sive quia magnitudine longe enim illi præstant) sive robore animorum vincuntur.

7. Φόρον μέγα] Pacis leges Antiocho ita datae fuerunt, ut EÜropa omni abstineret, Asiæque omni quæ cis Taurum montem esset, decederet, pro impensis in bellum factis xv. m. talentorum EÜboicorum daret, mille talentum per duodecim annos perderet. Livius decad. 4. lib. 8. Argenti probris xii. millia Attica talenta data intra duodecim annos pensionibus æquis, talentum ne minus pondo lxxx. Romanis ponderibus pendat, & tritici dcl. millia modij.

EVmeni regi talenta ccccl. intra quinquennium dato, & pro frumento quod a Simitione fiat, talenta cxxvii.

Διδόναι αὐτοῖς Ibid. Obsides Romanis viginti dato, & triennis mutato, ne minores octonum denu annorum, neu maiores quinquum quadragenam.

καὶ διχοτομήσῃ & divisionem, id est, terras quibus cesserat facta divisione: sive partem regni, nempe Asiam omnem que cis Taurum montem. Vox Græca etiam significat pacificationem sive reconciliationem,

8. Et regionem Indicam & Mediam] καὶ χώραν τὴν Ἰνδικὴν καὶ Μυδιαν. Mirus hic est codicum consensus. Nam qui variaret in scriptura ne unus quidem adhuc mihi visus. De Græcis loquor. Latinus quoque habet, regionem Indorum & Medos. Id in causa est ut credam certas regiones Asia cis Taurum olim ab Hellenicis Indæis ita vocatas fuisse. Quod mihi nemini videri debet cum etiam Græcia vocabulo Asiam designent, & Aethiopiæ appellent Arabiam Chusæam. Sed & Macedonia nomen usurpant pro Syria cava, ut alibi observamus. Cuique genti suus mos, sua consuetudo loquendi. Nulla est quæ non idiotismos habeat & peculiaria nomen appellationes. Si conjecturæ locus, putare innui χῶραν τὴν Ἰωνίην καὶ Μυσίην. i. Ioniam & Mysiam. Livius Decad. 4. lib. 7. Lycæoniam omnem & Phrygiam utramque, & Mysiam, regias sylvas, & Lydiæ Ioniam extra ea opida que libera fuissent, quo die cum rege Antiocho pugnatum est, & nominatim Magnesium ad Sipylum & Cariam, &c. Hæc omnia, que supra scripta sunt regi Eumeni iussa dati. Porro sunt qui in verbis Græcis mendum constituent. Quod alii emendant legentes pro Indicam, Lycæoniam, & pro Mediam, Myliada, Alii reponunt regionem Iliacam, Mysiam. Illi um non est regionis nomen, sed urbis. Certum est utramque Phrygiam Eumeni datam fuisse, sed nescio an alterutra uspiam vocetur regio Iliaca. Hoc probandum erat emendatori. Interim que modò scripti, ea cupio arbitraria esse, non certa. In talibus nihil temerè affirmandum. Dies certiora nos docebit. Relinquamus ergo rem in medio.

Ex pulcherrimis regionibus ejus] quas An-

tiocho ademertant.

Delisse EVmeni regi] Eumenes iste rex Pergami, & natu maximus filiorum Artali. De hoc vide Livium & Strabonem lib. 13. Accipit à Romanis quicquid Asia intra Taurum Antiochus possederat. Idem.

9. Græcos] οἱ ἐκ τῆς Ἑλλάδος Græci, ut οἱ ἐκ τῆς Ἀσίας, cives, oppidani. Sed quos intelligit? An Macedonas? quorum rex Perseus quasi hæreditarium sibi cum P. R. à patre bellum relictum esset, ita omnia consilia ad ejus apparatus convertit, regesque P. R. socios invadit. Abrupto in Sapiensium regulum regno expellit. Artetarum Illyriorum interfecit, Eumenem Pegamenorum regem Delphis gravissimè per submissos percussor affligit, Græciam contra Romanos ad arma sollicitat, legatos populi Romani ad res repetendas missos, superbè ac contemptim exceptos, regni finibus intra triduum exire compellit. Aut A Etolos intelligit. De bello A Etolico vide Florum. Aut potius innuit bellum Asiaticum, cum Aristonico gestum, de quo Florus lib. 2. cap. 20. Hic malo aliorum sententiam audire, quàm temerè aliquid statuere, præsertim in re tam incerta, & in qua, ut ingenuè fatear, mihi adhuc aqua hæret.

10. Misso duce] ἀπέστειλεν ἐξέτηχόν ἐνα: misce runt ducem unum, puta vel M. Fulvium Nobiliorem, qui missus fuit contra A Etolos, vel L. A Emiliam Paullum, qui ad Pydnam Picriæ urbem collatis signis 111. Nonas Sept. Perseum xx m. millibus caelis, equitatu cum rege fugiente, vicit, castris exiit, & Macedonum urbes per dedicationem accepit. Sed fortè aliura intelligit. Minus laboratemus, si sciremus de quo bello hic loqueretur.

Ηχημαλότυπων] In duobus libris offendit ἡχημαλότυπων.

Munitiones eorum] τὰ ὀχυράμαλα αὐτῶν. Post hæc verba legitur in tribus libris & προστόμουτων αὐτῶν: quod paulo ante lectum, si nunciterum repetatur, vitium efficit quod in oratione ταυτολογία vocatur, quale in primo versu hujus capituli.

11. Edèλων αὐτῶν] τὰς ἡσυχίας videlicet id est insulanos, καὶ τὰς ἐπιλοίτους βασιλείας, & reliquorum regnorum incolas. Constructio sensu

sensu congrua, non voce.

12. Συντήρησαι φίλων] Sic legit quoque interpret noster vulgatus. Nam venit, conservaverunt amicitiam. In aliis editionibus est, συντήρησαι αὐτοῖς φίλων, quod minus aridum.

Qui in ipsis requiescerent] Ἰπὸ πικραπνοῦδῶν αὐτοῖς venit, qui in ipsis requiescerent. Cicero, hoc unico filio nititur. In hujus spe requiescit. Venit, & qui in ipsis requiem habebant. Alius, qui in ipsis acquiescerent.

14. Διάδημα] diadema erat fascia tenuis & candida circumdans caput, quod insigne a Libero patre inventum Plinius notavit. Valerius lib. 6. cap. 2. Cui candida fascia cruris colligatum habenti, Favonius, non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema. Hoc insigne Romanorum nemo gestabat, quia nulli erant apud eos reges, quod nomen pessimè oderant. Unde Sueton. cap. 79. Iulij Cæsaris statua coronam lauream candida fascia præligatam suspensionem adfessati regij nominis imposuisse quendam ait.

Purpuram] .i. vellem purpuream. Veltus hic erat divinum & honorarium. Vide intra 11. 58. & 14. 45. ubi concessa Simoni ethnarchæ purpura interdicitur sacerdotibus & populo. Ceterum de eo quod hic ait dubitari merito potest. Nam purpura insigne erat olim Magistratum apud Romanos; unde pro ipsis magistratibus quandoque ponitur. Martialis. Purpura te felix, se colit omnis honos. Idem, divisit vestras purpura vestra togas.

23. Τριμύριοι καὶ ἑξήσων] Gorion. fol. 40. co. 2. והאמר לשלש מאות ועשרים יועצין והיה עמו עשרים וארבעה אלף חיילים. quæ maamadii dederat consul cum 120 consiliariis suis. fol. 47. col. 1. est tantum .i. trecentum: sed col 3. 2330. Prudent. Tercentum patres. Vide seq. p. 16.

De Republica] vel de communi, sicut dicimus, commune Asia &c.

Et exornes eam] ἰουγκραμῶν etiam significat beate administrare. Scitum illud Spartam natum es παῖτα καὶ σοφία, hanc administra sive gubernas.

16. Ενὶ ὠσπράσῃ] consuli. Sed cui dicitur, cui duo fuerunt consules? An quia unus tantum erat extra urbem qui ibi res populi administrabat. In Gorionide, Consul (ἡ ἰουγκραμῶν)

Et trecentis viginti consiliariis ejus. Numerum senatorum cum progellu reipub. etiam variasse ex historiis colligitur. Romulus senatum ex fenibus legit: quos patres vocabat erantque numero centum. Sub Pisco rege trecenti fuerunt usque ad Sullana tempora, qui ad quædingetos legit, inde etiam civitum numerus senatorum usque ad millenarium. Sed belli Punici tempore videntur fuisse 120. tum ex hoc loco, tum ex historia Ebraica.

Οὐκ ἐστὶ φθῶν &c.] Talis fuit status reipub. usque ad tertium bellum Punicum: quo tempore præclara illa & ad omnis posteritatis memoriam illustra, abstinentiæ, modestiæ, fortitudinis, civilis denique concordiæ exempla edita sunt; tum enim Fabricii, tum C. urij viguerunt: tum Metelli, Fabrii, Marcelli, Scipiones, Paulli floruerunt, &c. Vide Stadii comment. in Florum.

Τὸ Ἀκκάδ] In Lat. veteri, filij Jacob. Fortè idem nomen. Iacob, ἀκὰβ & ἀκὰς ultima nominis barbari, ut fit, in σ verba: inde Ἀκκάδ. Sic alibi σφῶρα legitur pro Ἰώσφωρ. Hoc pono non statuo.

Καὶ ἰάσωνα] media correpta. Reperitur & Ἰάσωνα eadem producta. Ne quid celem, sic habent editi ad exemplar Complu. ut & Iosephi Græcum exemplar.

18. ἀπ' αὐτῶν] ἰ. ἰουδαίων. id est, à se.

Τῶν ἰλλήνων] .i. Syro-Macedonum, vel si mavis, Seleucidarum.

Incuriam] vel, in senatum.

22. ἡσάτιγερσων] τὸ βουλευτήριον, videlicet .i. senatus.

Ἐπι δόλοισι χαλκαιοῖς] ut fœdera, sic etiam leges in æs incidebant. Poll. 8. δόλοισι χαλκῶ καὶ ἡσάτιγερσων ἐπιπυρωμένωσι οἱ νόμοι οἱ αἰεὶ τῶν ἰσραὴλ καὶ τῆς πατρίδος. Æs enim perperitatem scriptis conciliat, unde adagium, Ære perennitas.

24. Γὰρ δὲ εἰς τὴν ἰουδαίαν ἔβη Gor. in B. offendit ὠδῶν ingruentibus ὠδῶν, in pello, minus probò. Dubito an sit erratum operatum. N ox p. 27. ἰὰν ἔβηεν ἰουδαίαν ἑσάβη πειστικοῖς πόλεμοι.

Κυρία] id est, κυριώστην Dicitur & κυρία. Utrumque extat in libris. Illud etiam legitur apud Suidam.

25. Καρδία πλήρης] id est corde integro, E 2

Ita diebus multis. Gortonides fol. 44. col. 2.

Εν μωδεϊν. Aldu: *εν μωδεϊν.* Baf. *εν μωδεϊν.* Sic etiam Biolta edita ad exemplar Complut. 22. *μεγαλωντων αυτων.* Sic et in R. & C. In alio legitur *αυτ προ αυτων.* Quod pronomen ad Iudam referri debet. Sic vet. *Εν magni iudinis eius.*

23. *Post obitum Iudae* [*μετ τω πλουτων Ιδδα.* Libri aliquot Iudae pro Iudae habent, ut & *μοχ, κχι εβεριον τες φιλως Ιδδου:* investigabant amicos Iudae. Sic deinceps. Ad quod exemplum legitur *δεμεως Αδδης* a recto Αδδης. Gortonides, *Et accidit post mortem Iudae ut multiplicarentur hostes contra populum Domini undique.*

24. *Et deservit regio cum illis* [*ητορομολησεν.* deferta parte Iudae ad Bacchidem detecit: *η χωρα,* regio .i. homines regionis: *μετ αυτων,* cum hominibus nequam qui post obitum Iudae emiserant.

26. *Utionem sumebat de illis* [*εξεδικει εν αυτων βα βαρκων.* Verbum enim *βα βα* constructur Iud. 15. 7. & 1. Sam. 18. 25. Sed & cum *ΠΝ* constructur articulo casus quarti Mich. 5. 14. unde in aliis exemplaribus *εξεδικει αυτων,* id est, *ΠΠΝ.* Ceterum in editionis ad E. C. *εξεδικει* est pro *εξεδικειω* Latina vetus, *Et vindicabit in eos.*

27. *Fuitque afflictio magna* [*per menses quatuor.* Chronicon tempis secundi.

Ex quo die non est visus Propheta] vult dicere, ab eo tempore quo Malachias diem functus est. Nam ab eo tempore nullus apud eos Propheta exiit. Iosephus hoc dixit, *post captivitatem Babilonicam.* Vide lib. 13. cap. 1. Quod ut verum sit, capiendum de restituta captivitate. Quamquam & hoc falsum videtur. Nam post restitutam captivitatem vixerunt Haggaeus, Zacharias, & Malachias: in quo desinit ordinarium munus prophetandi. Sed hac aliis excutiemus. Nunc alio mentes alio divisimus aures.

29. *Contra hostes*] gentes. *Contra inimicos*] Iudaeos.

31. *Acceptusque Ionathan etc.*] Post venit Ionathan Ierosolymam *Et accepit principatum fratris sui a senioribus Ierosolymitanis, qui eum Iebouatham* [*יהובתח*] nominaverunt. ex historia

Ebraica.

32. *Quarebat*] conabatur.

33. *In desertum Thecoe*] *εις των ερημιων των εφισα τ πολωως.* Iosephus 13. 1. Vocatur *עפר הקנה* 2. Paralip. 20. 20. & *desertum Aelia* .i. Ierosolyma. Eusebius de locis, *Thecoa usque hodie iuxta desertum civitatis Aelia vicus ostenditur, unde et Amos propheta fuit.* Vicus iste, recte Hiero. sex milliaribus abest a Bethlehē, ad meridianam plagā, ultra quam nullus erat viculus, ne agricolae quidem casa. Gortonides, *Et abiit Ionathan cum paucis ad Iordanem, eumque infectus est Bacchides cum exercitu multo*

Λακκω Ασφαρ] Sictiani Iosephus. Interpretis vulgatus habet *lacus Asphar*: sed lacus ei est *בוב* .i. *bove.* Idem *λακκω* Graec. Unde dubito de lacu Asphalti, qui Iosepho *λίμνη Ασφαλιππε,* & Gortonidi *החבר הגלגל* stagnum bituminis. Atque Asphar inquit, Syriorum lingua significat bitumen. Hoc probandum erit. Bitumen in ea lingua *החבר* dicitur et *בוב*. Vide Thargum Gen. 14. 10. & 6. 14. *Ασφαρ* aliud esse videtur. Nihil tamen affirmo. Potest esse ut bitumen etiam Asphar dicatur, à quo sit *ασφαλιπ* Graecum vocabulum. Asphar, Asphartha & mutatione unius litterae Asphalti. Nam R & L alternant. Nicolaus, *Iste lacus est mare mortuum, quod alibi dicitur lacus Asphalti.*

34. *πρωτον*] *Ιορδανης*] id est, interprete Hieronymo trans Iordanem. Quam interpretationem firmat Gortonides ita scribens, *Et la cessavit eum secus Iordanem, quum autem videret Ionathan quod lacerasset se Bacchides secus aquas, transiit aquas ipse et viri eius et transiit post illum Bacchides et omnis exercitus eius et assuetus eum cum viris suis pugnavit eum eis ab omni parte.*

35. *Καταπεσειλε Ιωνάθαν*] nomen Ionathae abest à ceteris codicibus, item à decem MS. editionis L. aīnā, quam vulgatam vocant.

Τον αδελφον αυτου] Iohannem, qui Caddis cognominabatur.

Τους ναυαπηγους φιλως αυτου] Sic & Aldi editio. Malim τες ναβαταιως, quod in aliis editionibus Iosephus vocat *ναβαταιως* Αραβατες.

Παραδιδω αυτοις] recte interpretis veterat,

ut commendaret ipse, sed imperiti librarii ex eo fecerunt commodarent. Vera lectio extat in aliquot MS. *παρωδεως* enim est commendare, ut eum ies aliqua apud aliquem deponitur e jusque fidei committitur & commendatur, ut Tob. 10. 13. *ιδω παραδιδωμι σοι την θυγατρεω μου.* Acto. 14. *παρωδωνται αυτους τα Κυρια* 2. Timoth. 2. 15. *παρωδα πιστοις ανδρωποις.* Saepius hoc exprinnuat verbo *παρωδωνται* ιδω: unde *παρωδωνται* .i. depositum.

36. *Ιαμβρι*] *αμβρι* est in exemplari edito ad Complutense: ex quo legendum conjicio *αμρι.* Conjecturam meam adjuvat Iosephus, qui hunc *Αμαρ* *ω εν* id est Amaraum vocat. Iambri pro Amri sive Omri legitur quoque in Severo: & *αμβρι* pro *αμρι* in editione Graeca 1. Regum 16. Quia sunt Mamre, Mambre: Zamri, Zambri. Nam inter M. & R. veteres quandoque B. inferebant. Sic Nembrod scribebat pro Nembrod.

Μεδαβα] *מדבא*. à Ptolemao vocatur Medana. Stephanus de urbibus, *Μεδαβα*, πόλις τω Αραβιαν. putoleg. *Μαβατα*, ut dicat esse civitatem Nabataeorum Arabum. Eius meminit Uranius in Arabia, *ο πολιτης Μεδαβα* .i. Medabenus. Eusebius de locis, *Μεδαβα* *εσθ* hodie urbs Arabia antiquum nomen retinens iuxta Hesebon.

37. *Απδ ιερουσαλμ*] *απδ ιερουσαλμ* *πρωτον*. Ioseph. Sed in Rufino *Μεδαβα*, ut hic edit. lat. vulg. *Μαδαβα*. Suprà vers. 36. *εν ιερουσαλμ*. ead. edit. ex *Μαδαβα*.

Μερισαναι των Χανααν] *Μερισαναι* *Χανααν* legitur in C. absq; articulo. Ne mentiar. Complutensem editionem non consului: tantum eam quae Antverpiæ cusa ad exemplar eius: à quo si variat Ximienus, quod scripsi non scrip tum esse volo.

Χανααν] *παρε τοις Αραβι* Iosephus. Locus est 13. 1. *των επιφανων παρε τοις Αραβι.*

39. *η μουσικων*] vel musicis, id est, artis cantandi peritis, qui *μουσικοι* vocantur: vel *μουσικων* (sub *εργων* .i. Musicis instrumentis. Praetulerim prius, quia precedit *εργων* .i. Nam inter musica instrumenta etiam tympana sunt. Intelligentes intelligant quid velim.

40. *Οι αυτ*] *Ιωνάθαν*] abest in codice cuso ad exemplar Complutense, tum etiam in

Latina vetere.

Τραυματιω πολλοι] 400. Iosephus 13. 1. 42. *Εις το ιλθω τα Ιορδανω*, ad paludem Iordanis. Sic habent tres codices, videlicet A. B. R. In quatuor inventi eius *το ερη τω Ιορδανω*, ad terminum Iordanis. Priori lectioni firmandae est Iosephus ita scribens *ο β βακχιδης γινωσ τ Ιωνανω εν τοι: ελαιο τω Ιορδανω κηλιεσσω ουδω ρησος,* &c. Editio Latina vulgata, *αυτηματα Ιορδανω*. *Μοχ* *εν τω κρηπιδων τω Ιορδανω:* eadem, *ad otram Iordanis.* *Αλιε*, *αδ ιριπας εσθ Ιορδανω*. Vide infra vers. 45.

44. *Ως εχθρος κχι τριτων υμεων*] ut heri & nudius tertius. vult dicere, ut antea: proverbiale. Dicunt etiam *χθης κχι πρωτω* eodem sensu. Adito lis ad Proverbia repono.

45. *Αqua Iordanis*] meo, aqua vero Iordanis. Nam in Graeco textu, *το ε υδωρ τ Ιορδανω*.

46. *εχθρως υμων*] Sic vulgatus, *inimicorum vestrorum.* Quae ad exemplar Complutense non habent *υμων*. Est etiam ubi reperitur *υμων* pro *υμων*.

47. *κχι εξετειναν Ιωνανω την χειρα αυτου*] Gortonides, *Et extendis Ionathan dexteram suam ad percipiendam Bacchidem, qui latum ei locum fecit ad transendum et ad fugiendum.* Fugit igitur Ionathan *Et abiit Berabeam, qua in deserto,* *Et reparavit ruinas urbis illius sedis est in ea ipse et Simon frater eius, etc.*

48. *κχι ε διεσθησαν επ αυτους τ Ιορδανω*] Sic etiam Iosephus. contra interpretis vulgatus, *Et transierunt ad eos Iordanem.* Quod historia Ebraica confirmat. Nam in ea, *Et transiit post eum (Ionathanem) Bacchides et uniuersa copia eius cum eo.*

49. *Εις χιλίους ανδρας*] mille viri. Hiero. *ως αυτ δεκαχιλις.* Iosephus.

50. *Εις Ιερουσαλμ*] *εις τω εν Ιερο* Colομοις *ηκεσεν.* Iosephus.

Το οχυρωμα το εν Ιεριχω] *τω Ιεριχω* .i. Idem.

κχι τω Εμμαου] legitur & *Εμμαον*. In Hieronymo autem est *Amminum*, & apud Rufinum *Amathantem*. Sed in exemplari Graeco *Εμμαου*. Nomen hoc exulat à codice Antverpiano, qui cufus ad exemplar Complutense. *κχι την Βαιθαρον*] *ε Βιθαρον* Iosephus. ma-
lum

lim Βηθσαδων. Nam Ebraicè בֵּית הַנְּזִירִים. Etiam hoc nomen desideratur in codice modo citato.

και τὴν Βαιθάλ] εἰς Βαιθάλλαν. Iosephus. & Beihullam. Rufinus.

και τὴν Θαμιναδὰ Φαραδαῶν] Codex ad exemplar Complut. κὶ τὴν Θαμιναδὰ Φαραδαῶν. Iosephus, εἰς Θαμιναδὰ εἰς Φαραδὰ. Rufinus, Et Thammata & Pharaahonem. Lat. vet. Et Thammata & Phara.

και τὴν Τισφάν] Libri quidam circumfleantur scribentes Τισφάν. In uno codice offendi scriptum Τισφά, ut apud Iosephum Τοχθσαν. Sed in Rufino, Ocoman. & apud interpretem nostrum, Thofo. Fortè leg. Τεφωθ, id est, Πουθουθ ut Θικαὲ ὕψιπ. In collectaneis no. pro. Thofo, nomen loci. scribitur Τοφ. & displicet.

52. Τὴν πόλιν τὴν ἐν Βαιθ. (ὄρεα) Civitatem Besh. suram. Hieron. Quidam libri ἐν Βαιθ. (ὄρεα cum subscripto Ἰωτα. Eo labor ut credam τὰ Βαιθ. (εἰς) dici regionem. τὴν Βαιθ. (εἰς) verò civitatem in ea. Sed nihil definitio. Fortè leg. τὴν πόλιν τὴν Βαιθ. (ὄρεα).

και τὴν ἀκραν] τὴν ἐν Ἰεροσόλυμοις. 53. Τὰς ἕως τῶν ἡγεμονῶν εἰς χάρους ὄμνησα] τὰς τῶν πρώτων τῆ Ἰουδαίας παλαιῶς ὀνόματες. Iosephus.

54. Τὸ τεῖχος τὸ ἐπὶ αὐλῆς τῶν ἀγίων τῆς (αὐτέρας) εἰς τὸ τεῖχος τοῦ ἀγίου τὸ πάλαιον. Iosephus 12. 17. Sed in eo dissentit ab hac historia, quod hæc accidisse tradat triennio ante obitum Iudæ. τῆ ἀγίαν, id est, templi, & αὐλῆς ἰερωτέρας, id est, atrii sive domus interioris. Nam αὐλὴ domus regia, aula. Atrium interiorius, ἡγεμονῶν. Τὰ ἔργα τῶν προφητῶν] erat enim murus ille ἡγεμονῶν (εἰς) τὸ τῶν ἀγίων προφητῶν, ut utar verbis Iosephi.

55. Παρελύθη] paralyti correptus fuit. και ἐπέλασεν ὡς τὸ οἶκον αὐτῆς] id est, testamentum facere, ut Iesai. 38. 1. ἵνα ἡ βίαια. 56. Præcipere de domo tua. Hinc testamentum ἡγεμονῶν dicitur.

57. Ἠσύχασεν] quievit à bello. Iosephus hoc dixit, τότε ἤσυχεν ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἡγεμονῶν πρῶτον.

58. Adducitatus Bacchidem] Sollicitaverunt Demetrium regem ut Bacchide missio Ionathane meo judicio.

61. Comprehenderunt autem] nempe qui à Bacchide missi. Clarè Iosephus, Ο Βασιλεὺς ἐγένετο τοῖς Φυγάς (ὡς ψεύματα) αὐτῶν πρὸς τὸ βασιλεῖα, πενήτην αὐτῶν τῆς ἡγεμονίας, συλλαβῶν ἀπὸ τῆς ἐν.

Illius sceleris] id est, insidiatum Ionathæ constructarum.

Εἰς Βαιθασαῶν] Editiones Græcè nihil variant. Latina vulgata, in Bethbesten. Iosephus εἰς Βαιθασαῶν. Ruf. ad Vithalagam. Sic Βηθασαῶν hodie pronunciant. Gorionides בְּתַשְׁבָּעַם Bethsabiam. Facit ut suspicer aliquando scriptum fuisse Βαιθ. (αὐθ) pro Βηθ. (αὐθ). Nam contrà Βηθ. (αὐθ) legitur pro Βαιθ. (αὐθ).

Qua in deserto] בְּמִדְבָּרָא דְּיִשְׂרָאֵל Gorionides. καὶ ἐν τῷ ἐρημῷ. Iosephus.

Edificavitque ædificia eius] Gorionides, Et restauravit ruinas urbis & sedit in ea ipse & Simon frater eius cum filijs Hasmonæorum qui secum erant.

63. Quod ut cognovit Bacchides] Idem, Et venit contra eam Bacchides manu elata, & exitur ad adversus urbem belepolim sive turrin mobilem. & obsedit eam diebus multis.

65. Ionathane verò relicto Simone &c.] Dixitque Simon Ionathæ fratri suo: Quorsusque eligimus viam istam malam. Nonne eligibilis nobis mori? Præcæmus igitur ad hostes, &c. Vide tol. 4. 4. col. 2.

και ἐξῆλθεν ἐν ἀριθμῷ] Codex ad exemplar Complutense, κὶ ἦλθεν ἐν ἀριθμῷ. & venit numerans. Hier. & venit cum numero & ἦλθεν ἐν ἀριθμῷ. Cum numero autem dixit, pro cum numero alio quo, aut numero exiguo. Quale illud, ἦλθεν ἄνθρωποι ἑκατὸν ἑκατὸν ἑκατὸν homines numeri, i. pauci. Sic mensura ponitur promensura parva.

Ὀδοὶα ἐρήν] Libri plerique Ὀδομακῆ. Hieron. Odaren. In Gorionide ἡγεμονῶν. id est, inclitus ipsorum. fortè Adirebon leg. Percussis, inquit, tabernaculum Bacchidis & occidit magnificos eorum, & fratres eius qui erant cum Bacchido. Quis non videt hæc omnia foedè vitia-ta esse?

Φασιαῶν] Phasaron interpret vulgaris.

67. Κὶ ἀναβάντων ἐν δωμάτιον] Et cre-scere in virtutibus. idem. Ceteri libri habent, & ἀνέβανον ἐν ταῖς δωμάτιον, & ascendens cum copiis. Quod ad sequentia referunt: sed malè meo iudicio.

Simon quiq; cum eo erant] Et aperuit Simon portam & manus valida cum illo ex iuvenibus Idæmonias, egressusq; est & affecit castra Bacchidis etiam ipse quoque magnâ clade. Et incendit omnes arietes, &c. Gorionides.

68. Qui contritus fuit ab illis] captum fuisse in hoc prælio & postea dimissum scribit Gorionides, cui nescio an in eo credendum sit. Verba sunt, Et fugit Bacchides & evasit in desertum: persecutusq; est eum Ionathas & fratres eius, & affecit sunt eum: & dopreatus est eos Bacchides ne se occiderent pollicitus se omnes quos captivos ex Iudæa abduxerat tam viros quam feminas parvulosq; plurimos restituerunt. Iuravitq; illis super hac re & tunc abstinerunt ab eo manus, qui abijt viam suam nec aspiimus venit in terram Iudæam, & restituit omnes captivos. Hæc historicus ille.

Eposor. ἀνθ] expeditio sive adventus eius. Usurpatur plerunq; de accessu hostili.

69. και ὄργισθη] Hanc lectionem secutus est interpres noster. In diversa est κὶ ἀργισθησάω.

72. και ἀπέδωκεν αὐτῷ, &c.] utrinque red-diti fuerunt captivi, ut scribit Iosephus.

Εἰς τὴν γαλι αὐτῷ] εἰς Ἀντιόχειαν πρὸς τὸ βασιλεῖα, Iosephus.

73. Εἰς Μαχμῶς] ἐν Μαχμῶ πόλει. Iosephus. In Machma civitate. Rufinus.

και ἤξαστο κελίαν] Tempore illo confirmatus est principatus in manu Ionathæ, qui iudicavit populatum suum, & habuit securè & pugnavit circumcirca in hostes suos. Gorionides. Sed vide fides Iosephum.

NOTÆ IN CAPUT DECIMUM.

1. Ἀλιξάδρου] Βάλα sive Βάλλης cognominatus. Iosephus Orig. lib. 13. Ἐβασίλειος ἦν Ἰσσιος Ἀλιξάδρου ὁ Βάλλης λογόμορος, ἦν ἦ. Strab. lib. 14. τὸ Βάλλας Ἀλιξάδρου μάχη νικήσας.

Ὁ Ἰ Ανθόχου] Antiochi filius. Sic etiam Iosephus. At Livii epitoma, Alexander homo ignotus & incerta stirpis occiso Demetrio rege in Syria regnabat. Tantum enim odium Demetrii apud omnes erat ut æmulo eius non vires regis tantum, verum etiam generis nobilitas consensu omnium tribueretur. Vide Iustinum

lib. 35. De hoc Alexandro sic habet Appianus. Adversus Demetrium exortus est quidam Alexander, falsò in Seleucidarum gentem se ingerens: quem Ptolemaus Ægypti rex fovebat odio Demetrii, atq; ita convenitibus Ægyptijs Alexander regno Demetrium expulit. Et Severus, Dum hac intra Iudæam geruntur, adolescens quidam Rhodi educatus, nomine Alexander, Antiochum se esse filium auctitans (quod falsum erat) adiutus opibus Ptolemai regis Alexandrini, in Syriam cum exercitu venit: Demetrium bello superatum occidit.

Ὁ ἰπφοῦς] ex Iosepho legendum ἦ ἰπφοῦς. Sed forsan etiam Alexander eia cognominabatur. Quis hoc negare aufit, cum Græci codices inter se omnes mirè consentiant? Hieronymus ambigè veritit, qui cognominatus est nobilis. Nam pronomen tam ad Antiochum referri potest quàm ad Alexandrum. Κατὰ τὸ Πτολεμαῖδα] prodicione militum qui eam tenebant praesidio moeisque Demetrii oderant ut parum comis & superbi admodum. Iosephus.

Μοτ' αὐτῷ] Sic interpres noster, cum eo. Sed alii libri habent μοι' αὐτῷ, cum ipsis: quod minus probò.

Πελοῖ δέσται] rep. ἀρβύλου ex præcedentibus. 6. ἄπ] ἡγεμονῶν edixit, iussit.

και τὰ ὄμνησα τὰ ἐν τῷ ἀκρῷ] obsides acrae hoc est, arci Ierosolymitanae inclusos à Bacchide. Vide supra 19. 72.

11. Τὰ τεῖχη] muros Ierosolymae videlicet. Iosephus, ἐπέλειπε γὰρ οἰκοδομηθῆναι & τὰ τεῖχη τὸ πόλιος ἐν λιθῶν τετραγώνω, ὡς αἰ ἡ πρὸς τὰς πόλιους ἀσφαλίσσασθαι.

14. Εἰς Βαιθασαῶν] ἰερόσολυμῶν ἐν Βαιθασαῶν. Iosephus verò ὁ habet, ἐν Βαιθ. (εἰς) πόλει. Videtur dictum fuisse ἢ Βαιθ. (εἰς) & τὰ Βαιθ. (εἰς) : ut ἢ Ἰεροσόλυμα dicimus & τὰ Ἰεροσόλυμα. Alibi ἐν τῇ πόλει τῇ ἐν Βαιθ. (εἰς) Αεροῦ in oculis meis hic locus. An & regio erat ejus nominis? Addit Iosephus & ἐν τῇ ἄκρῃ Ἰεροσόλυμῶν. Quod ita esse docet sequentia, Vide infra 11. 20.

20. Ἀπέστρεψεν αὐτῷ πορφύρεον] id est, purpuream vestem. Sive ut Iosephus habet, εὐλόγω πορφύρεον, quam gestare iis solis licebat quibus hoc à regibus concessum erat. Vide infra 1. 2.

62. & 11. 58. & 14. 45. Vide quoque Breviarium Iafonis 4. 3 8. Dan. 5. 29. Atque hinc purpuratorum appellatio.

21. Τῷ Ἰσθόρου μύτῳ] Sig eum iniisse pontificium solenni πελοπονηγίαις mense, qui Ebraeis Thefi dicitur.

Εὖς ἔξαρσῆς ἢ ἑκατοσῆς] annus hic erat à morte Iudæ sextus; non quartus, ut Iosephus ait, li. 13. cap. 5. Quod sic doceo. Iudas occubuit an 152. Ionathan pontificatum iniiit an. 160. Ecce anni intermedii quor dixi, & fallitur Iosephus, aut fallit nos autor hujus historiae.

25. πρῶθιεν Ἰσθαίων χαιραίν] Ἰωνάδην ἢ πρῶθιεν Ἰσθαίων χαιραίν. Iosephus.

29. ἀφίημι πάντας τὰς Ἰσθαίας] aliter ἀφίημι ὑμῖν πάντας, &c. Sic habent tres editiones, quas vidi. In hoc fermone pronomen redundat ex idiotismo utriusque linguæ. Iosephus: ὑμῖν πᾶσι ἀφίημι τὰς φέρας.

Κυτὶ τῆς Ἰσθαίας] id est, Ἰσθαίων. Nam ἄλλ' ἄλλος potius male denotat. Sed in usu ἄλλ' Ἰσθαίων, sal Indicium ἄλλος ἄλλος salis flos. Τῶν ἄλλων legitur in Iosepho, sed corruptum ibi est in τῶν ἄλλων, corrigendum vel ex hoc loco, ut mittam interpretationem Rufinum qui aliter non legit.

30. Ἀντὶ τῆς τρίτης τῆς σποράς] Iosephus ἀντὶ τῆς τρίτης τῆς κέρως.

Τῶν τριῶν νόμων τῶν τριῶν τοπαρχιῶν τῶν τῶν Ἰσθαίων προσημειῶν] Iosephus. In sequentibus una præfectura deest, quam facile supplebis. ex eodem Iosepho, in quo Σαμαρειῶν ἐ Γαλιλαίας ἢ Περαιῶν, si legas ἀπὸ τῆς ἀμαρειῶν ἢ γαλιλαίας ἢ περαιῶν. vel sic

Τριῶν νόμων] Iosephus toparchias vocat. Erant autem Samaria, Galilæa & Peræa. Quod postremo nomē hoc loco desideratur.

31. ἢ ἀφειρήθη] Iosephus addit καὶ ἄσυλον ἔχει βέλομα. i. jus asyli habere.

Ἐπρωλήθη] alibi ἔσρωληθη. Καὶ τὰ ἔσρωλη αὐτῆς, ἢ δικάσθη ἐ τὰ τέλη] locus suspectus. In codice Antverpiano ἐ δικάσθη. Quod si sic ἐ δικάσθη? ut subintelligatur ἀφειρήθη. i. libera ac immunes. Quod Iosephus docet expressit, ἢ ἔλαυθρον ἔσρωλη αὐτῆς ἀπὸ τῆς δικάσθη ἢ τέλην.

34. καὶ τῆς πτηνῶν αὐτῆς] κελύω ἢ μὴ ἀγγα-

ρεύω τὰ Ἰσθαίων ἑσθῶν, κα. Iosephus, Ἦσθητες ἀ τριβυτίς ἰσθαίων εἰσται πελοροντων σιουροντων interpres vetus.

καὶ τῆς ἡμετέρας καὶ ἰσθαίων] perpetua erat in uno codice, καὶ τῆς ἡμετέρας καὶ ἰσθαίων. Per ἰσθαίων autem videtur mihi Pascha intelligere.

37. Reges maioribus] Vulg. reges magni; βασιλέως ἢ μεγάλου. Ita vocabant olim reges suos Babylonii, Persæ, Assyrii. Credo etiam Asiæ reges sic appellatos fuisse.

39. καὶ τῶν προσημειῶσάν αὐτῆ] malim καὶ τῶν προσημειῶσάν αὐτῆ. i. autoritate publica adjudicatam ei. Nam προσημειῶσάν adjudico. Aditivum verbum est.

Τοῖς ἀγίοις] .i. templo, ut passim in hoc libro: aut τοῖς ἀγίοις. i. sacerdotibus qui peculiariter ἀγίοι, id est, sancti nuncupantur, hoc est, ἱερεῖς. Iosephus habet τῶν θυσιῶν.

Προσημειῶσάν] partium librorum προσημειῶσάν. Vidi etiam ubi esset προσημειῶσάν. Verus interpres, ad necessarios sumptus. Sed necessarius, id est, ἀναγκαῖον.

40. δεκάτῃς χιλιάδας σικλων ἀργυρίῳ] mill, siclorum argenti. Ed. vet. μυριάδας. Iosephus. ἑξήκοντα ἑξακισμύρια millia drachmas, Ruf. quindecim millia siclorum argenti; Gelenius. Siclus autem communis didrachmus erat, ut facer tetradrachmus.

41. ἐν δὲ τῶν χειρῶν] In plerisque edit, abest articulus οἱ: quem tamen legit interpres vulgatus.

42. Ποταμὸν ἰσθαίων σικλων ἀργυρίῳ] quinque millia siclorum argenti. ed. vet. Sed in Iosepho τὴν μυριάδας δραχμῶν, id est, interprete Rufino, decem millia drachmas. Rectè, si siclum pro didrachmo sumas.

Ἀπὸ τῶν χειρῶν] post hæc verba sequitur in A. B. C. ἄς ἐν τοῖς πρώτοις ἔτισσι: ut primis sive præcedentibus annis. Quod huc irrepsit, ut videtur, ex versu qui antecedit. Nam ibi legitur in omnibus libris.

46. Ἰωνάδην] alibi Ἰωνάδης.

51. Πρὸς Πιολεμαίων] ἢ φιλομήτορα Iosephus.

52. Eis γῆν βασιλείας μῆ] In uno codice offendi ἐν γῆν βασιλείαν μῆ. corrigo ἐν τῶν βασιλείαν μου. Sic sanè legit interpres antiquus. Nam vertit, in regnum meum.

Ἐισθῶν

Ἐισθῶν ἐν Πιολεμαίων] Alibi ἔσθῶν Πιολεμαίων: alibi ἐς Πιολεμαίον.

58. Magnificè] οὐ δόξῃ μεγαλή: cum gloria magna, id est, honorificè titulè.

59. Καὶ ἔγραψεν] Postèa scripsit, nempe post celebratas nuptias. Sic Iosephus. Alii putant eum antè scripsisse. itaque vertunt, ἔγραψεν.

60. Cum gloria] honorificè, magno & honesto comitatu.

καὶ δόματι] Ab uno exemplari abest ἢ, ut sit, ἢ τὰς φίλους αὐτῆς δόματι πλάτα ἰσθαίων. Viri nequam] ἢ γῆν ἰσθαίων qui ἔσθῶν filij Belial.

Vi accusarent eum] vel, ut criminarentur eum, ut mox 63, μηδένα ἐντυγχάνειν κατῆ αὐτῆ, ne quis criminetur eum. Hinc ἐντυγχάνοντες qui aliquem in crimen vocant, delatores, vers. 46.

65. Ducem] præfectum five ducem exercitus. Alioqui dux ἡγεμὼν dicitur.

96. Ἰωνάδην] Ἰωνάδης Aldi codex. Sic etiam interpres noster.

97. Δημήτριος] Nicanor five Nicator, qui patrem habuit eisdem nominis, Sotera cognominatum. Scuerus, Demetrius Demetrii filius qui post mortem patris Cretam confugerat, hortante Lashene Cretensum duce, regnum patrium bello repetens, imper viribus, Philometrum regem Ægypti, Alexandri socium iam tum gener oimfestum, ut sibi sit auxiliò implorat. Vide quoque Iustinum lib. 35.

69. Απολλώνιος] cognomine Davum. i. δάων, pro quo in editione Rufini Titum legitur. Hunc in Syria reliquit, ipse Antiochiam abiit ut suas ibi res in tuto constitueret.

Τὸν ὄντα ἐπὶ κοίλης Συρίας] ἢ κοίλης Συρίας ἡγεμὼνα. Iosephus.

70. Ποτεῖται ἐξέρχεται] ποτεῖται ὄσθῆτας, ferocis.

Ἰν montibus ἰσθαίων] .i. Ierosolymæ, quæ sita erat in montibus: unde apud Davidem legitur, Ierosolyma montes circum eam sunt. Vel in Iudæa, quæ montosa erat. Vide Deut. 1. 1. n. Saltem pars ejus montosa erat, quam τῶν ὄρεων vocabant: alia campestris erat.

73. Silex] alii, saxum.

78. ἢ πεποιθῆσάν ἐπὶ αὐτῆ] lectio diversa ἐπὶ αὐτῶν, quæ reperitur in A. & B. itemque in editis ad exemplar C,

79. παρεμβολαὶ ἐν πόλεμον] Ceteri παρεμβολαὶ αὐτῆ ἐν πόλεμον.

Occulῆ] ὡ κρυπῆσθαι. alibi κρυπῆσθαι. In Iosepho, ἢ Ἀπολλωνίους χιλίας ἐπὶ τῆς ἰσθαίων. ἐν εὐδρα ἢ πνι χιλιάρχο.

80. Ἐξοπλισθῶν] nempe milites Apolloniis.

Ἰακύνθῳ] χιλιῶν ὄσθῆτας. Alii, βασιλῆ: alii, lanças. Proprie lignum stilum. i. ἕρπ.

Ἐως ἰσθῆρας] libri aliquot ἕως δέλης.

82. πρὸς τῶν φάλαγγα] ex aliis libris leg. τῶν φάλαγγα. Nec aliter Iosephus legit, Verba ejus sunt: ἔστων μὲν ἐκείλευσθαι συμβαλεῖν τῆ φάλαγγι ἢ ἔχθρῶν. Innuit autem equitatum qui fuerat in insidiis.

ἰσθῶν] aliis, ἀπὸ αὐτῆ.

83. τὸ εἰδωλεῖον αὐτῆ] id est, fanum idolorum. Sic ἐν εἰδωλεῖῳ apud Apostolum quod malè interpretatur, in mensa idoli. ἢ Ἐδαυδῶν ἰσθαίων appellat Iosephus. Idolium dixit Pudentius. Affertur & ex i. cap. Ezrie.

84. Cum tribus circumvicinis] id est, pagis. Sic alibi, πόλεις Πιολεμαίων. Mox 11. 4. τῆ τὰ ἀπὸ πόλια αὐτῆ.

89. σόρετον χροσῶν] infrà 11. 58. ἢ ἔχειν πόρετον χροσῶν: & alibi πορετῆ δ' αὐτῆ δαεῖται χροσῶν. Sic 1. 4. 4. ἐκ παρὰ σὸς σόρετον χροσῶν .i. ornari fibula aurea nemini licebat præterquam Simoni.

NOTAE

CAPITULUM UNDICESIMUM.

1. δόλο] illeceum sive Syria occupanda, inquit Severus.

Τῆ βασιλείας αὐτῆ] id est regno suo. Sic interpres noster. Libri plerique τῆ βασιλείας αὐτῆ. Est autem βασιλείας regia domus. Nam δόμα subintelligitur.

3. Ο Πιολεμαίων] Sic editio Rom. nec aliter legit Hieronymus. In ceteris est πόλις Πιολεμαίων, ubi per πόλις intelliges pagos, qui & ἀπὸ πόλια vocantur. Sic alibi hoc libro πόλις Ἀζότας: urbes Ἀζότι.

Δυνάμεις φερεράν] alibi, δυνάμεις τῆς φερεράν. prior lectio verior est. Hiero. ponebat custodias militum in singulis civitatibus.

4. Suburbana ejus] alii, suburbia ejus. ἀπὸ πόλια αὐτῆ magis denotat opida quæ circa AZO-

tum. Suprà dixit τὰς πόλεις τὰς κύβητας. 10. 54. Vide quæ notavimus ad illum locum. In via Ierusalem] qua ipsi eundem erat.

7. Eius τὰ ποταμὸν τῷ καλῶδῳ ἐλυθέρη] infra cap. 12. διέσσω γὰρ τὸ ἐλυθέρη ποταμῶν. Flumen est juxta Othosiam urbem, quæ sita est ad radices montis Libani in mare mediterraneum influens, non procul Arado in Syria. Hodie Velantiam nominant.

8. Eius Σελευκίως τὸ παραβαλαστίως] Inter Seleucias, inquit Appianus, nobilissima illustrissima ἢ πρὸς βαλλασίη. Alibi legitur in codicē Σελεύκεια ἢ ἐπὶ θάλασση. Syntæ civas erat in littore maris mediterranei. Hodie Soldi vel Soldino. Porro novem Seleucias extuxisse Seleucum autor est Appianus.

10. Εξήτησε γὰρ ἀπακτείνε μὲ] Iosephus hæc ita refert: Postquam Ptolemaidem pervenit, minimum absuit quin oppressus fuerit Ptolemaio, Alexandri insidias per Ammonium ejus amicum appetiviss: quibus detectis scripsit Alexandro deprecans Ammonium ad supplicium, quod meritisque aiebat propter fructus sibi insidias: qui eum non dederetur, intellexit ipsum Alexandrum eorum fuisse autorem. Et coepit eum magno odio prosequi. Hæc ille lib. 13. cap. 8.

11. Criminosus est euis] ἰψήγησεν αὐτῷ: culpavit eum, ut supra vers. 5. εἰς τὸ ψογήσῃ αὐτῷ. ad culpandum eum.

13. Circumpositi] περιέειδο. Malè vulgo ἀποσπῆσι: ἐπίειδο.

14. Desiciebant] rebellabant, rebellionem faciebant.

15. Εξήγαγε τὸ δῶναμιν] τὸ δῶναμιν desideratur in plerisque codicibus, supplendum vel ex interprete nostro.

17. Ζαβθὴλ] Ζαβθὴλδῶ ἢ Ἀρσβων δυνάστης. Iosephus.

18. Απὸ θανάτου τῆ ἡμέρας τῆ πέντη] nēpe post visum caput Alexandri: vidit aut̄ illud quinto die à quo vulnus in capite acceperat. Iosephus Die tertio] triduo post.

19. τῶν τῶν ἐν τοῖς θυρωμασιν] Hiero. ab his qui erant intra castra.

22. Ακουσὸς ἢ ὀργισθῆ, ὡς ἢ ἡκουσθ, εὐθίως ἀκούσθῃς &c.] Edit. vet. Et ut audivit iratus est ἢ statim venit Ptolemaidem. In Græca le-

sione pleonasmus est. Fortè leg. ὡς ἢ ἡκουσθ, ἢ ὀργισθῆ ἢ εὐθίως ἀκούσθῃς &c.

Τὰ μὴ ἀποκρίθῃ τῆ ἀκρῆ] supra ἀποκρίθῃ τῆ ἀκρῆ. Vetus quoque ne obsideret arcem. Sed τὰ ἀκρῆ desideratur in A. B. C.

28. ἢ τὰς τρεῖς ποταμίας ἢ τὸν Σαμαρείτην] Videi. Mach. 10. 30. & 38. Iosephus lib. 13. cap. 8. Samaria, Ioppe & Galilæa. 13. 5. Samaria, Galilæa & Pæraa. Quærendum amplius.

31. ὁ πῶς εἰδῆτε] codex Bas. ὁ πῶς εἰδῆτε. Eadem varietas est supra cap. 10. ὁ πῶς εἰδῆτε. Nam in eodem codice ὁ πῶς εἰδῆτε ἀποκρίθῃ.

34. Αφῆρημα] In Iosepho ἀφῆρημα Rufinus autem habet Afferema. Hoc nomen abest in Lat. vulg.

Ραμαθίμ] In edito Antverpiæ ad exemplar Complut. ραμαθίμ legitur, ut in edit. Lat. vulgo Ramatham, & apud Iosephum, ραμαθία. Ruf. Ramathe. Idem pro λυδία, Belselida edidit. Quod suspectum de mendo.

35. τὰς τὴν ἀλὸς λίμνας] i. salis stagna. Sic Iosephus τὰς λίμνας τῶ ἀλῶν. Hoc noto quia in Hiero. ἀλας salinarum. i. πησαίως.

Ἐπαρκὼς παρὶς ἑαυτοῖς] libri alii ἐπαρκίον ἢ αὐτοῖς: ut antiquus interpres, ἐξεδίμω ἐαυτοῖς.

36. καὶ εἰς ἀπαντὰ χερσὶν] alias, ἐπὶ ἀπαντὰ χερσὶν.

38. τῶν πατέρων αὐτῶ] Editiones pleræque αὐτῶ τῶν πατέρων, quas à patribus acceperat. Lat. vet. omnes exercitus patrum ejus.

39. Ειμαλλουαὶ] libri hic variant. Nam in Β. σιμαλλουαὶ: in C. σιμαλλουαὶ. Hiero. Elmalchuel Arabem, Iosephus πρὸς Μάλαχον τὸ Ἀραβæ. 13. 9. In Ruf. Malachus.

Τροφῶν] Diodotus cognomine Trypho, genere Apamenum.

45. εἰς ἀνδρῶν δάκρυα μετὰ δάκρυα ἀνδρῶν] leg. εἰς δάκρυα μετὰ δάκρυα, id est, centū viginti milia virorum. Libri aliquot εἰς ἀνδρῶν δάκρυα. quod in idem recidit.

47. διατρεφῆσαν ἐν τῇ πόλει πάντες αἰμα] πόλις αἰμα non legitur hoc loco in aliis libris. Vet. edit. Ἐν διατρεφῆσαν sunt omnes per civitatem.

52. Ἐπὶ θρόνου τὸ βασιλείας αὐτῆ] i. ἐπὶ θρόνῳ. Alibi τὸ βασιλείας θρόνῳ. in sede regni sui. Hiero.

56. τὰ θηρία] elephantos, Nam & Iosephus habet τὸς ἐλέφαντας.

57. καὶ ἀνάσσει] minus rectè est in B. τὸ ἀνάσσει.

58. Χρυσώματα καὶ ἀσηκονία] Hiero. vasa aurea in ministerium, εἰς ἀσηκονία. Χρυσώματα] σκεῖνα χρυσῶ. Iosephus. Sic ἀσηκονία, vasa argentea.

Καὶ ἀσηκονία] id est vasarium vel potius suppellectilem. Nam ἀσηκονία instrumenta ad suppellectilem pertinentia, quæ & ἀσηκονία. Nam ἀσηκον. teste Aristotele, est ἀψυχοδύλακον. In Iosepho, ἐκπώματα, id est, pocula.

Πορτῶν χρυσοῦν] Vide supra 10. 89. Sic bulla aurea signum erat nobilitatis apud Romanos. In notis Vatabli, Gestabatur suspensa in pectore forma figuræ, rotunda. Ibidem exponitur bulla aurea.

60. Peragrabat trans fluvium] regionem quæ trans Iordanem fluvium, qui Davidi quoque καὶ ἐξ ἁγίου Ἰησοῦ dicitur, in illo, transierunt fluvium pedes.

61. Suburbana eius] τὰς περιόχια αὐτῆ, opida quæ circum eam, pagos finitimos & circumvicinos.

63. Advenisse] vel, adesse. A negotiis] τὸ χεῖμα. Sic etiam legit interpres vulgatus. Nam vertit à negotio regni. Scriptura varians τὸ χεῖμα, è regione. Hanc secutus olim veterem, volentes expellere ipsam regionem.

65. Ad Beth-suram] ἐπὶ Βαθούρα. Videtur esse בֵּית שׁוּר de quo volumen jejuni cap. 3. Quo die inde egressi fuerunt Græci, eo die bilavia celebrarunt. Erat autem decimus septimus mensis Sivan.

Conclusisset] obsedisset.

66. Inea] libri Græci variant. Nam in aliis ἐπὶ αὐτῆ, & in aliis ἐπὶ αὐτῶ.

67. Ad aquam Genesar] ad stagnum sive lacum Genesareth. Dicitur & mare Genesareth, & mare Tyberiadis. Aqua Genesar, גֵּנְזַר מַיִן Ebraicè גֵּנְזַר מַיִן. Vide comment. nostrum ad voces N. F. In libro nominum, Genesar ortus principium: hic duplex archaismus. Primum ortus pro hortus ponitur: deinde principium pro principum. גֵּנְזַר hortus טַר princeps.

Ad campum Nasor] pro Nasor puto scribendum Nasor, id est, נַסֹּר. Sic sanè legit

interpres vetus. Iosephus quoque, ἵας τὸ καλῶδῶν Ἀσὼς πηδίων. Vide Masium in Iosuaam pag. 204.

68. Collocaverunt] ἐξέβαλον eiecerunt, emisserunt.

70. Filium Chalphi] τὸ Χαλφί. Editio Lat. vet. Calphi נַחֲמִי. probò magis. ὁ Χαλφάδ. Iosephus. Iudas Capsei: Rufinus.

Ne unus quidem relictus fuit ex eis] Iosephus autor cum Matthithia & Iuda mansisse quinquaginta virorum sortium manum.

Matthabiam filium Abalom] Ματθίας ὁ Ἀψαλώμ: Iosephus. Mathathias filius Abalom: Rufinus. Antea notavi, Matthias Iosepho idem cum Matthathia, id est, מַתְתִּיָה. Ἀψαλώμ autem antiqua lectio est pro Ἀβζαλώμ, qui & Ἀψαλώμ, id est, Abfalom. Nam ψ valet quoque β.

72. Υπὲρ ἑπτα] alibi ἐπὶ ἑπτα.

74. Ad ter mille viros] εἰς τετρακίς, circiter ter mille viri: Pro eo Iosephus τετρακίς habet: & duo millia Rufinus eius interpres vetus. Sed in Hieron. tria millia virorum. error è numeris. Numeri enim nimium faciles corruptu.

NOTÆ

IN CASUT DIBOECIMUM.

1. Delectos viros] Numenium Antiochi filium & Antipatrum Iasonis F. Iosephus. infra 16.

2. Ad Spartiatas] Spartiatæ dicti, ut quidam volunt, à Sparta Eūrotæ filia, uxore Lacedæmonis.

In eandem sententiam] καὶ τὰ αὐτῶ. Hæc est lectio codicis Romani. In aliis est, καὶ ταύτων. Hiero. secundum eandem formam.

4. Ad locorum singulorum praesides] Ad reges Eūropæ & Asiæ. Iosephus. Πρὸς αὐτῶς καὶ τῶσων, ad ipsos secundum locum. Id alius exposuit, scriptas ad eas pro ratione loci. Alius, ad singulorum locorum incolæ.

5. Litterarum] τῶν ἐπιστολῶν. Videtur esse enallage numeri. Nam una tantum erat epistola.

6. Seniores gentium] ἡ γερουσία τῆ ἰδίας, id est, τῶν ἡγετῶν. Iosephus legit, ut apparet, ἡγετῶς τῶ ἰδίας καὶ ἡ γερουσία.

Reliquos populos] ὁ λοιπὸς ἔθνη. In Iosepho F 3

pho Matthiae sive Matthathiae. Sic dicimus, commune Asia: commune Sicilia. Gallicè la communaute.

Spartiatibus] Δακεδαμονίων ἐφόροις ἢ ἡγεσίαις ἢ δὴμαρ τοῖς ἀδελφοῖς. Iosephus.

7. Ab hoc antea] ἐπὶ πρότερον. Sunt codices qui habent ἐπεὶ πρότερον: quandoquidem antea.

A Dario] παρὰ Δαρείου. Sic legitur Græca exemplaria omnia quæ vidi. Nec aliter scribit hoc nomen interpres noster. Est tamen cur legendum esse putem παρὰ Ἀρείου: ab Ario. Cui lectio firmanda est imprimis Iosephus qui hunc regem aliter non nominat. Vide si placet, Orig. Judaic. 12. 5. & 13. 9. Sanè inter Lacedæmoniorum reges nullus Darius, quod sciam. Arii duo fuerunt, quorum prior rex fuit trigessimus sextus: posterior trigessimus octavus. Uterque patrem habuit Anotatum nomine. Ceterum Arius iste scripsit ad Oniam pontificem eius nominis tertium, filium Simonis, Seleuci Syriae regis coetaneum.

8. Virum illum qui missus fuerat] Demotelem vocat Iosephus.

9. Ex libris factis] τὰ βιβλία τὰ ἄγια: libros factos.

11. Et in precibus] Hoc exemplo licet in precibus meminisse eorum qui alieni sunt à religione nostra.

14. καὶ τοῖς λοιποῖς συμμάχοις] Vox λοιποῖς desideratur in uno codice, sed perperam.

16. Numerium Antiochi] Νουμῆριον Ἀντιόχου. Sic etiam legit interpres vetus. Codices Græci nihil variant. Rufinus quoque vetus Iosephi interpres Antiochi habet, & sic infra 14. 22. Sunt tamen qui ex Iosepho Ἀντιμάχου reponunt. Nam in exemplari Græco Νουμῆριον Ἀντιμάχου, non Ἀντιόχου, dubito an rectè. Quin eo labor ut credam, Iosephum potius ex hoc loco corrigendum esse, maximè cum apud interpretem Rufinum, ut diximus, Antiochi scriptum sit, non Antimachi.

Antipatrum] Ἀντιπάτρον. Editio Latina vetus, Antipatrem, nempè à recto Antipater. Infra 14. 22. Antipater Iasonis. Iosephus consentit cum Græcis.

Iasonis filium] Ἰάσονος υἱόν. Iason vel Iaso vocabatur ab Hellenistis, qui ab aliis Iesus di-

cebatur. Hoc Ebraicum nomen, illud Græcum est. Ad quod exemplum hodie quidam Ianus scribit pro Iohannes: non admodum probò. Ceterum sunt exemplaria in quibus Ἰάσονος legitur medià correptâ.

Cum illis amicitiam] τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν: nostram cum illis amicitiam, sive amicitiam quæ nobis intercedit cum illis. ea est vis articuli τὴν.

17. De renovatione fraternitatis nostra] vel, de renovatione & fraternitate nostra. De renovatione scilicet amicitie nostræ. Nam in textu Græco παρὰ τὴν ἀνανέωσιν ἢ τὴν ἀδελφότητα ἡμῶν. Neglecta copula figuram efficit quæ Timæsi dicitur.

19. Oniaries] Ipsa res clamat legendum esse Ονία. Ἀρείου. Mendum quod vel cæco appareat. Sic in Latina vulgata corruptam lectionem in viam reduces hoc modo: Rex Spartatarum Onia [sacerdoti magno, delecto nomine Ionatha, quod inrepsit culpa imperiti alicuius lib: ari. Sanè abest in manuscriptis nonnullis. Veritas scripturæ.

19. καὶ τοῦτο τὸ ἀντίγραφον τῶν ἐπιστολῶν ἀνάπαισιλον Ονία. Ἀρείου βασιλεὺς, &c. Iosephus Antiquit. lib. 12. cap. 1. βασιλεὺς Δακεδαμονίων Ἀρείου, Ονία χυρῆν: rex Lacedæmoniorum Arius, Onia salutem.

20. Sacerdoti summo] ἐξ ἐμῶν. Alibi ἀρχιερεῖ, pontifici sive principi sacerdotum. Est ubi reperitur ἱερεὺς pro summo sacerdote, sive pontifice.

21. Et rogatus] ἐντίχωντος ἡρώδη. Iosephus. Sensus est, in scriptura quadam: aut, in scriptura sacra, quæ etiam ἡρώδη absolutè vocatur.

Fratres] qui unum eundemque generis autorem habent ab Ebreis fratres vocantur. Sic Idumæi & Iudæi fratres erant. Nam patens communis utriusque gentis iacob. Sic Spartiatæ, quia ex genere Abrahami, fratres erant Iudæorum.

22. De pace vestra] de valetudine vestra, quomodo valeatis.

23. Iumenta vestra, &c.] vestra omnia nostra sunt, & econtrariò nostra omnia vestra sunt, juxta proverbium, Amicorum omnia communia. In libro Ayoth, Qui dicit meum tuum est.

est & tuum meum est הוּא מְנַחֵם הוּא מְנַחֵם הוּא מְנַחֵם indicat se hominem esse pium ac bonigrum.

Bona vestra] ἢ ἡ παρὰ εὐδῶν, substantia vestra. 25. In regione Amathum] ἐν τῷ Ἀμαθί. ἢ ἐν τῷ Ἀμαθί. Vulg. in Amathite regionem: ἐν τῷ Ἀμαθί. Iosephus ἐν τῷ Ἀμαθί. Puto esse τὴν ἡμετέραν, terram Hamath, quam in finibus Syriae cavæ collocat. In libro nominum Ebraicorum, Amath, regio Assyriorum. ex- pendit.

Spacium] Sic interpres vulgatus, quem nunc secutus sum. Alioqui ἀνοχῆ, est intermissio, cessatio: & ἀνοχῆ induciæ. Lex. vet. ἀνοχῆ, laxamentum. Repetio & ἀνοχῆ pro induciis, quasi cessationem à bello dicas. Idem Lexicon ἀνοχῆ, ἢ ἐν πολέμῳ τῶν ἡμετέρων, induciæ.

Regionem suam] nam Hamath sive Hemath extra terminos Iudææ erat, teste Davide Camio homine Ebrao.

26. In castra eorum] ἐν τῇ παρεμβολῇ αὐτῶν legit etiam interpres noster, quem vulgatum vocat. Alibi est αὐτῶν pro αὐτῶν: in castra eorum: quod ad Demetrium referri debet.

Noctem] τὴν νύκτα: illa nocte, Sic הַיּוֹם hodie.

27. Excubitores] Vulg. custodes. Invenitur certè in uno loco Φύλακες dicti, & in altero προφύλακτες. Sunt qui προφύλακτες exponunt præcubitores sive procubitores, qui ante alios excubant, quos vulgò sentinellas vocat.

Emisit] ἐξέβαλε. emisit ut Ioh. 10. τὰ ἰδια προβάτα ἐκβάλλει: & Matth. 12. ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ. Neque enim vel ille oves ex caula vel hic bona ex cordis sui thesauro ejicit, sed emittit. Sic Matth. 9. ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας, ut emittat operarios.

28. Accenderunt pyras] signum discedentium. Nam discedentes solent pyras per castra accendere. ex eo quod præcedit id quod sequitur.

Pyras] vel rogos. Est autem lignorum frutes igni subiecto ardens. Virg. ingentem struxere pyram: & vultum, accensa pyra. Vulgata, fofos, quod rejeci. Alius, ignes. i. πυράς, ut apud Herodotum, τὰ πυρὰ ἐκκαύσαντες: accensis ignibus.

29. Lumina] τὰ φῶτα. Alii ignes. i. πυράς, ut diximus. Alii, luminaria, φωτῆρας. Nam φω-

ter interpretatione antiqua luminare. Græca sonant è verbo translati, Ionathæ verò quigz apud ipsum erant id nesciebant nisi mane. videbant enim lumina accensa. Ego sensum expressi nisi fallor.

31. Zabedæus] Sic editio Romana. In aliis est Ζαβαδάου. ut apud interpretem nostrum Zabadi. Sed ex Iosepho reponunt, βαβαταίος. Nabathæos. Ego nihil immutare auisim. Vide, si vacas. Orig. Iud. lib. 13. cap. 9.

32. Inde movens] ἀναζιζῆτας. Movens castra sive rediens cum copiis. Tralatio ab iis qui discessuri equos tæno jungunt curru.

34. Demetrius] τὸς παρὰ Δημητρίου. Sig. autem Demetrii duces. i. τὸς Δημητρίων στρατηγῶς, ut cum Iosepho loquar: aut milites, ut στρατιώτας subintelligatur. In quibusdam libris τὸς Δημητρίου. Suprà vers. 29. Ἰωάννην ὃν ἔχον αὐτῶν, Ionathan cum suis.

Custodire causam] ὅπως φυλάσσουσιν αὐτὴν: ut custodirent eam,

35. Congregavit] ἠθροῖσεν. Seniores populi] ἡ ἡγεσία.

De extrahendis] vel, rescindendis, reparandis.

37. Cumq; appropinquasset muro] pro ἡγῆσθαι τὸ τείχος, quod in aliis codicibus, in uno repperi ἐπιστῆναι τὸ τείχος. Quam scripturam fecit interpres noster, verum, & cecidit murus.

Torrentis] Gelon sive Gihon, id est, ἡ ἡρῆ. Ab ortu solis] ἐξ ἀπηνῆδου: à subfolano. Legitur & ἀφηνῆδου.

Caphonata] in vulgata nostra, Caphetata. 38. Adida] in Hiero. Adinda. Opidum est, teste Iosepho, in monte, cui Iudæorum campus subiecti sunt, Scribitur & Adida. Mevio hujus infra 13. 13. ubi Hiero. Addus habet.

In planitie] ἐν τῇ πεδυνῇ. Est autem nomen Ebraicum, quod etiam Hiero. retinuit, in Se' phela. i. הַשֵּׁפֵלָה. Ea vox significat planitiem sive locum campestem. Videndus Hieron. in comment. in Abdiam, in extremo. Eusebius de locis, Sephela pro quo Aquila campestem, Symachus vallem interpretatur, usq; hodie omnis regio iuxta Eleutheropolim campestris ac plana, qua vergit ad Aquilonem & occidentem, Sephela dicitur. Hæc planities alio nomine vocatur vallis gigantum, id est, עַמְקֵי גִבְיָתַיִם. Vide Masium

quod his diebus quaesitum mihi nec repertum in Thesauris Stephani. Exponunt arma dedit, velpotius armavit.

33. τὸ Βαυδ[ῆ] legitur & Βαδ[ῆ] quomodo ferè scriptum id nomen in Iosepho.

35. Ἀστὰ Simonis] Interpres vulgaris, ἄστὴν Simonis. Nam in Graeco τὸ ἀστὴν. Lex. vet. ἀστὴν ἀστὴν, ἀστὴν, ἀστὴν, ubi hoc nomen circumflectitur, ut etiam in thesauro H. Stephani. Licet etiam veterè, statum Simonis. Nam ἀστὴν, status, conditio. fors. Cetera exemplaria habent τὸν πῶν & Σίμων: silem Simonis. Id cum aliis de causis minùs placet, tum quia sequitur in hoc eodem versu, καὶ τὸν δικαιοσύνην καὶ τὴν πίσιν.

36. Ea verum ipsius prosperitas fuit] ἀοδαθὴν ἐν ταῖς χεῖρ[ι]ν αὐτοῦ, τὰ ἐξασθῆναι τὰ ἐθνη ἐν τῷ χρόνῳ αὐτοῦ: prosperè adeò res successerunt sub manibus eius, ut sublata fuerint gentes è regione ipsorum, videlicet Iudæorum.

Caslo castus] ἐν τῇ ἀγίῳ, id est, interprete Hieronymo, castitati. Sunt qui referunt sanctitati: ἐν τῇ ἀγίῳ.

37. Collocavit in ea homines Iudæos] aliter Iosephus 13. 11. Expugnata Ierosolymorum arce, inquit, solo eam aquavit, ne posthac esse possit hospitibus receptaculum, neve inde urbi aliquod adferretur incommodum.

38. Secundum hoc] καὶ ταῦτα, id est, secundum decretum Iudæorum, de quo supra.

40. Audierat enim] ἤκουσεν γὰρ. Sic quoque legit interpres nosfer qui transfert, audivit enim. Prius erat in codicibus aliis ἤκουσεν γὰρ, quod minùs prebo.

Et fratres] καὶ ἀδελφοὶ, abest in plerisque exemplaribus, videlicet in A. B. C. Hiero. tamen illud legit. Nam vertit, amici & socii fratres. Videtur additum ab imperito aliquo librario. Nam alibi vocantur amici & focii, non fratres. Quomodo Lacedæmonii eos appellant, qui genus suum ferebant ad Abrahamum. Meritò igitur fratres Iudæorum. Curidem de Romanis dicatur, nulla causa est, nisi fratres intelligas dici: amicos intimos & præcipuos. Quo sensu legimus, Frater in adversitate nascitur. Sic fortè Salomo & Hiram se invicem fratres appellant.

Legatis] πρεσβυτεῖς: sed in plerisque editi.

onibus πρεσβυτεῖς, i. senibus. Vide infra 15. 17. 41. In æternum] Quomodo in æternum: qui æternum non vixit? Sub nomine Simonis etiam posteri ejus continentur, qui duces & simul pontifices fuerunt usque ad Herodem magnum. Res nota ex historiis.

Propheta fidelis] vel Eliam significant ex loco Malach. 4. 5. perperam intellectu: vel prophetam illum de quo Moses longè antè vaticinatus fuerat. Is est CHRISTUS propheta- rum omnium caput & antesignanus. Continet ergò hic locus insignem prophetiam de temporibus Messiae. Quò accommodat etià testimoniū illud Haggæi, Adhuc unum modicum, & ecce ego commovo caelum ac terram, & quæ deinceps sequuntur, per adhuc unum modicum intelligentes regnum Hasmonæorum: quo extincto (extinctum autem fuit ab Herode illo sub quo Christus natus est) debebat necessariò venire propheta ille qui patribus promissus olim fuerat, ut frustra planè sint Iudæi qui alium præterea Christum sive ἡλεμῆρον adhuc expectant, cum omnia tempora Messiae promissi, ut ipsimet non diffident, jam expiraverint.

Fidelis] fidus, certus.

42. Vt esset eorum dux] τὸ ἐνταῖπ' αὐτῷ στρατηγὸν: ut esset eorum strategus. Usus est hoc vocabulo Plautus, strategus te facio hinc convèvio, id est, ducem aut imperatorem. Alibi στρατηγὸς & ἡγεμῶν simul leguntur. Quum autem ἡγεμῶν ducem denotet, debemus ibi στρατηγὸν vertere imperatorem aut strategum.

Sanctorum] ἁγίῳ. Dubitò utrum sit obliquus ab οἰ γίσι, an potius ab eo quod est τὰ ἁγία. Dubitant causa quia paulò post ἁγίῳ: tum etiam quia sequitur αὐτῶν pronomen masculinum.

Eos] vel sanctos, vel certè Iudæos. Sanctorum autem nomen strictè sumitur & latè. Strictè, ut cum solos sacerdotes designat: latè, ut cum omnes fideles. Hinc epithetum, sanctissimi, hodie soli pontifici tributum.

Et autem] alibi ἢ αὐτῶν. Reperitur & ἐν αὐτῷ, sed culpa, ut reor, operatum.

43. Et induatur purpura] purpura indui & aurum gestare insignia sunt dignitatum. Vide 10. 20. & 11. 38.

44. Ornativa fibula aurea] ἑμπορπῶδ' ἀόρην χρυσῶν: ornari sive uti fibula aurea. vide supra 11. 58. & 10. 89. Dicimus autem ἑμπορπῶδ' unde hic ἑμπορπῶδ', & ἑμπορπῶδ'.

46. Et facere] καὶ ποιῆσαι. Sic edit. Romana. In aliis abest, καὶ: itaque vertunt, placuit populo hac Simonì faciendā sancire.

47. Imperatorem] vel ducem. Quamquam dux propriè ἡγεμῶν dicitur. Aliquando ista simul leguntur. Ut mihi quidem videtur, στρατηγὸς est dux exercitus, qui ΚΑΥ ΤΩ Ebraeis: ἡγεμῶν verò sive ἡγεμῶν, dux regionis alicujus, id est, ΠΑΡ.

49. In Gazophylacio] in arario templi. Ceterum hoc nomine significatur primum regio quaedã temple reponendis oblationibus, & ut hinc liquet, etiam aliis monumentis, destinata, Iohan. 8. 20. Deinde cista in quam populus mittebat donatia, Luc. 21. Marc. 12. Zacharias ex Beda: Gazophylacium erat arca foramen habens desuper, posita iuxta altare ad dextram ingredientibus domum Domini in quam mittebant sacerdotes oblationes pecuniarum, qua deferrebatur ad templum aut, servabatur ad inflationem ejusdem templi. Hac arca Ebraeis ΠΕΤΡ ΠΕΤΡ ΤΩ dicitur, id est, cista cleemofynæ sive stipis in pauperes collatæ.

NOTAE

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

1. Antiochus] cognomento Sedetes.

Filius Demetrii] filius Demetrii Soteris, idemque frater Demetrii Nicanoris, quo cognomine ipsum Iosephus designat lib. 13. cap. 12. ἀλωμῶν ἢ καὶ Ἀντοχῶν, inquit, τὸ Δημητρίων ἀδελφῶν, ὃς ἐπικρατεῖτο τῆς γῆς, &c. En aliud cognomen Antiochi. Nam si non fallit Iosephus, etiam Soter cognominabatur. Sed hoc apud alium auctorem non memini legere.

Ex insulis maris] à Creta aliisque insulis vicinis. Vide supra 10. 67. Quo diu potius (de Tryphone loquitur) tandem exolefente favore recentis imperij, ab Antiocho puero admodum, qui in Asia educabatur, bello vincitur.

Tis θαλάσσης] maris Mediterranci.

2. Sacerdoti] pontifici sive sacerdoti summo. ἱερεὺς πρῶτος ἱερεὺς. Sic ἱερεὺς πρῶτος ἀρχιερεὺς ponitur. Μοχ Σίμων ἱερεὺς μεγάλου ἰσθῆρα. Sic Acto. 5. 24. Legitur ἱερεὺς μεγάλου, in quo manifesta piconasmus.

4. Vi adorian] ut ulciscat, ut tiam.

5. Omnes immunitates] πάντα τὰ ἀφίματα. ut 10. 28. καὶ ἀφίματα ὑμῖν ἀφίματα πολλὰ, tribuemusque vobis immunitates multas: item 13. 39. ἀφίματα ὑμῖν ἀφίματα. Nunc est in textu Graeco ἀφαιρέματα, in quo sig. auferendi. Vetus interpres, omnes oblationes. Cave spernas. Lexicon Hesychii, ἀφαιρέματα, ἐκδοθήματα, δῶρον, donarium. ἀφαιρέματα, idem. Etiam ξίνοισιν ponitur, id est, xenium, donum. Huic expostitioni firmandæ est quod sequitur, καὶ ἄλλα δόματα, &c.

6. Permissio] ἐπιτρέψα, permissi, concessi. Potius regio nostra] κατὰ τὸν ὄρον τῆς βασιλείας ἡμῶν: obtinebimus regnum nostrum. Sic legit & interpretatur Hiero. Partim exemplarium, ἡς δὲ ἐν κατὰ τὸν ὄρον τῆς βασιλείας: ubi regnum nostrum constituetimus.

11. Doram] meminit Iosephus adversus Appionem & in vita sua, In Phœnicè juxta montem Carmelum Dora civitas nuncupata. Et Egeffippus lib. 1. cap. 35. ubi scribit Stratonem turrin inter duas civitates maritimas Doram & Ioppen sitam. Videtur fuisse civitas cum castello: unde Iosephus Orig. Iud. lib. 13. cap. 12. φερέων δὲ κάλων appellat. Quæquam φερέων vulgata Lexica etiam opidum reddunt. Dora Ebraeis auctoribus דורא dicitur: Stephano δὲ Plinio autem Dorum. Vide, si vacas, Masium in Iosum, pag. 205. Evicibus de locis, Dornapheth, quod Symmachus transfudit Dor maritima, hac est Dora in nono milliario Casarea Palaestina, pergentibus Tyrum, nunc deserta: qua cum cecidisset in sortem tribus Manasse, eam possidere non potuit, quia in ea habitatores pristini permanserunt.

Qua ad mare] hoc adjectum videtur differentiae causa. Nam erat aliud opidum ejus nominis in Idumæa, quod ἰδουμαῖα nuncupatur in hoc libro 13. 20. & à Hiero. Ador. i. דורא.

13. Centum viginti millia] δώδεκα μυριάδες: duodecim Myriadas, i. centum viginti millia. Nam ἡμεῖς de cẽ millia. Hiero. cum 120. millia.

16. *Lucius*] Sic interpretis noster. In editione Romana *Αλυκιος*, Lucius: in ceteris *Αλυκιος*. Sed quis ille Lucius? An Lucius Metellus Calvus, qui confusus fuit anno secundo Simonis? Sunt qui Lucium Furium Poilum intelligant, qui consulatum obiit, ut quidam annotant, anno Græcorum 174, una cum Sexto Attilio Serrano. Alii dicunt cum consulatu functum an. 177. ita Funccius. Vide & Livium.) Sed hoc anno captus erat Demetrius. Quocirca verba illa, *καὶ ἡδὲ Νόμμοι* libenter exposuimus, & *venerat Numerium*, nempe priusquam Demetrius in Parthorum manus incidisset. Sequitur enim certè, *καὶ ταῦτα ἔγραψε Δημήτριος τῷ βασιλεῖ*. Vtique non capto scripsit, sed libero ac regi.

Ptolemæo] regi Ægypti qui Evergetes & ob deformitatem corporis Physico cognominabatur.

17. *Legati*] *πρεσβυτῶν*. In uno exemplari offendit scriptum *πρεσβυτῶν*. Sic supra pro τοῖς πρεσβυτῶν libri plerique τοῖς πρεσβυτῶν habent. Locus est cap. 14. vers. 40.

18. *Minarum mille*] *μὲν χίλιον*. Editio ad E. C. *μὲν πεντακίχλιον: minarum quinquies mille*. Sed in Hiero. *μικρῶν mille*: tum etiam in ceteris editionibus Græcis quas vidi.

22. *Atq; hac scripsit*] Lucius cōsul videlicet. *Demetrio regi*] Sic habent pleraque omnia exemplaria Græca. in uno tamen scriptum invenit *Δημήτριος βασιλεῖ*, quasi hæc Demetrius Ptolemæo quoque scripserit. Non admitto.

Attalo] Pergamiregi.

Atiarathæ] *Αρειωάθη*. Talis lectio in codice Romano. Ceteri habent *Αρειωάθη*: ut Latina vulgata *Araba*. Puto rectum esse Atiarathæ. Is erat rex Cappadociæ, ac Romanis auxilium tulit in bello contra Antiochicum gesto: quo nomine filius ejus Lycaonia & Cilicia data. Iustinius lib. 37. Fuit & Arathes quidam Cappadociæ rex. Ne quid temerè statuamus.

Aspæca] *Αρσάκη*. i. regi Parthorum qui supra rex Persidis ac Mediæ 14. 2. A Iustino Aristides dicitur. lib. 36. & 38. Ebraicè *אַרְשָׁקֶה*. Ita scripum lectū hoc nomen apud Gotionidè.

23. *Sampsamæ*] *Σαμφάμη*. Sic edit. R. & ea quæ ad E. C. Nec non L. V. In Basileensi neco editum *σαμφάμη*: Sampfacæ. Est etiam

ubi reperitur Samsamæ: quod præ ceteris probò. Sampfamæ, Samsamæ, ut Sampson, Samson. Appellatio à sole, qui Sames Ebrais dicitur. Sic etiam Arabes eum vocant. Vide Stephanum in Sampsa.

In Iphasidem] Editio vulgata, & *Phasidiana*. Græcè est *εἰς Φασιδίδα*. Sunt codices qui *εἰς βασιλίδην* præferant. Est autem Basilis civitas Arcadiæ, ut Phaselis Pamphiliæ: cuius modo meminit.

In Coo] *εἰς κῶν in Co*. Sed vulgatus edidit Coo, quem nunc secutus sum. Insula est maris Egei, Rhodo proxima, & Cariz opposita.

Et in Aradum] *καὶ εἰς Ἀραδὸν*. Editio Latina vetus, & *Arabo*. Sulpicior leg. Arado: ut supra *Aratha*, ubi vulgo *Araba*.

In Gortynam] *εἰς γόρτυναν*. Eadem, & *Cortynam*.

24. *Ἐγραψαυ*] Romani. Alias *ἔγραψεν*, videlicet Lucius cōsul.

25. *Secundo*] *εἰς τὴν δευτέραν* videtur id esse quod Ebrai dicunt *שני* in quo *שני* subintelligitur, *secunda vice*. i. secundo, iterum, denuo. Alii subaudiunt *ἡμέρα*, ut dicat eum secundo die obfidionis manus & machinas adhibuisse, non intermissa opera. Sic dico, simulac castra admovit, opus aggressus est animo infelissimo. Hi distinctionem vulgatam mutant & comma ponunt post *ἐν τῷ ἡμέρ*. R est an secus, videbo aliàs. Nunc non vacat: alia ne avocant.

26. *Vasa multa*] *πολλὰ ἱκανά*. i. interprete Hiero. *vasa copiosa*: alii reddunt, *fatis multa*: Nam *ἰδ ἱκανόν*, sat sive satis. Lex. Vet. *ἱκανόν*, sat: *ἱκανόν* est, *fatis est*. Sic *δύναμις ἱκανόλο*: *exaratum satis multum*. Alius, *mediocrem*: quod minus probò. Vide quæ scripsimus ad hunc postremum locum 13. 11.

27. *Qua noluit accipere*] Hæc aliter Iosephus, quem vide, si placet, Orig. Iudæi. lib. 13. cap. 12. Sunt etiam qui delecta contra codicum omnium fidem negatione, ad Iosephi mentem hunc locum sic exponant, interpretantes, *Voluit quidem ea accipere, sed postea irrita fecit quæcumq; transigerat cum eo prius*.

28. *Gazaram*] *γαζάρων*. Interpres vulgatus *Gazarum*. i. *γαζάρων*. Sic dicimus ἡ ἱερόλυμα καὶ τὰ ἱερόλυμα. Supra 14. 34. καὶ τῆν Γαζαρα

ζαρα. Editio Basileensis ea quæ in octavo folio complicat *ἱερόλυμα* habet: perinde est. Nam dialektus Syriaca *ζαρα* cum *δλτα* permutat, hoc est *Zai* cum *Daleth*. Hinc *זרע* fecerunt, Res nota iis qui utramque linguam callent.

Civitates regni mei] *πόλεις τῆ βασιλείας μου*. In exemplari Basileæ cūso, *πόλεις τῆ βασιλείας μου: civitates regni mei*, Minus probò.

30. *Extra fines Iudææ*] *ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἰουδαίας*. In libris quibusdam *ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῶν ἐκτὸς τῆς Ἰουδαίας*: extra fines qui sunt extra Iudæam.

31. *Verbum*] *τὸν πόλεμον*. In plerisque codicibus *τὸν πόλεμον*, ut paullo ante *τὸς φόβους τῶν πόλεων*. Sed Hiero. hic habet *civitatium*, & locus pro urbe ponitur cum alibi tum Gen. 12. 6. *ἔσθι ad iocum Sichem*. i. *שבשבי*, ait Moyses Gerundenfis.

Alia qui bellum vobis inferemus] *εἰς μέ, παρὰ τὸν πόλεμον ἐκπολεμήσομεν ὑμᾶς: si autem non advenieritis expugnabimus vos*. Interpres vulgatus, *si autem venieritis & expugnabimus vos*.

32. *Repositorium calicium*] *κάλικος*. Libri quidam *κάλικος χρυσοῦ*, id est, calicem aureum. Quam lectionem adulterinam esse docent cōsequa verba. Hiero. & *claritatem in auro*.

33. *Arripis*] *ἄρπασεν* abtque iudicio, id est, inique, injustè.

34. *Tempus*] oportunitatem, occasionem.

35. *Quæ peris*] *αἰ αἰεῖς*. Sic edit in A. C. & R. in uno B. *repperi aipis*, & in Hiero. *expulsi*.

36. *Cum exaudescantia*] vel *cum furore*. Nam *θυμὸς* antiqua declaratione furor. Ebraicè *המה*. Alii *cum ira* *המה*.

37. *Eis Oρθωσίδα*] in Orthosida. Hiero. Est autem *Ορθωσίδας* Phœnicia urbs, quæ Orthosia Plinio. Hodie Tortosia vocatur. Dicitur & *ορθωσίδας*. De Tryphonis obitu ita scribit Iosephus, *ὁ ῥῥῶν Τρυφῶν ἦν τῆς Δωδωνος Φυγῶν εἰς Ἀπάμειαν ἐληφθῆς ἐν αὐτῆ τῆ πολιτείᾳ διεθρήνη βασιλεύσας ἕτη τρία*.

38. *Στρατηγὸν*] libri ad E. C. *ἐπὶ στρατηγόν*: alii *ὑποστρατηγόν*. Hiero. *ducent*. *ὑποστρατηγόν* qui sub imperatore imperator est, quali verba imperatoris, quem vulgò locum tenentem vocant.

39. *Cedronem*] *τὸ κεδρῶν*. Quidam emendant *τὸν γιδῶν*, cuius opidi menuo, Ios. 15. 58. Masius in Iosiam: *Gedon superest in pragrandi pago, cui nomen est Gedrus, 2. millibus à Diopolis via quæ ducit Eleutheropolim*.

NOTÆ

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Σωστίλει] aliàs, *σωστέλιος*.

3. *Per Dei misericordiam*] *ἐν τῷ ἰλαίῃ: in misericordia*. sub. Dei, id est, *אלהים רחום*. Alii, *per pietatem*. Nam *רחם* etiam pietas. Alius, *ad hoc opus misericors*. Locus suspectus de mendos. Sulpicionem auget Hiero. in quo hæc omnia desiderantur.

4. *Dormierunt*] *pernoctarunt, noctem egerunt*.

6. *Οἱ ἄνδρες*] milites.

7. *Divisis populum*] aciem instruxit.

8. *Sacris tibus*] *ταῖς ἱεραῖς σάκραις*. Sic legit olim & Hiero. Ebraicè *שקראי קודש*. Sacra autem vel idè quod iis uterentur sacerdotibus qui huic officio peculiariter mancipati erant. Vide Num. 10. 8. & 2. Paralip. 29. 26. R. David ad Psal. 4. 1. *Sole tuba erant in manu sacerdotum*. Hoc noto propter epitheton *ἱεραῖς*, quod in pierique libris desideratur: tum etiam propter lectionem Romanam *ἱεραῖς*: *clanxerunt*, quam interpres vetus confirmat: tum editiones cæteræ præter eam quæ ad E. C. cūsa, in qua *ἱεραῖς*, id est, clauxit.

9. *Quam adificaverat*] *Cendebæus videlicet*.

10. *Es τοῖς ἀγγεῖς Ἀζότων*] *ἄγγελοι*. Lectio varians *ἐν τῷ ἀγγεῖ Ἀζότων*: *ἄγγελοι ἄγγελοι*. eodem modo.

Eam] *αὐτῶν*, videlicet Azotum. Malim *αὐτῶν*, quod legit Hiero. Nam vertit *eam*, & *αὐτῶν*, id est, turres subintelligitur.

11. *Abubi filius*] *ὁ Ἰ Ἀβύβου*. Editio Latina, *filius Abobi*: *ὁ Ἰ Ἀβύβου*. Hunc autem Chronici, quod aliquoties citavimus in hoc libro, regem Ægypti facit, prorsus in scitè impetiteque.

14. *Anno centesimo, &c.*] ex hoc loco corriges Hieronymum, in commentar. Dan. 9. ubi vulgò *ducentessimus*, pro *centesimo* sunt.

sunt, Cui successit frater Ionathan, & post eum
 rexit populum Simon, frater utriusq; in cuius
 morte ducentesimus (eriatum memoria, ut ap-
 pareat) septuagesimus septimus regni Syria im-
 pletus est annus, & usq; ad hoc tempus Macha-
 baorum primus liber historiam continet. Suppu-
 tanturq; à primo anno Cyri regis Persarum usq;
 ad finem primi Machabaorum voluminis &
 mortem Simonis pontificis anni 425.

Sabat] שבת.

15. Doc] Δωκ. Alibi est Δωκ, & apud
 Iosephum lib. 13. c. 15. Antiq. Δακ. Quomodo
 & Chronicon templi secundi. Sed in histo-
 ria Gorionidis גררן pro גררן, erro-
 re nato ex affinitate quæ inter ד & ר litteras.

Πότος] convivium, id est, פתח פתח quod
 & συμπόσιον. Vñ sunt hac voce LXX. Esther 1.9.
 & 5. 6. & 7. 2. item Aquila & Symmachus,
 Gen. 29. 22.

16. Εμισθύθη. Liberalius bibisset, aut po-
 tando satiatus esset. Ita sumitur hoc verbum

Iohan. 2. ὅτι ἐν μισθύθη: & Gen. 43. 34. ubi
 חָבַשׁ in Ebræo. Hinc quoque intelligentiam
 habet illud, Hag. 1.6. Bibitis sed non ad ebrietatem.
 Sensus enim est, ad satietatem. Sic Sirach
 1. 14. μισθύθη αὐτοῖς, satiati eos.

17. Ἀψεία] Hicro. deceptionem; alii, scelus:
 malim prevaricationem aut insidiam. Nam
 quando pactis conventis non statuitur, sed ir-
 rita fiunt omnia, ἀψεία dicitur.

18. Regi] Antiocho.

20. Montem templi] הַר הַבַּיִת.

22. Ἀπολί[ε] aliàs, ἀπολί[ε]ται.

23. Reliqua sermonum Iohannis] De hoc
 Iohanne, qui Hircanus cognominabatur, vi-
 dendum sunt Iosephus & compositor historię
 Ebraicæ.

Symonum] didorum ac factorum, ut Tob.
 1. 1. βιβλ[ος] λόγων Τωβίτ. Vide quæ scripsi-
 mus ad hunc locum.

F I N I S.

